KANGASALA

Kuhmalahden rantaosayleiskaavan ja kirkonkylän sekä Pohjan kyläyleiskaavojen kulttuuriympäristöselvitys 2016

OSA 1

ARKEOLOGINEN INVENTOINTI

ULLA MOILANEN • PIRKANMAAN MAAKUNTAMUSEO

Kangasala
Kuhmalahden rantaosayleiskaavan ja kirkonkylän sekä Pohjan kyläosayleiskaavojen kulttuuriympäristöselvitys
2016

Osa 1
Arkeologinen inventointi

Ulla Moilanen

Kansi: Riihen uuni Pajulan (Pajulahden) historiallisella kylänpaikalla.
Takakansi: Selvitysalueet kartalla. Kartta: Maanmittauslaitos, taustakartta.
Kannen suunnittelu: Tuija Rikala, Museokeskus Vapriikki.

Tiivistelmä

Pirkanmaan maakuntamuseo teki Kangasalan Kuhmalahden rantaosayleiskaava-alueella, kirkonkylän sekä Pohjan kyläyleiskaavojen alueella kulttuuriympäristöselvityksen. Inventointityön on arkeologian osalta tehnyt Ulla Moilanen ja rakennetun ympäristön osalta Miia Hinnerichsen. Selvityksen tuloksena on laadittu raportit alueiden muinaisjäännöksistä ja muista kulttuuriperintökohteista sekä rakennetun ympäristön piirteistä ja kulttuurihistoriallisista arvoista. Selvitys muodostuu kahdesta osasta: osa 1 arkeologinen inventointi ja osa 2 rakennetun ympäristön inventointi. Arkeologisessa inventoinnissa havaittiin yhteensä 23 uutta kohdetta, joista yksi on esihistoriallinen löytöpaikka, kaksi kulttuuriperintökohdetta ja muut kiinteitä muinaisjäännöksiä. Suurin osa kiinteistä muinaisjäännöksistä on historiallisia. Kolme kohteista sijoittuu hieman kaava-alueen ulkopuolelle. Poikkeuksellisia kohteita ovat alueella sijaitsevat historialliset kylänpaikat (kohteet 13, 24 ja 34), joiden menneisyys ulottuu asiakirjalähteiden perusteella ainakin 1500-luvulle. Useimmat kylänpaikoista ovat osittain rakentamattomia, joten niihin voi liittyä maan alla säilyneitä rakenteita. Erityismaininnan arvoinen on myös Joensuun esihistoriallinen asuinpaikka (kohde 39), joka sijoittuu lähelle Vehkajärven rantaviivaa. Tällä paikalla maisema on pysynyt lähes muuttumattomana esihistoriallisista ajoista saakka, joten kohdetta voi pitää sekä kulttuurikerrosten säilyneisyyden että maiseman puolesta merkittävänä kohteena. Maiseman ja rakenteiden puolesta arvokkaita kohteita ovat myös myllyjen paikat (kohteet 25 ja 29). Historiallisesti merkittävä on myös Kivisalmen rajamerkki (kohde 23), jonka sijainti Satakunnan ja Hämeen rajalla ulottunee keskiaikaan. Kaikki uudet kohteet on merkitty raportin otsikoissa tähdellä (*).

Arkisto ja rekisteritiedot

Kunta: Kangasala (Kuhmalahti)

Peruskartat: 2141 08, 2141 09, 2141 11, 2141 12, 2143 03

Tutkija: FM Ulla Moilanen

Tutkimuslaitos: Pirkanmaan maakuntamuseo

Työhön varattu aika: 16.5.-29.6.2016, josta kenttätyöpäiviä 13

Inventoinnin löydöt: KM 40995, KM 40996, KM 40997, KM 40998

Digitaalinen kuva-aineisto: KYY 196: 1-65.

Työn tilaaja: Kangasalan kunta

Kustannukset: 8800 € + alv

Alkuperäisen raportin säilytyspaikka: Pirkanmaan maakuntamuseo

Inventointiraportin kopiot: Tilaaja
Museoviraston arkisto

Sijaintikartat

Tutkimusalueen sijainti:

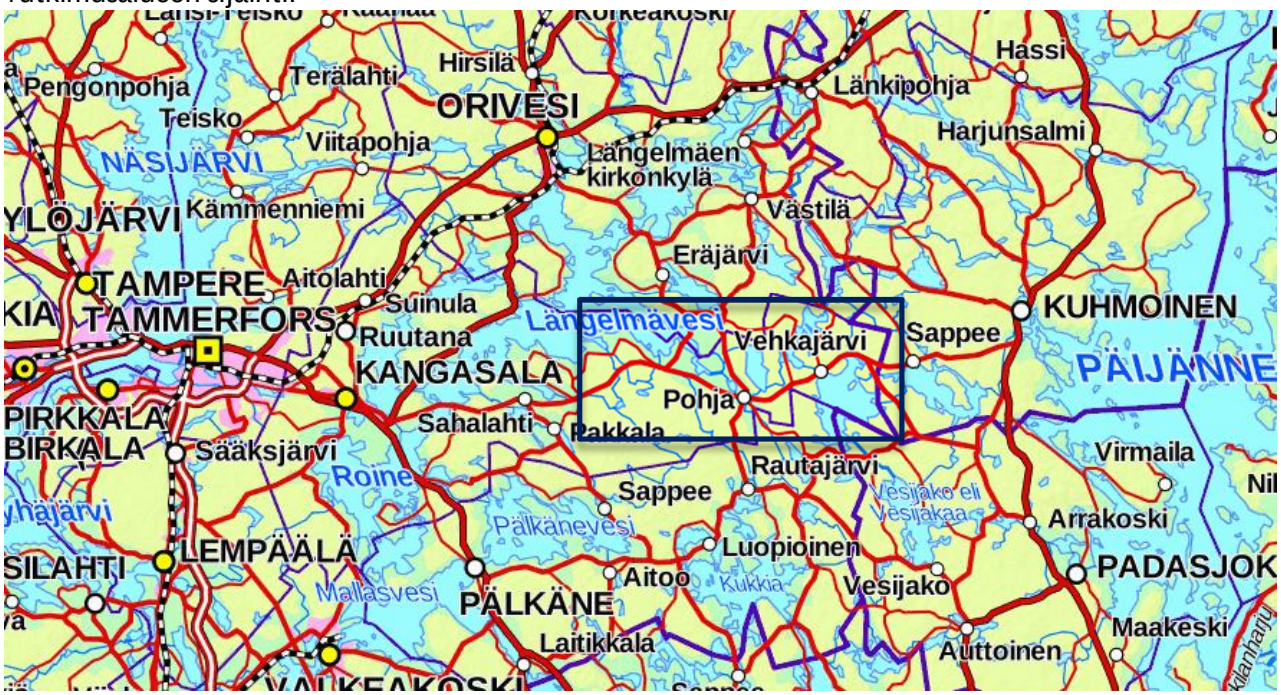

Taustakartta: MML (ei mittakaavassa)

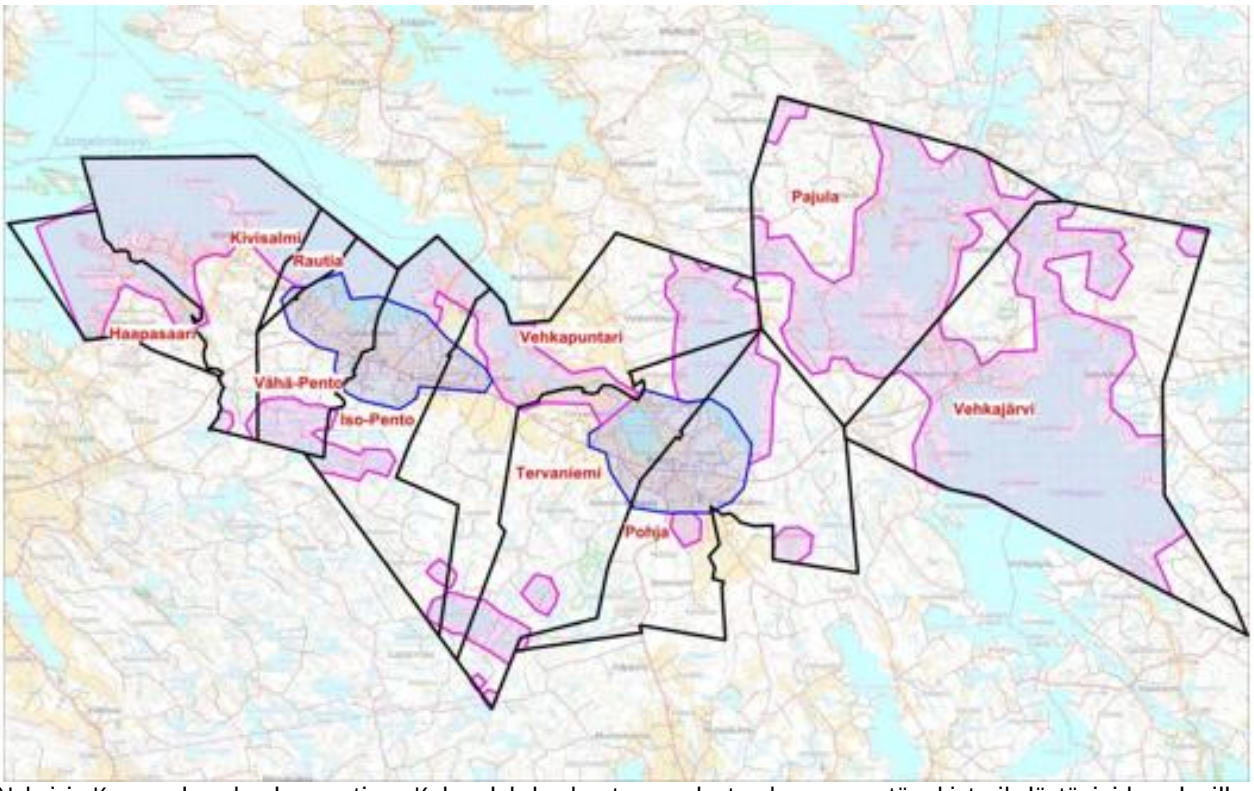

Nykyisin Kangasalaan kuuluva entinen Kuhmalahden kunta muodostuu kymmenestä rekisterikylästä, joiden alueille selvitysalue jakautuu. Karttaan on merkitty maarekisterikylien nimet ja rajat sekä selvitysalueet. Sinisellä on rajattu kirkonkylän ja Pohjan kyläosayleiskaavojen alueet ja violetilla rantaosayleiskaavan alueet. Pohjakartta: Maanmittauslaitos, peruskartta.

Kohteet, Länsiosa: PISTEET: punainen: muinaisjäännös, oranssi: löytöpaikka, violetti: muu kulttuuriperintökohde.

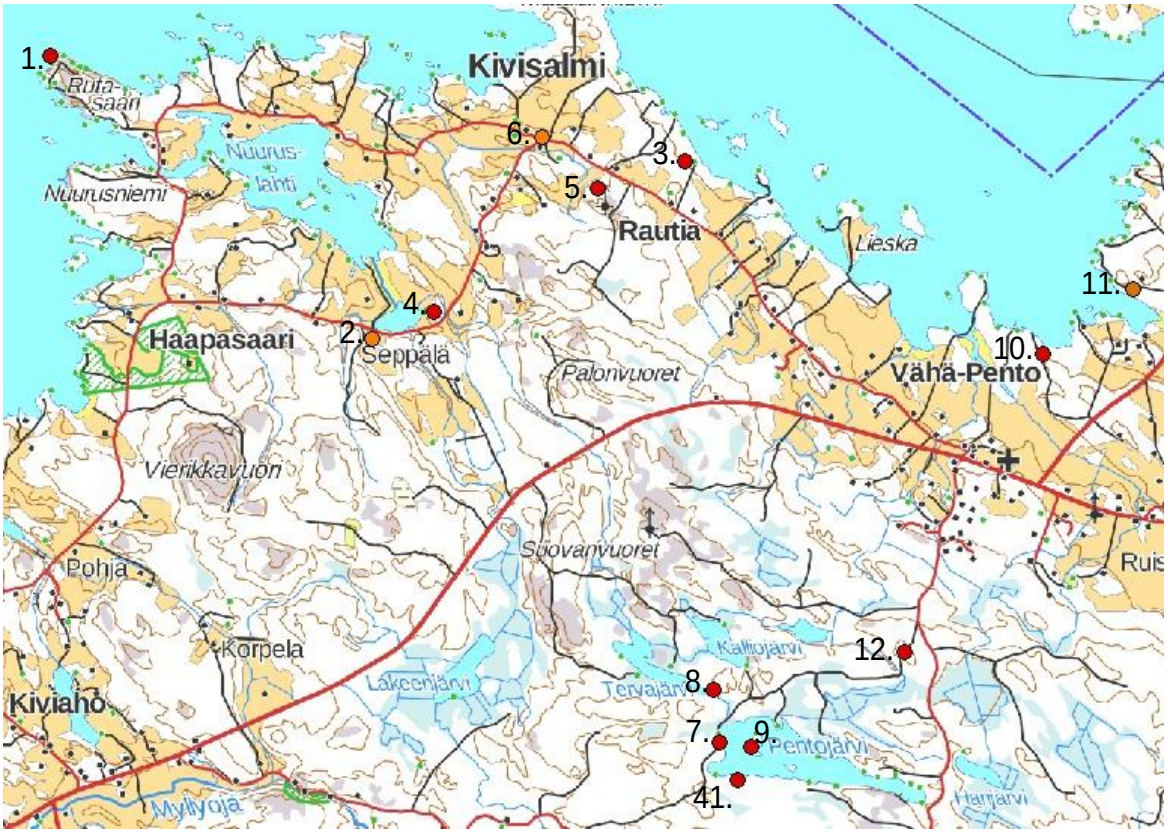

Kohteet, Puntari-Tervaniemi-Kuhmajärvi:

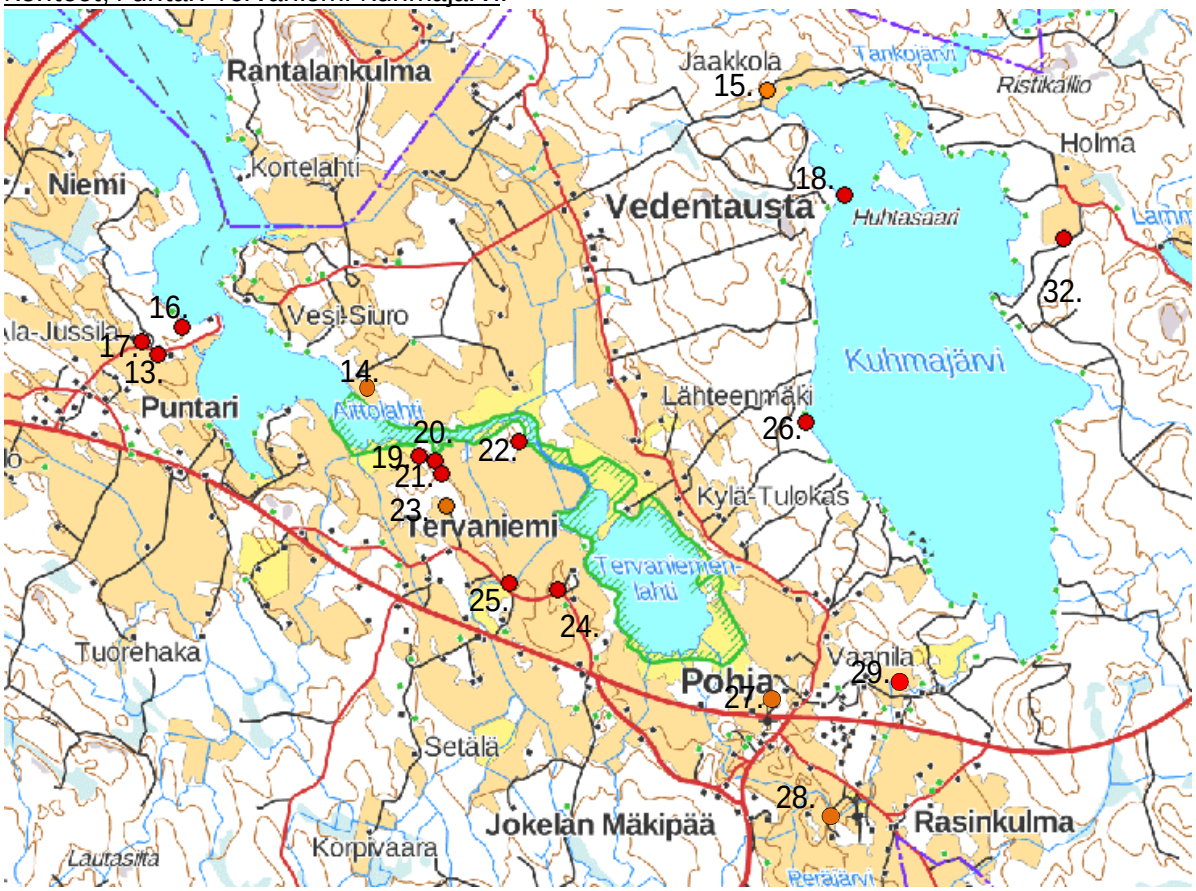

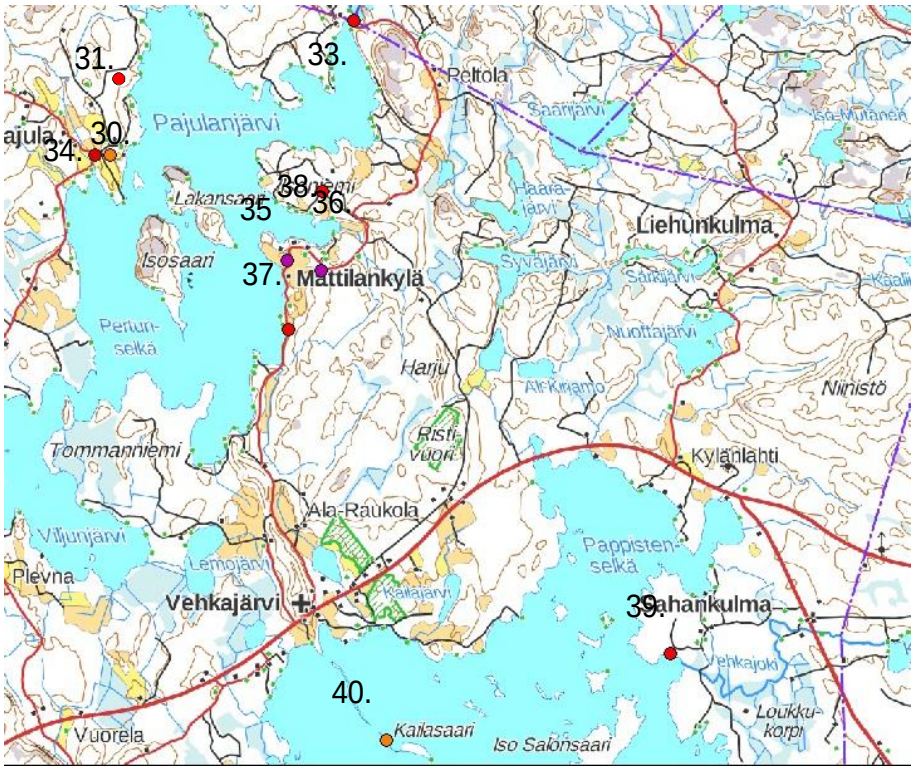

Kohteet, Itäosa:
PISTEET: punainen: muinaisjäännös, oranssi: löytöpaikka, violetti: muu kohde

Sisällysluettelo

Arkisto- ja rekisteriritiedot 3

Sijaintikartat 4

1. Johdanto 9

2. Tutkimusalueen vesistöhistoria 10

3. Tutkimushistoria 10

4. Menetelmät, inventoinnin kulku ja tulokset 11

Inventoinnin uudet kohteet (taulukko) 12

5. Kohteet (* = uusi kohde) 13

Haapasaari (ja tarkastetut alueet)..... 13

Rutasaaren kärki (kohdenumero 1) 14

Seppälä (kohdenumero 2) 15

Kivisalmi (ja tarkastetut alueet)..... 16

Perkiö (kohdenumero 3) 17

Pikkujärvi* (kohdenumero 4)..... 18

Kalkkivuori* (kohdenumero 5)..... 19

Markkula (kohdenumero 6)..... 21

Vähä-Pento: (ja tarkastetut alueet)..... 22

Vähäpento Pentojärvi (kohdenumero 7)..... 23

Tervajärvi* (kohdenumero 8) 24

Pentojärven saari* (kohdenumero 9) 27

Iso-Pento: (ja tarkastetut alueet)..... 29

Sarviniemi (kohdenumero 10)..... 30

Ahola (kohdenumero 11)..... 31

Katajasillanmäki* (kohdenumero 12)..... 32

Vehkapuntari: (ja tarkastetut alueet)...... 34

Vehkapuntari (kohdenumero 13)..... 35

Vähä-Annala (kohdenumero 14)..... 36

Jaakkola (kohdenumero 15)..... 37

Ala-Hinkkala* (kohdenumero 16) 38

Puntari 1* (kohdenumero 17) 41

Kuhmäjärvi – Pellavaliko* (kohdenumero 18) 43

Tervaniemi: *(ja tarkastetut alueet)*..... 44
Kalaniemi 1 (kohdenumero 19) 45
Kalaniemi 2 (kohdenumero 20) 46
Kalaniemi 3 (kohdenumero 21)..... 47
Koivusaari (kohdenumero 22)..... 48
Mäki-Tulokas (kohdenumero 23)..... 49
Tervaniemi* (kohdenumero 24) 50
Tervaniemi Myllyoja* (kohdenumero 25) 52
Kylä-Tulokas* (kohdenumero 26) 55
Pohja: (ja tarkastetut alueet) 57
Koivisto (kohdenumero 27) 58
Sippolanmäki (kohdenumero 28) 59
Vuoto Mäkelä* (kohdenumero 29) 60
Pajula: (ja tarkastetut alueet) 62
Sipilä (kohdenumero 30)..... 63
Yli-Konttila (kohdenumero 31)* 64
Holma 2* (kohdenumero 32) 66
Kivisalmi* (kohdenumero 33) 68
Pajula (Pajulahti) (kohdenumero 34)* 70
Mattila 1* (kohdenumero 35) 74
Mattila 2* (kohdenumero 36) 75
Mattila 3* (kohdenumero 37) 77
Setälänlahti* (kohdenumero 38) 79
Vehkajärvi: (ja tarkastetut alueet) 82
Joensuu* (kohdenumero 39) 83
Kailasaari* (kohdenumero 40) 86
Sahalahti: Pentojärvi louhos* (kohdenumero 41) 88
6. Yhteenveto ja suositukset jatkotoimenpiteistä 90
Lähteet 91
Liite 1: Kartta: Kaava-alueen rajaus 92
Liite 2: Kartta: Muinaisjäännökset ja rakennetun ympäristön kohteet 93

1. Johdanto

Pirkanmaan maakuntamuseo teki Kangasalan Kuhmalahden rantaosayleiskaava-alueella, kirkonkylän sekä Pohjan kyläyleiskaavojen alueella kulttuuriympäristöselvityksen vuonna 2016. Inventointityön on arkeologian osalta tehnyt Ulla Moilanen ja rakennetun ympäristön osalta Miia Hinnerichsen. Selvityksen tuloksena on laadittu raportit alueiden muinaisjäännöksistä ja muista kulttuuriperintökohteista sekä rakennetun ympäristön piirteistä ja kulttuurihistoriallisista arvoista, jotta ne voidaan huomioida tekeillä olevissa osayleiskaavoissa. Selvitys muodostuu kahdesta osasta: osa 1 arkeologinen inventointi ja osa 2 rakennetun ympäristön inventointi. Selvitystyön ohjaajina Pirkanmaan maakuntamuseolla ovat toimineet arkeologi Kreetta Lesell ja rakennustutkija Hannele Kuitunen.

Arkeologisessa inventoinnissa löydettiin yhteensä 23 kohdetta, joista neljä on esihistoriallisia (yksi näistä löytöpaikka). Muut kohteista ovat historiallisia. Kohteet ja arvio niiden muinaisjäännösstatuksesta on esitetty taulukossa sivulla 11. Kenttätyöstä ja jälkitöistä vastasi FM Ulla Moilanen. Kenttätyössä avusti vapaaehtoisena FM Ninni Närväinen muutamana päivänä, ja yhtenä päivänä mukana oli myös Pirkanmaan maakuntamuseon harjoittelija Sanni Vattulainen. Suomen metallinetsijät ry:n Pirkanmaan alajaoston jäsenet kartoittivat Mattilan alueen peltoja inventoinnin yhteydessä. Kangasalan kunta järjesti kuljetuksen Kuhmajärven, Pentojärven, Pajulanjärven ja Vehkajärven saariin.

Kenttätyö toteutettiin pääosin toukokuussa ja kentällä pyrittiin olemaan sateettomina päivinä. Sään puolesta havainnointiolosuhteet olivat ihanteelliset, mutta maastollisesti heikot. Poikkeuksellisen aikaisin saapuneen kevään vuoksi kasvillisuus oli jo toukokuun puolivälissä yhtä rehevää kuin tavallisesti juhannuksen tienoilla. Runsas kasvillisuus haittasi inventointia ja myös valtaosa pelloista oli peitteiset.

Tutkimus dokumentoitiin valokuvaamalla ja sanallisesti. Kentällä koordinaatit mitattiin KKJ-järjestelmässä, mutta ne on jälkitöissä muutettu ETRS-TM35FIN-muotoon, jolloin konversiossa tapahtuva muunnosvirhe on voinut vaikuttaa koordinaattien tarkkuuteen. Esihistorialliset löydöt on talletettu KM-kokoelmiin ja digikuvat on syötetty Tampereen museoiden Siiri-tietokantaan (KYY 196).

FM Ulla Moilanen, Tampereella 15.10.2016

2. Tutkimusalueen vesistöhistoria ja topografia

Tutkimusalue käsitti Längelmäveden, Kuhmajärven, Pajulanjärven ja Vehkajärven rantojen lisäksi pienempiä, suoraan näihin yhteydessä olevia sekä erillisiä järviä (ks. sijaintikartat ja liite 1). Järvien historia alueella on melko yhtenäinen, sillä järvet ovat muodostuneet omiksi altaiksi jo varhain. Kuroutuminen on tapahtunut Ancylusjärvestä noin 8500 vuotta sitten, ja kivikautiset asuinpaikat ovat Längelmävettä lukuun ottamatta löydettävissä pääosin nykyisten rantojen läheltä.

Längelmävesi on kuroutunut Ancylusjärvestä noin 9000-8500 vuotta sitten, ja ylimmät Anculyskauden rannat ovat noin 100 metrin korkeustasolla (Virkkala 1949:20). Kuhmalahden puolella Längelmäveden rannat ovat vesistön kallistuma-akselin (Kangasala 90 m mpy) kaakkoispuolella, joten vedenpinta on alueella noussut hitaasti Ancylusjärvestä kuroutumisen jälkeen. Längelmäveden rannassa rantasidonnaiset asuinpaikat sijaitsevat rantamuodostuman päällä noin 89-90 metrin korkeustasolla, ja ne ajoittuvat pitkälle aikavälille kivikauden lopulta historialliselle ajalle saakka. Kivikauden loppua varhaisemmat asuinpaikat ovat lähestulkoon tavoittamattomissa vedennousun vuoksi, mutta tällaisia asuinpaikkoja voi löytää tason 90 m mpy alapuolelta transgression kerrostamien maiden alta tai veden alle hajonneina ja levinneinä. Iharin puhkeamisen jälkeen 90 metrin korkeustasolla sijaitseva rantavalli on jäänyt kuiville, ja on nykyisin monin paikoin selvästi näkyvissä (Jussila 2007: 3).

Kivikaudelta 1600-luvun alkuun saakka Längelmävesi, Vesijärvi ja Pälkänevesi muodostivat yhtenäisen järvialtaan, josta vedet laskivat Sarsan virran ja kosken kautta Roineeseen. Maankohoaminen oli luoteessa nopeampaa kuin kaakossa, joten kaakkoisrannalla vesi kohosi hitaasti. Kesäkuussa 1604 vesimassat puhkaisivat Kostianvirran, jota pitkin Pälkänevesi alkoi virrata Mallasveteen. Pälkäneveden pinta aleni nopeasti, minkä seurauksena Pälkäneveden ja Längelmäveden yhdistäneen salmen paikalle syntyi Iharinkoski. Tätä koskea pitkin kolme metriä madaltunut Längelmävesi alkoi laskea Pälkäneveteen. 1830-luvulla Längelmäveden ja Roineen välille rakenteilla olleen kanavan tukipaalut pettivät, minkä seurauksena syntynyt Kaivannon kanava kuivatti Iharinkosken ja samassa yhteydessä Längelmäveden pinta laski kaksi metriä samalle tasolle Roineen kanssa (Virkkala 1949: 23; Mäntylä 2004). Längelmäveden nykyinen korkeus on noin 84,2 m mpy.

Inventointialueen länsiosassa, Längelmäveden rannoilla, maaperä on GTK:n maaperäkarttojen mukaan pääasiassa savea ja silttiä sekä sekalajitteista. Kuhmajärven, Pajulanjärjen ja Vehkajärven ympäristöt ovat pääosin sora- ja hiekkamoreenia. Avonaisia kalliopaljastumia on etenkin järvien saarissa. Pajulanjärven eteläosan ja Vehkajärven luoteisosan välillä kulkee hiekka-/soraharjumuodostelma, joka jatkuu Vehkajärveen työntyvänä pitkänä ja kapeana Kailasaarena. Pienten järvien ja jokien rannat ovat inventointialueella pääosin kosteikkoa, turvetta ja rahkasammalta. Kunkin historiallisen kylän topografisia erityispiirteitä on esitetty luvussa 5 kunkin kylän kohdalla.

3. Tutkimushistoria

Mikroliitti oy (Timo Jussila) on tehnyt vuonna 2003 inventoinnin Vehkajärven kyläkeskuksen ympäristössä osayleiskaava-alueella ja tarkastuksen Vehkajärven Kirkkoharjun tilalla 2:27 maa-aineksen ottoon liittyen (Sepänmaa 2003). Tarkastetuilta alueilta ei löytynyt muinaisjäännöksiä. Mikroliitti oy (Jussila) teki myös vuonna 2007 inventointia ranta-asemakaavan alueella tarkastaen osan Längelmäveden, Vehkajärven ja

Pajulanjärven rannoista. Selvityksessä löytyi viisi uutta esihistoriallista asuinpaikkaa, joista kaksi ajoittuu mahdollisesti rautakaudelle. Vuonna 2007 Museovirasto (Johanna Seppä) teki Kuhmalahden kirkonkylän asemakaava-alueella sekä Pohjan kansakoulun ympäristössä arkeologisen inventoinnin. Näiden alueiden lisäksi inventoinnissa ehdittiin tarkastaa jonkin verran kunnan pohjoisosia, etenkin Puntarin ja Tervaniemen kylien alueita sekä Kuhmajärven pohjoisosaa. Uusia muinaisjäännöksiä ei kuitenkaan löytynyt.

Vuonna 2009 (Ulrika Köngäs/Museovirasto) kirkonkylän alueen inventointia täydennettiin historiallisen ajan muinaisjäännösten osalta. Kuhmalahden kirkonkylän alueesta on vuonna 2006 tehty myös maisemahistoriallinen selvitys isojakokarttoihin perustuen (Arkkitehtitoimisto Eija Teivas, Kuhmalahden kirkonkylän kulttuuriympäristöselvitys). Siitä ilmenevät tonttimaat, niityt, pellot sekä Längelmäveden vanha rantaviiva.

Osa Längelmäveden rannoista ja peltoalueista on tarkastettu myös vuonna 2014 tehdyn Sahalahti-Kuhmalahti –siirtoviemärilinjan arkeologisessa inventoinnissa (Ulla Moilanen/Pirkanmaan maakuntamuseo). Kuhmalahden ja Sahalahden rajalla sijaitsevat Pentojärven ympäristöä on tutkittu myös Sahalahden inventoinnissa 2011 (Jussila et al. 2011), ja alueella sijaitsevia historiallisia tielinjauksia on selvitetty Pirkanmaan maakuntamuseon arkistoselvityksessä (Luoto 2011).

4. Menetelmät, inventoinnin kulku ja tulokset

Maastossa tarkastettavat alueet pyrittiin valitsemaan mahdollisimman tarkasti esitöissä. Esitöissä kiinnitettiin huomiota alueella aikaisemmin tehtyihin tutkimuksiin sekä muihin historiallisiin tietoihin ja karttoihin, Museoviraston muinaisjäännösrekisteriin, Maanmittauslaitoksen ilmalaserkeilausaineistoon (LiDAR) sekä GTK:n maaperäkarttoihin. LiDARin ja maaperäkarttojen perusteella pienten järvien ympäristössä olevat matalat ja soiset alueet saatettiin jättää tarkastamatta, mikäli niitä ei pidetty potentiaalisena muinaisjäännösten löytymisen kannalta. Inventoinnissa otettiin myös huomioon elinkeinohistoriaan viittaavat paikannimet siltä osin kun niitä esiintyi inventointialueella vanhoissa peruskartoissa tai historiallisissa kartoissa. Näitä ovat esimerkiksi tervanpolttoon tai kaskeamiseen viittaavat nimet, kuten terva, hauta, rasi, palo, kaski jne. Kylätonttien ja historiallisten teiden historia on esitelty perusteellisemmin inventoinnin osassa 2 (Hinnerichsen).

Maastossa tarkastetut kohdat on merkitty luvussa 5 oleviin karttoihin. Tarkastettujen alueiden ulkopuolelle jäävät kohdat on aikaisempien inventointien mukaan käyty perusteellisesti läpi vuosina 2003 (Jussila), 2007 (Jussila, Seppä), 2009 (Köngäs) ja 2014 (Moilanen). Nämäkin alueet sisältyivät kuitenkin inventoinnin esiselvitykseen, jonka pohjalta saatettiin tehdä maastossa kohdennettuja tarkastuksia aiemmin läpikäytyihin paikkoihin.

Tutkimusalue käytiin läpi systemaattisesti normaaleja inventointikäytäntöjä noudattaen. Maan pinnalle näkyviä rakenteita havainnoitiin silmämääräisesti, minkä lisäksi maaperää tutkittiin kairaamalla ja otollisimmille aluille tehtiin joko noin 50 x 50 cm kokoisia koekuoppia tai lapionpiston levyisiä koepistoja. Avoinna olevia peltoalueita käveltiin läpi pintapoimien ja joillakin historiallisen ajan kohteilla apuna oli myös metallinilmaisin. Myös näkyvissä olleiden ojien reunoja ja tuulenkaatojen juurakoita tarkistettiin.

Inventoinnin uudet kohteet:

Kohdenro	Nimi	Tyyppi	Ajoitus	Muuta
4.	Pikkujärvi	rajamerkki	historiallinen	
5.	Kalkkivuori	kalkkiuuni ja -louhos	historiallinen	Kaava-alueen ulkopuolella
8.	Tervajärvi	kvartsilouhos	esihistoriallinen?	
9.	Pentojärven saari	rajamerkki	historiallinen	
12.	Katajasillanmäki	mestauspaikka	historiallinen	Kaava-alueen ulkopuolella
16.	Ala-Hinkkala	tervahauta	historiallinen	
17.	Puntari	tuulimyllyn paikka	historiallinen	
18.	Kuhmajärvi - Pellavaliko	työ- ja valmistuspaikat, (pellavanliotus)	historiallinen	Vedenalainen
24.	Tervaniemi	asuinpaikka	historiallinen	
25.	Tervaniemi Myllyoja	mylly	historiallinen	
26.	Kylä-Tulokas	asuinpaikka	kivikautinen	
29.	Vuoto Mäkelä	mylly	historiallinen	
31.	Yli-Konttila	kiviaita	historiallinen	
32.	Holma 2	rajamerkki	historiallinen	
33.	Kivisalmi	rajamerkki	historiallinen	
34.	Pajula (Pajulahti)	asuinpaikka	historiallinen	
35.	Mattila 1	asuinpaikka	historiallinen	Ei muinaisjäännös
36.	Mattila 2	viljelyröykkiöt	historiallinen	Ei muinaisjäännös
37.	Mattila 3	kiviaita	historiallinen	
38.	Setälänlahti	viljelyröykkiöt	historiallinen	
39.	Joensuu	asuinpaikka	kivikautinen	
40.	Kailasaari	löytöpaikka	kivikautinen	
41.	Pentojärvi louhos		historiallinen	Kaava-alueen ulkopuolella

Suurin osa inventoinnin uusista kohteista on historiallisia. Näistä kolme: Kalkkivuoren louhos ja kalkkiuunit (kohde 5), Katajasillanmäen mestauspaikka (kohde 12) ja Pentojärven kivilouhos (kohde 41) sijoittuvat hieman kaava-alueen rajojen ulkopuolelle. Taulukossa esitettyjen kohteiden lisäksi havaittiin LiDAR-aineistossa kaksi todennäköistä tervahautaa, jotka olivat kuitenkin ehtineet tuhoutua maankäytössä. Poikkeuksellisia kohteita ovat alueella sijaitsevat historialliset kylänpaikat, joiden menneisyys ulottuu asiakirjalähteiden perusteella ainakin 1500-luvulle. Useimmat kylänpaikoista ovat osittain rakentamattomia, joten niihin voi liittyä maan alla säilyneitä rakenteita. Erityismaininnan arvoinen on myös Joensuun esihistoriallinen asuinpaikka, joka sijoittuu lähelle Vehkajärven rantaviivaa. Tällä paikalla maisema on pysynyt lähes muuttumattomana esihistoriallisista ajoista saakka, joten kohdetta voi pitää sekä kulttuurikerrosten säilyvyyden että maiseman puolesta merkittävänä kohteena. Maiseman ja rakenteiden puolesta arvokkaita kohteita ovat myös myllyjen paikat. Uudet kohteet on merkitty raportin kohteiden otsikoihin tähdellä (*).

5. Kohteet (* = uusi kohde)

Haapasaari:

Haapasaaren alueella sijaitsee yksi aikaisemmin tunnettu muinaisjäännöskohde: *Rutasaaren kärki*. Kohdetta ei tarkastettu maastossa vuonna 2016. Haapasaaren rannat ovat pääosin rakennettuja, minkä lisäksi aluetta on tarkastettu runsaasti aiemmissa inventoinneissa. Tästä syystä tarkastettiin vain alla olevassa kartassa sinisellä merkitty alue, joka käsitti noin 90-95 m mpy korkeudella olevaa metsämaastoa. Etelään suuntaavilla rinteillä oli otollista, hienoa hiekkamaata, mutta kaikki paikalle kaivetut koekuopat (5 kpl) ja koepistot (3 kpl) olivat löydöttömiä ja puhtaita. Savipohja tuli vastaan 20-25 cm:n syvyydessä.

Haapasaari. Kohteet punaisella pisteellä ja tarkastetut alueet sinisellä rasterilla merkittynä. Koekuopitettu alue tähtisymboleilla merkittynä. Taustakartta: MML.

Kohde 1: Rutasaaren kärki

Kohteen nimi: Rutasaaren kärki

Muinaisjäännösrekisterin numero: 289010001

Laji: Kiinteä muinaisjäännös

Tyyppi: Hautapaikat

Tyypin tarkenne: Lapinrauniot

Ajoitus: Pronssikautinen, Rautakautinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6824600 I (ETRS-TM35FIN): 363036
Z/m mpy: 97,50

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 8,2 km länsiluoteeseen

Peruskartta: 214109

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: Röykkiö sijaitsee Längelmäveden Haapasaarenselän itärannalla olevan Rutasaaren luoteiskärjessä, sen korkeimmalla kohdalla, kalliolla. Saari on nykyisin kiinni mantereessa. Röykkiö on kesähuvilan pihapiirissä, rakennuksista noin 20 m päässä.

Röykkiö on laajahko ja pitkänomainen. Röykkiön koko on pohjois-etelä -suunnassa 6,6 m ja itä-länsi -suunnassa 11 m. Korkeus on 0,7 m.

Aiemmat tutkimukset: Soininen 1998 (tarkastus)

Inventointi 2016: Kohdetta ei tarkastettu maastossa.

pohjakartta © Maanmittauslaitos lupanro MML/VIR/MYY/258/08

Kohde 2: Seppälä

Kohteen nimi: Seppälä

Muinaisjäännösrekisterin numero: 1000007992

Laji: Löytöpaikka

Tyyppi: Löytöpaikat

Tyypin tarkenne:

Ajoitus: Kivikautinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6822357 I (ETRS-TM35FIN): 365544
Z/m.mpy 85,00-90,00

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 5 km länteen

Peruskartta: 214109

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: KM 12040 kourutaltta, löysi Aaro Lainiala 16.6.1948 Kuhmalahden pitäjän Haapasaaren kylän Seppälän tilan maalta Peräjärven rannasta, 20 m Lakeen ojasta etelään ja 15 m järven rannasta. Esine löytyi hiekan otossa lapionpesän syvyydestä. Löytökohta on vanhaa järvenpohjaa.

Löytöpaikka sijaitsee Kuhmalahden kunnan länsiosassa, Längelmäveden Nuuruslahden ja Hepolahden eteläpuolella, ilmeisesti Pikkujärven etelärannalla Lakeisojan varressa. Aivan ojan reunoilla ei ole peltoa, muuten järven ympäristössä on pieniä peltoja.

Aiemmat tutkimukset: Moilanen 2014 (inventointi, kohteen ympäristö)

Inventointi 2016: Kohdetta ei tarkastettu maastossa.

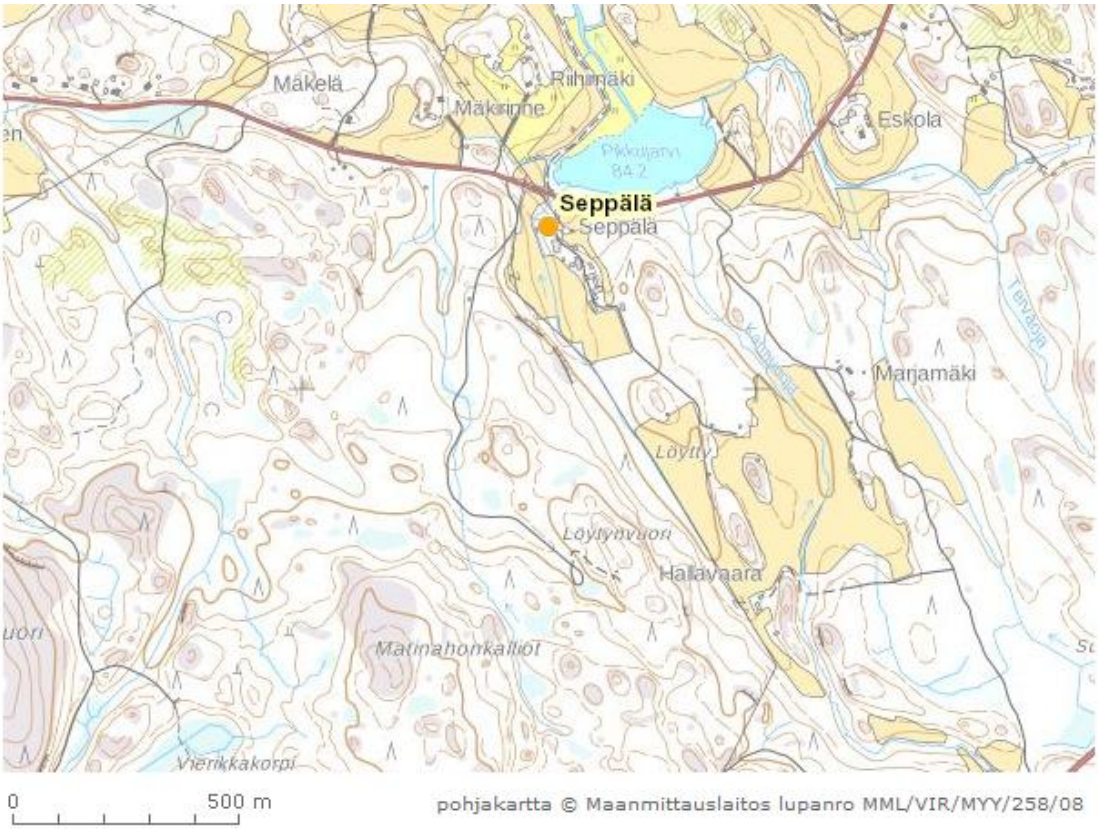

Kivisalmi:

Kivisalmen alueelta on aiemmin tunnettu vain yksi irtolöytöpaikka (Markkula, kohde 6) sekä yksi muinaisjäännöskohde: Perkiö (kohde 3), joka on löytynyt Mikroliitin inventoinnissa 2007 (Jussila). Perkiö on tarkastettu 2015 (Pirkanmaan maakuntamuseo, Ulla Lähdesmäki) ja muiden kohteiden ympäristöä on käyty läpi inventoinneissa 2007 (Mikroliitti/Jussila) ja 2014 (PMM/Moilanen). Vuonna 2016 tarkastetut alueet on merkitty alla olevaan karttaan.

Alueelta tarkastettiin historiallisten karttojen mukaisia kohtia, joissa raja kääntyy, ja joissa mahdollisesti voi sijaita rajamerkki. Kylien väliset vanhat rajamerkit voivat olla kiinteitä muinaisjäännöksiä, vaikka ne olisivat edelleen voimassa olevalla rajalinjalla (Niukkanen 2009: 117). Lisäksi tarkastettiin Kalkkivuori-niminen alue, joka tosin sijoittuu hieman kaava-alueen ulkopuolelle, sillä historiallisten tietojen ja Lidar-aineiston perusteella paikalla on muinaisjäännöksen kriteerit täyttävä kalkkilouhos. Inventoinnissa (Moilanen 2014) havaittiin Kalkkivuoren lähistöllä (Päivärinta) kivirakenteita, joita ei pidetty muinaisjäännöksinä. Tässä inventoinnissa ei pystytty selvittämään, voisivatko rakenteet liittyä kuitenkin kalkkilouhoksen toimintaan.

Kivisalmi. Kohteet punaisella pisteellä ja tarkastetut alueet sinisellä rasterilla merkittynä. Violetilla ympyrällä on merkitty alue, jolla on matalia kiveyksiä, jotka eivät kuitenkaan mahdollisesti ole muinaisjäännöksiä. Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Kohde 3: Perkiö

Kohteen nimi: Perkiö

Muinaisjäännösrekisterin numero: 1000009332

Laji: Kiinteä muinaisjäännös

Tyyppi: Työ-ja valmistuspaikat

Tyypin tarkenne: Keittokuopat

Ajoitus: Esihistoriallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6823747 I (ETRS-TM35FIN): 367983, Z/m mpy: 92,50

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 3,5 km luoteeseen

Peruskartta: 214109

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: Paikka sijaitsee Rautian kylän luoteispuolella, Längelmäveden rannasta noin 120 m lounaaseen, metsässä uudehkon mökkitien eteläpuolella ja rantaan menevän polun pohjoispuolella pienen muinaisen niemekkeen eteläkainalossa. Paikalla on keittokuoppa: halkaisijaltaan 1,5 m oleva pyöreä kuopanne, siinä tuskin havaittava valli ympärillä ja kuopan pohjalla, hieman syvemmällä palaneita kiviä. Hiilimiiluun viittaavaa nokea ei ollut. Paikalta ei saatu koekuopista mitään löytöjä, mahdollinen asuinpaikka maaston perusteella. Löydetty inventoinnissa vuonna 2007.

Aiemmat tutkimukset: Jussila 2007 (inventointi), Lähdesmäki 2015 (tarkastus)

Inventointi 2016: Kohdetta ei tarkastettu maastossa.

Kohde 4: Pikkujärvi*

Kohteen nimi: Pikkujärvi

Laji: Kiinteä muinaisjäännös

Tyyppi: Kivirakenteet

Tyypin tarkenne: Rajamerkit

Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6822565, I (ETRS-TM35FIN): 366025

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 4,7 km luoteeseen

Peruskartta: 214109

Kuvaus (inventointi 2016): Rajamerkki sijaitsee Pikkujärven länsipuolella, kallioisen rinteen alapuolella metsämaastossa. Paikalla on sammaloitunut rajamerkki, joka koostuu irtonaisesti asetelluista kivistä ja keskellä olevasta pystykivestä. 1800-luvun pitäjänkarttojen mukaan kyseessä on Haapasaaren ja Kivisalmen kylien välinen rajapaikka. Kivi ei ole enää käytössä rajamerkkinä.

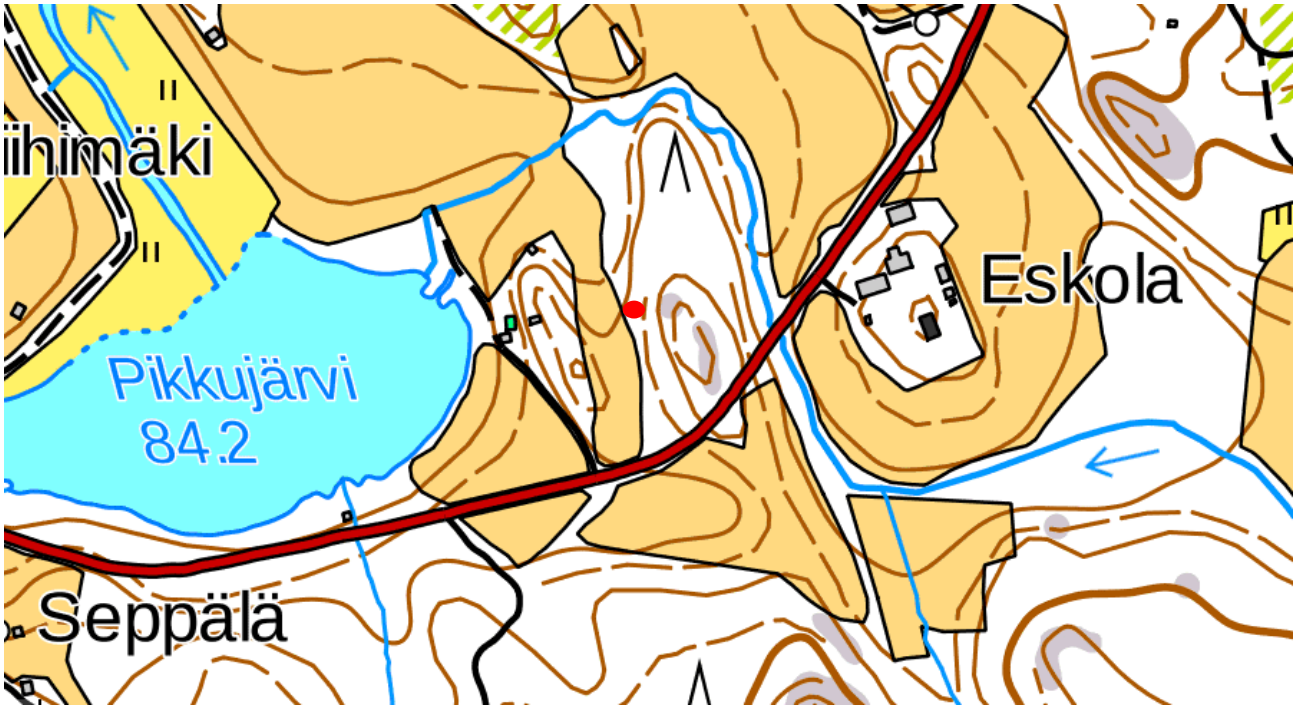

Pikkujärvi. Rajamerkin sijainti. Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Kohde 5: Kalkkivuori*

Kohteen nimi: Kalkkivuori

Muinaisjäännösrekisterin numero:

Laji: Kiinteä muinaisjäännös

Tyyppi: Työ- ja valmistuspaikat

Tyypin tarkenne: Kalkkiuunit

Ajoitus: Keskiaikainen/historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6823559, I (ETRS-TM35FIN): 367298

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 3,9 km luoteeseen

Peruskartta: 214109

Kuvaus (inventointi 2016): Paikalla sijaitsee vanha kalkkikivilouhos ja ainakin neljä kalkkiuunin jäännöstä. Ympäristö on metsittynyttä ja aluskasvillisuutta sekä pensaikkoa on runsaasti. Kivilouhos on syvä ja jyrkkäreunainen, ja siinä erottuu lohkomispintoja. Suuremman louhosalueen länsipuolella on myös pitkänomainen kaivanto, josta lienee myös otettu kiveä. Suuremman louhoksen eteläpuolella on jyrkästi laskevan rinteen päällä/yläosassa rivi kalkkiuunien jäännöksiä, jotka erottuvat syvinä kuoppina. Kuopat ovat pyöreitä tai soikeita, ja niiden pohjat ja reunat on kivetty. Paikoin kalkkiuunien pohjia kairatessa kiveyksen päällä oli havaittavissa noin 10 cm hiekkamaata, jonka joukossa näkyy runsaasti vaaleaa ja osin kiiltävää murua/jauhetta.

Paikallisen kansanperinteen mukaan (mm. Uusi Suometar 1879) Kuhmalahdella olisi sijainnut yksi niistä paikoista, joista olisi louhittu ja poltettu kalkkikiveä Hämeen linnan rakennustöitä varten. Myös Ulrik Rudenschöldin 1700-luvulla kirjoittamassa teoksessa *Kertomus taloudellisista y.m. oloista Suomessa 1738-1741* mainitaan, että Kuhmalahdella tai Haapasaaren kylässä on ”muinoin” louhittu kalkkikiveä. Maininta saattaa viitata juuri Kivisalmen Kalkkivuoreen.

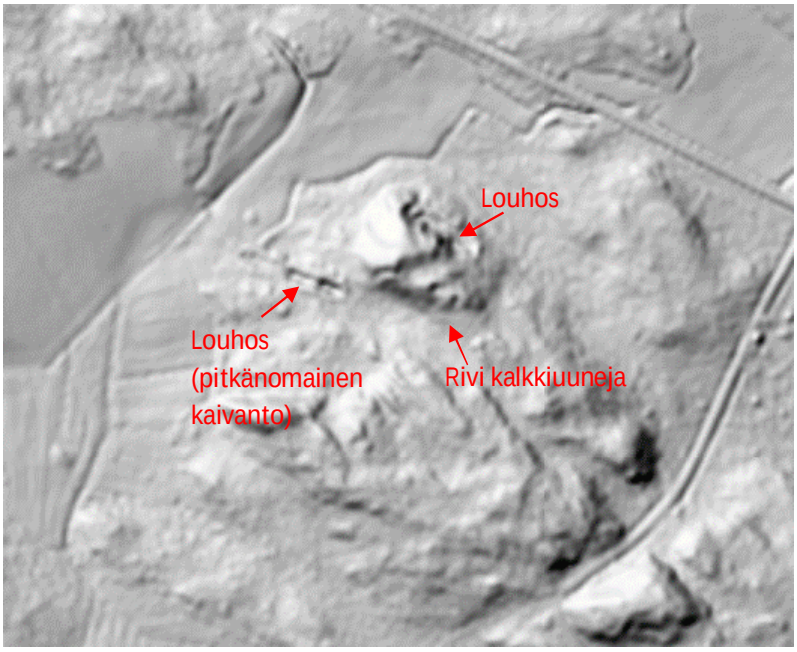

Vas. Louhosalueet ja kalkkiuunit erottuvat selvästi LiDAR-kuvassa.

Ninni Närväinen kalkkiuunin pohjalla. KYY KYY 196: 1

Louhoksen seinämää pohjoisesta kuvattuna. KYY 196: 4

Kalkkivuori. Ehdotus muinaisjäännöksen rajauksesta perustuu LiDAR- ja maastohavaintoihin. Taustakartta: ©MML.

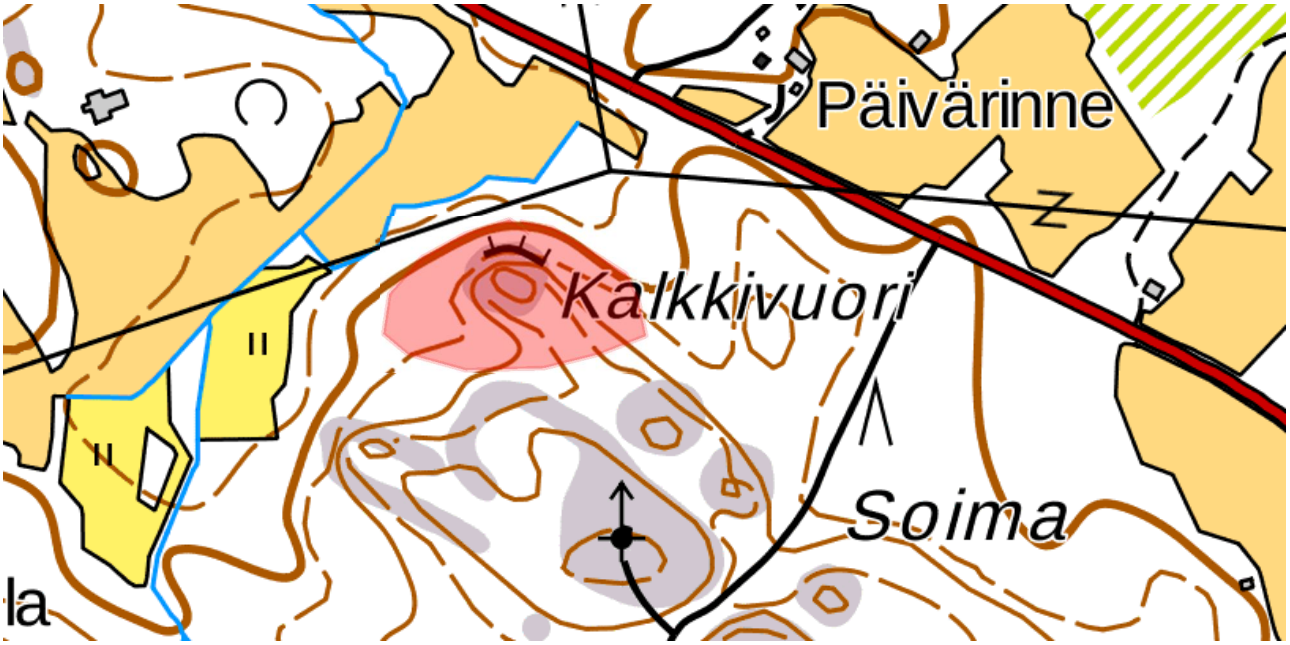

Kohde 6: Markkula

Kohteen nimi: Markkula

Muinaisjäännösrekisterin numero: 1000009332

Laji: Löytöpaikka

Tyyppi: Löytöpaikat

Tyypin tarkenne:

Ajoitus: Kivikautinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6823957 I (ETRS-TM35FIN): 366863
Z/m.mpy alin: 85,00 Z/m.mpy ylin: 90,00

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 4,5 km länsiluoteeseen

Peruskartta: 214109

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: KM 2087:4 kourutaltta, löydetty Kuhmalahden Kivisalmen Markkulan vainioilta.

Markkulan talo sijaitsee Kivisalmen kylässä pienellä harjanteella, jonka pohjois- ja eteläpuolella on pieni ojanotkelma. Pellot ovat pääosin talon pohjoispuolella mutta eivät aivan Längelmäveden rannassa, matkaa järven rantaan on noin puoli kilometriä. Talon pohjoispuolella on myös metsäinen Mattilanniemi. Kylässä on kartan mukaan toinenkin Markkula, Nuuruslahden pohjoispuolella edellä mainitusta kaksi kilometriä länteen. Ei ole varmuutta kumpi näistä olisi esineen löytöpaikka.

Aiemmat tutkimukset: Seppä 2007 (inventointi), Moilanen 2014 (inventointi)

Inventointi 2016: Kohdetta ei tarkastettu maastossa.

Vähä-Pento:

Vähä-Pennon Längelmäveden puoleiset rannat on lähes täysin tarkastettu aikaisemmissa inventoinneissa (Jussila 2007, Seppä 2007, Moilanen 2014). Tästä syystä inventoinnissa 2016 keskityttiin alueen eteläosassa oleviin pienempiin järviin. Vähä-Pennon historiallinen kylänpaikka ympäristöineen on myös kuulunut aikaisempiin historiallisen ajan arkeologisiin inventointeihin, joten sitä ei käyty lainkaan läpi. Pentojärven rannalla sijaitsee kohde Vähäpento Pentojärvi (kohde 7), historiallisen ajan rajamerkki. Kohde tarkastettiin, minkä lisäksi inventoinnissa löydettiin rajamerkki Pentojärven saaresta (kohde 9) sekä mahdollinen kvartsilouhos Tervajärven itäpuolelta (kohde 8). Tervajärven rannoilta ei löytynyt tervan käsittelyyn liittyviä muinaisjäännöksiä. Rannat olivat soisia ja kosteikkoisia, ja paikannimi viitannee veden tummaan ja jopa tervamaiseen väriin.

Alla olevaan karttaan on merkitty tarkastetut alueet, aiemmin tunnetut ja nyt löydetyt kohteet sekä vanha Sahalahden ja Kuhmalahden yhdistänyt Pentojärventie, joka on kapea, päällystämätön autotie. Tielinja on vanha Sahalahden ja Kuhmalahden yhdistänyt kulkureitti, joka on pysynyt isojakokarttojen perusteella todennäköisesti muuttumattomana ainakin 1700-luvulta saakka. Tien historia voi ulottua myöhäiskeskiaikaan, jolloin reitti on yhdistänyt Jämsän ja Vanajaveden seudut. Tielinjaus on katsottu kuuluvaksi samaan tieverkostojen perustaan Pohjankankaan-, Kyrönkankaan, Laidetien ja Tammerkoski - Hämeenlinna teiden kanssa (Luoto 2011). Isopennon Katajasillanmäen eteläpuolella olevan kosteikon kohdalla on 1700-luvun kartoissa (viite) silta tai puurakenne, johon paikannimikin voi viitata. Tällä paikalla voi käytössä olevan tien alla olla periaatteessa muinaisjäännöksinä pidettäviä rakenteita.

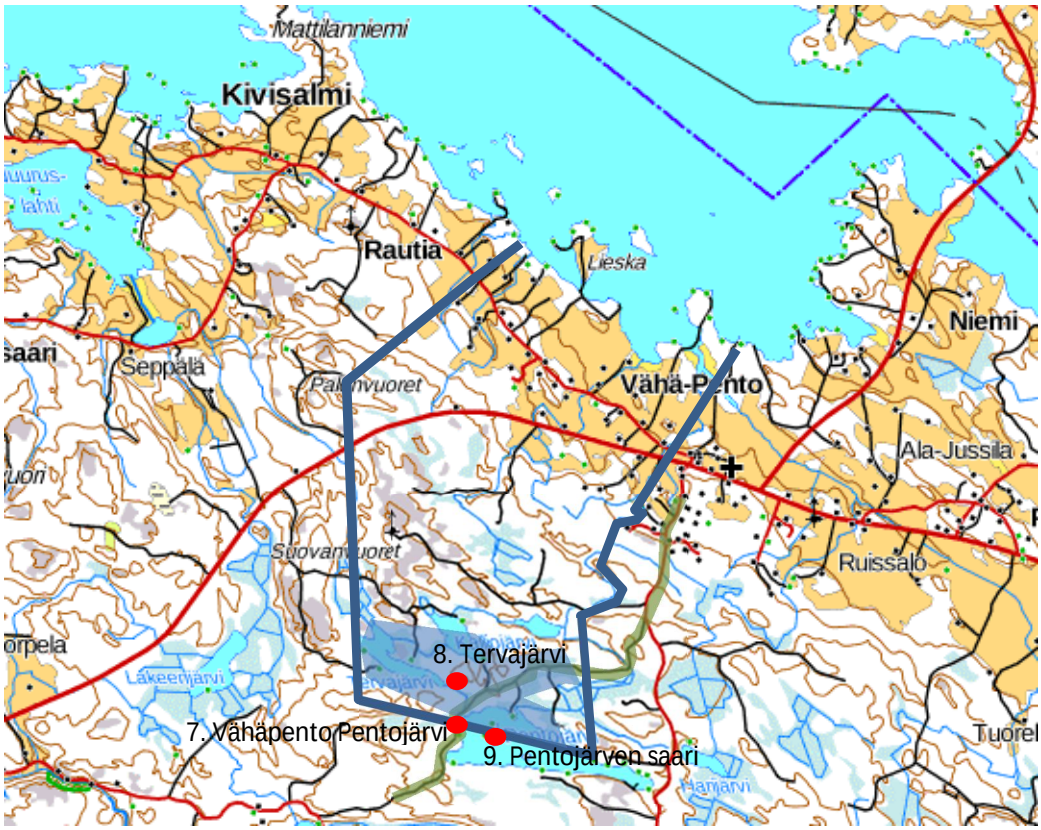

Vähäpento. Tarkastetut alueet sinisellä rasterilla. Kohteet punaisella pisteellä, vanha tielinjaus vihreällä merkittynä. Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Kohde 7: Vähäpento Pentojärvi

Kohteen nimi: Vähäpento Pentojärvi Muinaisjäännösrekisterin numero: 289500001

Laji: Mahdollinen muinaisjäännös Tyyppi: Kivirakenteet

Tyypin tarkenne: Rajamerkit Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6819252 I (ETRS-TM35FIN): 368259

Peruskartta: 214108

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: Pentojärven luoteispäässä, muutaman kymmenen metrin päässä järvestä, erään kesämökin lähellä on maakivi, jossa on hakkaukset: C C G A ja toisella puolen E C B ja päällä 1783. Kivi sijaitsee n. 5 metrin päässä tiestä ja täsmälleen Kuhmalahden ja Sahalahden välisellä pitäjän rajalla. Kivi on ilmeisesti Vanhan Laukaantien korjaus- ja kunnossapidon v. 1783 jakotoimitukseen liittyvä rajakivi.

Inventointi 2016: Kohde ennallaan.

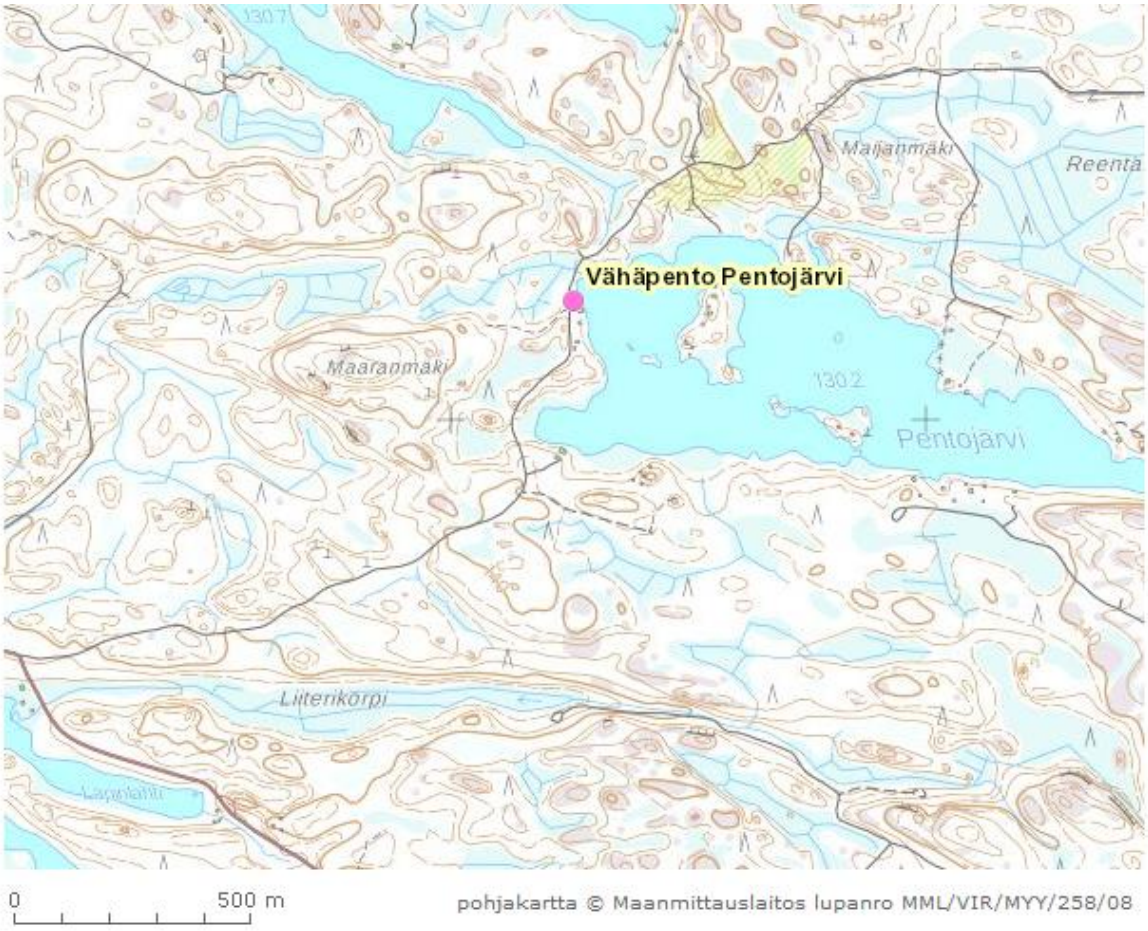

Kohde 8: Tervajärvi*

Kohteen nimi: Tervajärvi

Laji: Kiinteä muinaisjäännös

Tyyppi: Raaka-aineen hankintapaikat

Tyypin tarkenne: Louhokset

Ajoitus: Esihistoriallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6819628, I (ETRS-TM35FIN): 368238 ja P (ETRS-TM35FIN): 6819616, I (ETRS-TM35FIN): 368237 (toinen suoni)

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 2,9 km lounaaseen

Peruskartta: 214108

Löydöt: KM 40995: 1, kvartsia

Kuvaus (inventointi 2016): Tervajärven itäpäässä sijaitsevan etelään laskevan rinteen päällä olevassa kalliossa oli näkyvissä kaksi kohtaa, joista on lohkottu kvartsia. Toisen suonen päältä poistettiin sammalta ja turvetta, joiden alta tuli näkyviin erittäin selvästi kalliosta valkoisena erottuva kvartsisuoni. Suonen keskikohtaa on ilmeisesti louhittu, ja paikalla oli muutamia lohjenneita kvartsinpaloja sekä iskoksia. Lohkotut pinnat erottuivat porrasmaisina ja kiiltävinä. Mahdollisesti louhitussa kohdassa oli myös pohjalla huonolaatuisia jäännöspaloja. Kallion alapuolella olevassa rinteessä oli metsähakkuuaukea, johon oli istutettu uutta taimikkoa. Metsäkoneen ajourissa oli isoja luonnollisia kvartsilohkareita, jotka olivat paikoin koneen rikkomia. Kalliossa olevien kvartsisuonten päällä oli kuitenkin sammalta ja turvetta, ja lohkottuja pintoja tuli esiin niiden alta. Koko suonta ei paljastettu.

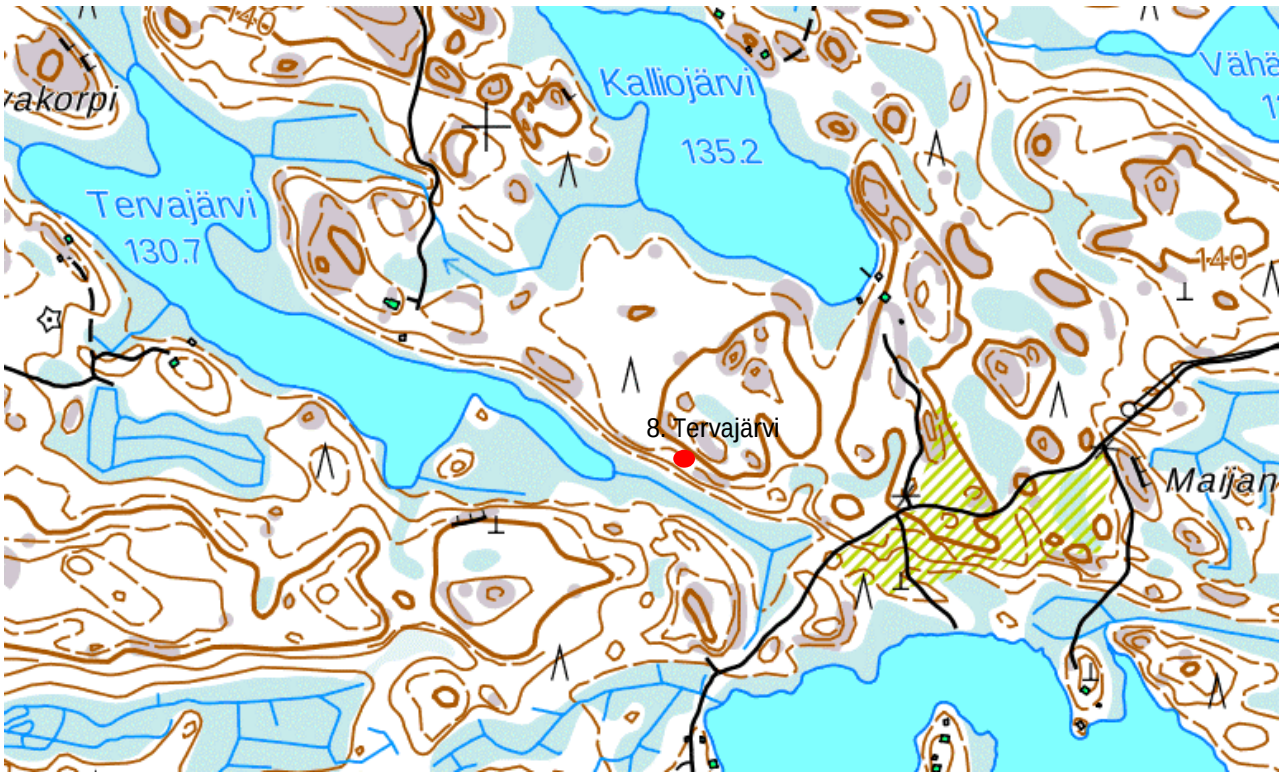

Tervajärvi. Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Kalliopaljastuma, jossa kvartsisuonet sijaitsevat. KYY 196: 7.

Turpeen alta puhdistettua suonta, josta on ilmeisesti louhittu kvartsia. Huonolaatuista kvartsia on jäljellä louhosuran pohjalla ja sivuilla. KYY 196: 9

Turpeen peittämä kvartsisuoni.
KYY 196:11

Edellisessä kuvassa näkynyttä suonta esiin puhdistettuna. Turpeen alla olevat pinnat ovat porrasmaisia ja teräviä. KYY 196: 12.

Yleiskuva kallioalueesta kohti länttä. Kvartsisuonten paikat on merkitty kuvaan nuolella. KYY 196: 13.

Yleiskuva alarinteestä päin (etelästä) kuvattuna. Etualalla metsätyökoneen paljastamia kvartsilohkareita. KYY 196: 14.

Kohde 9: Pentojärven saari*

Kohteen nimi: Pentojärven saari

Laji: Kiinteä muinaisjäännös Tyyppi: Kivirakenteet

Tyypin tarkenne: Rajamerkit Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6819160, I (ETRS-TM35FIN): 368518

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 3,0 km lounaaseen.

Peruskartta: 214108

Kuvaus (inventointi 2016): Rajamerkki sijaitsee pienen mäen laella lähellä mökin pihapiiriä. Mäki laskee jyrkästi etelään. Paikalla on matala pyöreä kiviröykkiö, jossa kiviä on noin kahdessa kerroksessa. Keskellä on suurempi pystykivi, jonka ympärillä on neljä pienempää pystykiveä. Merkin ympäristössä on myös kolme viisarikiveä. Länsipuolella, noin 3 metrin päässä rajamerkistä oleva viisarikivi on tuettu pienellä kivikasalla. Itäpuolinen viisarikivi on yksittäinen pystykivi rinteessä noin 3,5 metrin päässä rajamerkistä. Kaakkoispuolinen viisarikivi on luonnonkivien ympäröimä ja sijaitsee noin 4 metrin päässä rajamerkistä, jyrkän rinteen yläpuolella. Isojakokartassa 1762 Vähä-Pennon ja Sahalahden välinen raja kulkee Pentojärvessä olevan saaren poikki, ja rajamerkki voi mahdollisesti ajoittua vähintäänkin näihin aikoihin. Myöhemmissä, 1800-luvun pitäjänkartoissa rajamerkki osoittaa Vähä-Pennon, Iso-Pennon ja Sahalahden välistä rajakohtaa.

Pentojärven saari. Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Rajamerkki kaakosta. Taustalla kesämökin pihapiiriin kuuluvia rakennuksia. Viisarikivet eivät näy kuvissa. KYY 196:16.

Rajamerkki luoteesta. Taustalla jyrkkä rinne. KYY 196:18.

Iso-Pento:

Iso-Pennon Längelmäveden puoleiset rannat sekä Iso-Pennon kylätontin alue ympäristöineen on tarkastettu perusteellisesti aikaisemmissa inventoinneissa (Jussila 2007, Seppä 2007, Köngäs 2009). Alueelta tunnettiin aikaisemmin yksi esihistoriallinen löytöpaikka (Ahola, kohde 11) sekä yksi kiinteä muinaisjäännös: esihistoriallinen asuinpaikka Sarviniemi (kohde 10). Inventoinnissa löydettiin alueelta yksi uusi muinaisjäännös: Katajasillanmäki (kohde 12), joka on historiallisen ajan rangaistuspaikka.

Alla olevaan karttaan on merkitty tarkastetut alueet, aiemmin tunnetut ja nyt löydetyt kohteet sekä vanha Sahalahden ja Kuhmalahden yhdistänyt Pentojärventie, joka on kapea, päällystämätön autotie. Tielinja on vanha Sahalahden ja Kuhmalahden yhdistänyt kulkureitti, joka on pysynyt isojakokarttojen perusteella todennäköisesti muuttumattomana ainakin 1700-luvulta saakka. Tien historia voi ulottua myöhäiskeskiaikaan, jolloin reitti on yhdistänyt Jämsän ja Vanajaveden seudut. Tielinjaus on katsottu kuuluvaksi samaan tieverkostojen perustaan Pohjankankaan-, Kyrönkankaan, Laidetien ja Tammerkoski - Hämeenlinna teiden kanssa (Luoto 2011). Iso-Pennon Katajasillanmäen eteläpuolella olevan kosteikon kohdalla on 1700-luvun kartoissa silta tai puurakenne, johon paikannimikin voi viitata. Tällä paikalla voi käytössä olevan tien alla olla periaatteessa muinaisjäännöksinä pidettäviä rakenteita.

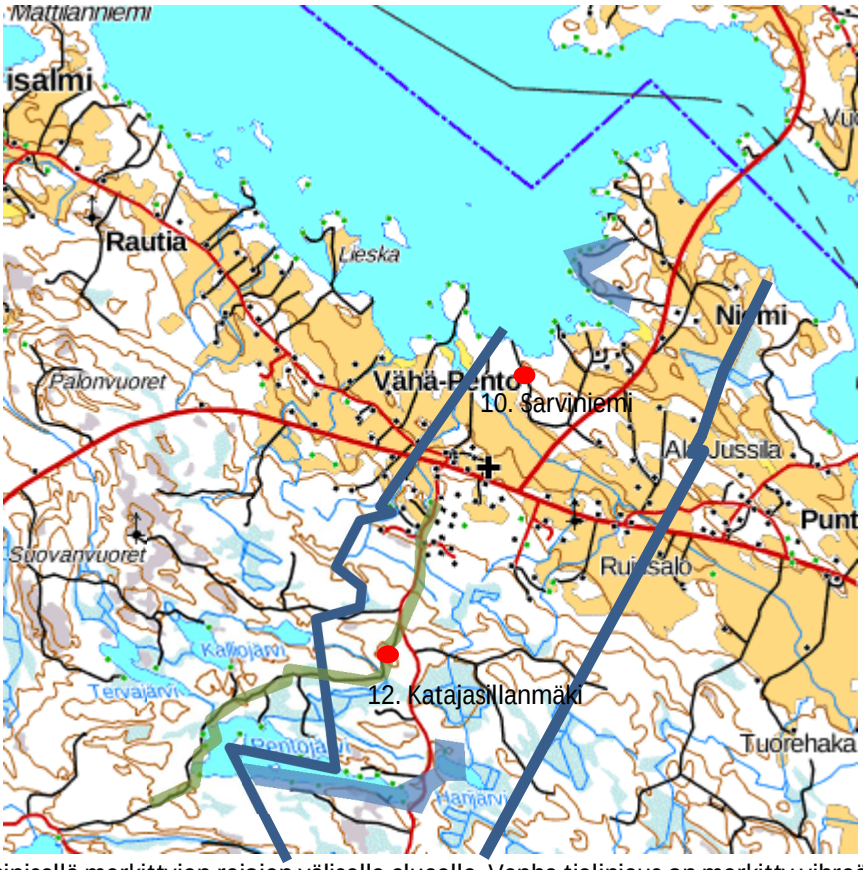

Iso-Pento sijoittuu sinisellä merkittyjen rajojen väliselle alueelle. Vanha tielinjaus on merkitty vihreällä. Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Kohde 10: Sarviniemi

Kohteen nimi: Sarviniemi

Muinaisjäännösrekisterin numero: 1000009327

Laji: Kiinteä muinaisjäännös

Tyyppi: Asuinpaikat

Tyypin tarkenne: Ei määritelty

Ajoitus: Esihistoriallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6822191 I (ETRS-TM35FIN): 370850
Z/m.mpy alin: 90,00

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 0,9 km pohjoiseen

Peruskartta: 214112

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: Esihistoriallinen asuinpaikka Haapalahden pohjukan etelärannalla. Paikka sijaitsee Haapalahden uimarannalle ja venevalkamaan vievän tien itäpuolella, Haapalahden pohjukan länsipäästä noin 100 m etelään, muinaisen jyrkähkön itään laskevan rantatörmän päällä ja reunalla mäenkumpareiden välisellä kannaksella.

Vuoden 2007 inventoinnissa löytyi koekuopista kvartsi-iskoksia ja piitä.

Aiemmat tutkimukset: 2007, Timo Jussila, inventointi

Inventointi 2016: Kohdetta ei tarkastettu maastossa.

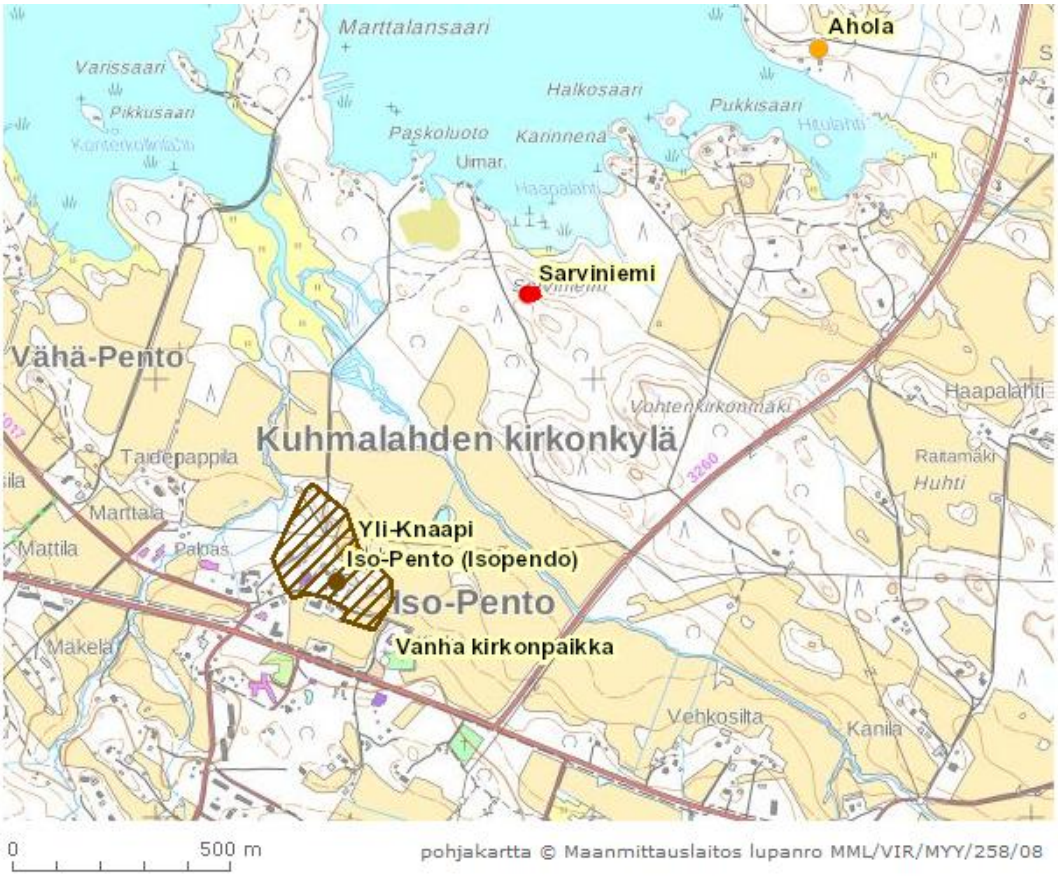

Kohde 11: Ahola

Kohteen nimi: Ahola

Muinaisjäännösrekisterin numero: 1000007996

Laji: löytöpaikka

Tyyppi: Löytöpaikat

Tyypin tarkenne: Ei määritelty

Ajoitus: Kivikautinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6822752 I (ETRS-TM35FIN): 371511
Z/m.mpy alin: 87,50 Z/m.mpy ylin: 90,00

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 1,7 km koilliseen

Peruskartta: 214112

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: Kivikirveen katkelma, jonka on löytänyt Raili Ahonen. Löytökohta on vanhaa järven pohjaa, joka on ollut viljelyksessä. Esine on löytynyt noin 30 cm syvästä kynnöksen vaosta keväällä joskus 1980-luvun puolivälissä.

Löytöpaikka sijaitsee kirkonkylän pohjoispuolella, Maljastentien länsipuolella ja Längelmäveden Hitulahden pohjoisrannalla noin 50 metriä nykyisestä rannasta. Löytökohta on vanhaa järven pohjaa, joka on ollut viljelyksessä noin 10 metrin päässä vanhasta kivisestä rantapenkasta.

Aiemmat tutkimukset: 2007, Johanna Seppä, inventointi

Inventointi 2016: Kohdetta ei tarkastettu maastossa, mutta sen lähiympäristön peltoja käveltiin läpi. Pellot olivat savisia, eikä niillä havaittu mitään esihistoriaan viittaavaa.

Kohde 12: Katajasillanmäki*

Kohteen nimi: Katajasillanmäki

Laji: Kiinteä muinaisjäännös Tyyppi: Tapahtumapaikat

Tyypin tarkenne: Mestauspaikat Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6819905, I (ETRS-TM35FIN): 369729

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 1,7 km lounaaseen.

Peruskartta: 214109

Kuvaus (inventointi 2016): Katajasillanmäki on kallioinen alue historiallisen Pentojärventien (mahdollisesti myöhäiskeskiajalta periytyvän tielinjan) eteläpuolella, aivan tien vieressä. Katajasillanmäkeä on sekä perimätiedon että historiallisten lähteiden perusteella käytetty rangaistus- ja mestauspaikkana. Vuonna 1775 paikalla mestattiin ja poltettiin roviolla lapsensurmaan syyllistynyt Kuhmalahden pappilan piika Anna Mikontytär (Ojanen 1992: 60). Haudattujen luettelossa ei ole tietoa Annan hautapaikasta, joten palamisjätteet on mahdollisesti haudattu polttopaikalle (ibid.)

Katajasillanmäellä on jäkälän ja sammalen peittämiä kalliopaljastumia ja niiden välissä hiekkaisia notkelmia. Näitä notkelmia kairattiin, mutta niissä ei havaittu mitään erikoista. Paikoitellen hiekkaa oli kuitenkin sen verran runsaasti, että esimerkiksi mainitun kaltainen rovion jäänteiden hautaaminen paikalle olisi ollut mahdollista. Mestauspaikalla ei välttämättä ole lainkaan ollut kiinteitä rakenteita.

Katajasillanmäen eteläpuolella olevan kosteikon kohdalla on vuoden 1775 isojakokartassa silta tai puurakenne, johon paikannimi ”katajasilta” voi viitata. Tällä paikalla voi käytössä olevan tien alla tai vieressä olla periaatteessa säilyneenä muinaisjäännöksinä pidettäviä rakenteita.

Katajasillanmäki (punainen piste). Mäen eteläpuolelle vihreällä merkityssä kohdassa voi tierakenteiden alla mahdollisesti olla puurakenteita. Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

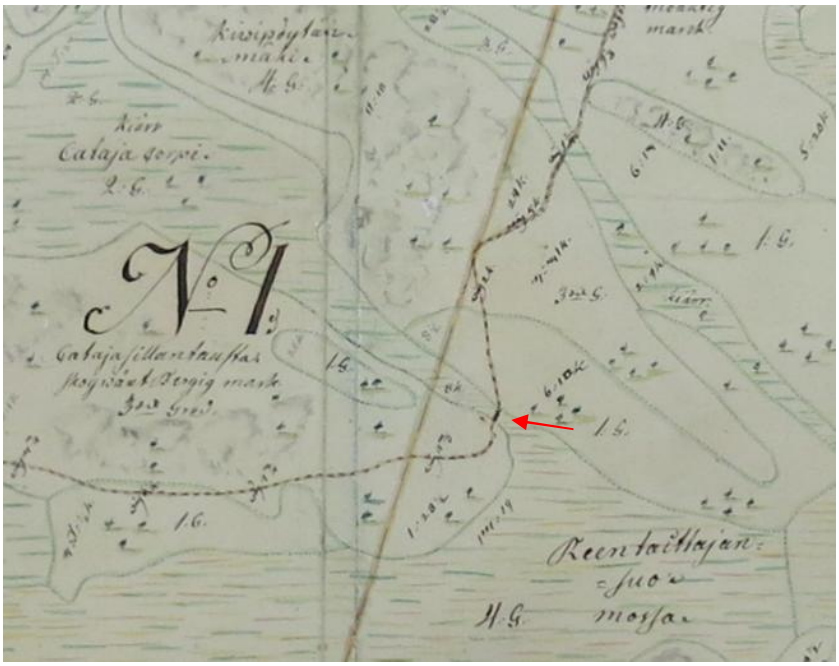

Ote vuoden 1775 isojakokartasta (Iso-Pento). Karttaan on merkitty silta tai puurakenne tien kohdalle Katajasillanmäen eteläpuolelle.

Näkymä Katajasillanmäen kallioalueelta tien suuntaan. Kuvattu idästä. KYY 196: 20.

Vehkapuntari:

Vehkapuntarin aluetta on tarkastettu aikaisemmissa inventoinneissa (Jussila 2007, Seppä 2007) etenkin esihistoriallisten kohteiden osalta. Alueelta tunnettiin aikaisemmin kaksi esihistoriallista löytöpaikkaa (Vähä-Annala ja Jaakkola) sekä historiallinen kylänpaikka Vehkapuntari. Vehkapuntarin kylä on merkitty muinaisjäännösrekisteriin mahdollisena muinaisjäännöksenä, vaikka siihen kuuluu rakentamatonta aluetta ja kylänpaikan voi paikantaa hyvin historiallisten karttojen perusteella (ks. myös inventoinnin osa 2/ Hinnerichsen). Inventoinnissa löydettiin todennäköisesti Vehkapuntarin kylänpaikan vieressä sijainneeseen tuulimyllyyn liittyvä kivetty maakuoppa (Kohde 17: Puntari), vedenalainen muinaisjäännös Kuhmajärvi – Pellavaliko (kohde 18) sekä tervahauta Ala-Hinkkala (kohde 16).

Alla olevaan karttaan on merkitty tarkastetut alueet sekä aiemmin tunnetut ja nyt löydetyt kohteet. Vehkapuntarin ja Vesi-Siuron ympäristössä maaperä oli pääosin savea tai silttiä ja Kuhmajärven ympäristössä hiekkamoreenia. Molempien järvien rannat olivat melko kivisiä. Huhtasaaren eteläosa vaikutti potentiaaliselta esihistoriallisten muinaisjäännösten kannalta, mutta mitään ei havaittu runsaasta koekuopituksesta huolimatta. Omenasaari oli kallioinen, eikä sielläkään havaittu mitään muinaisjäännöksiin viittaavaa.

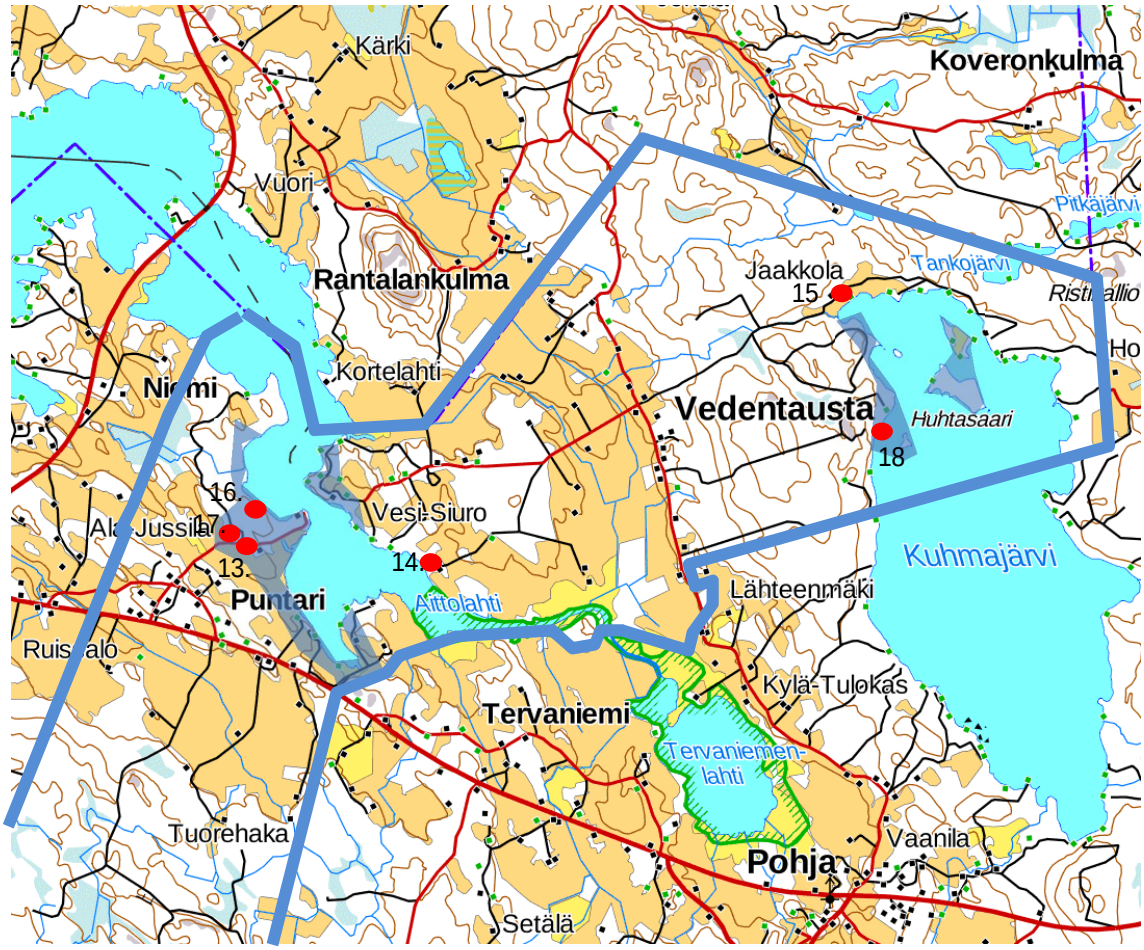

Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Kohde 13: Vehkapuntari

Kohteen nimi: Vehkapuntari Muinaisjäännösrekisterin numero: 1000024392

Laji: Mahdollinen muinaisjäännös Tyyppi: Asuinpaikat

Tyypin tarkenne: Kylänpaikat Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6821338, I (ETRS-TM35FIN): 373141

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 1,7 km lounaaseen.

Peruskartta: 214112

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: Kyseessä on v. 1799 isojakokartan mukaan vanha Vehkapuntarin kylän kylätontti, josta on jäljellä vielä runsaasti ehjää, autioitunutta kylätonttia jäljellä ainakin Ala-Hinkkalan eteläpuolella pellon reunamilla. Alueella havaittiin mm. mahdollinen kiukaan jäännös. Kylätontti on suurimmaksi osaksi autioitunut, vain tontin pohjoisosa on rakennettu. Lisäksi isojakokartalle on merkitty ristisymboli Ala-Hinkkalan talon luoteispuolella olevalle kalliomäelle (koordinaatit noin P: 6821500, I: 373064). Alue on rakentamatonta ja tiheän kasvillisuuden peittämä.

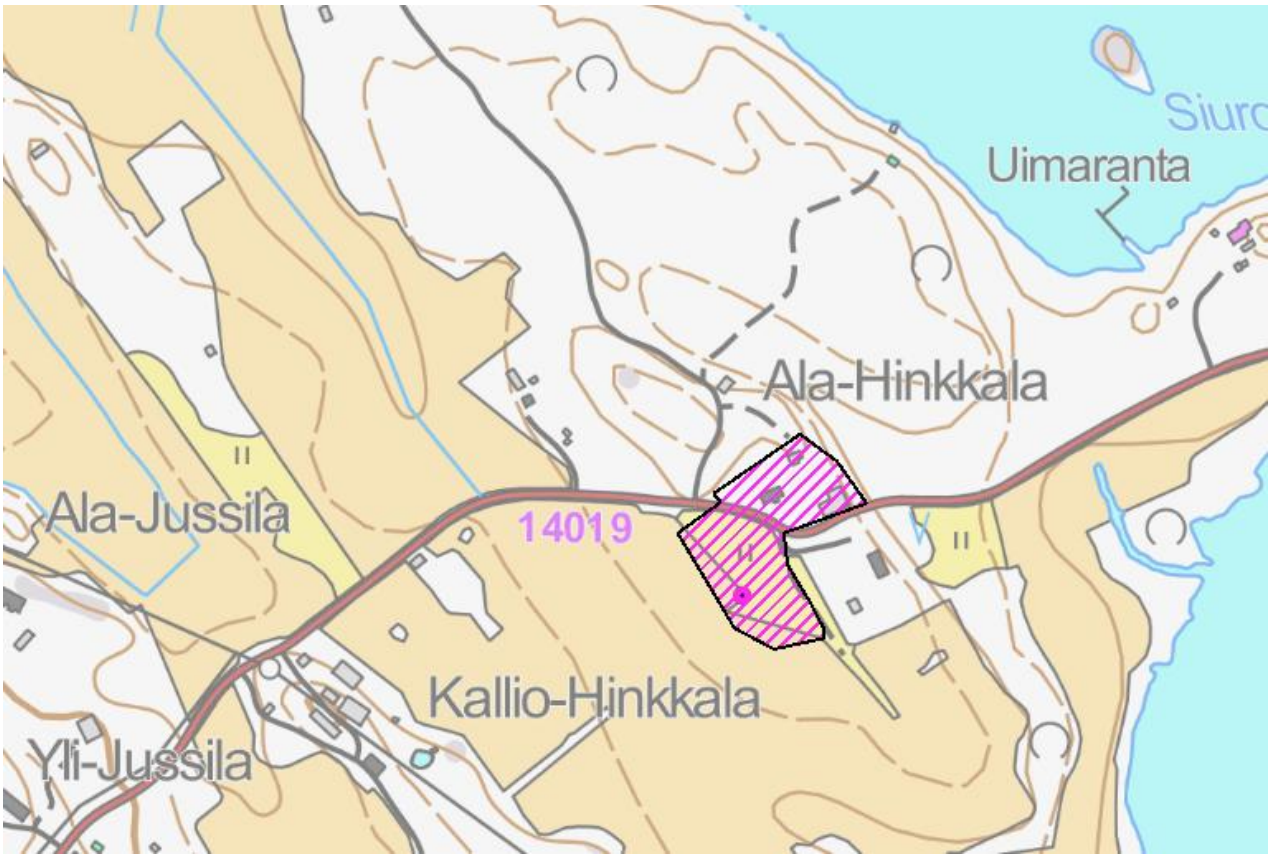

Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Kohde 14: Vähä-Annala

Kohteen nimi: Vähä-Annala

Muinaisjäännösrekisterin numero: 1000007988

Laji: Löytöpaikka

Tyyppi: Löytöpaikat

Tyypin tarkenne: Ei määritelty

Ajoitus: Kivikautinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6821218 I (ETRS-TM35FIN): 374640. Z/m.mpy alin: 85,00 Z/m.mpy ylin: 90,00

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 4 km itään

Peruskartta: 214112

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: Tasataltta KM 2087:1 on löydetty Puntarin kylän Vähä-Annalan lehmihaasta. Vähä-Annalan talo sijaitsee Längelmäveden itäpään Aittolahden pohjoisrannalla. Maasto laskee terasseina lounaaseen kohti järveä. Talon ympäristössä on peltoja.

Aiemmat tutkimukset: 2007, Johanna Seppä, inventointi

Inventointi 2016: Kohdetta ei tarkastettu maastossa.

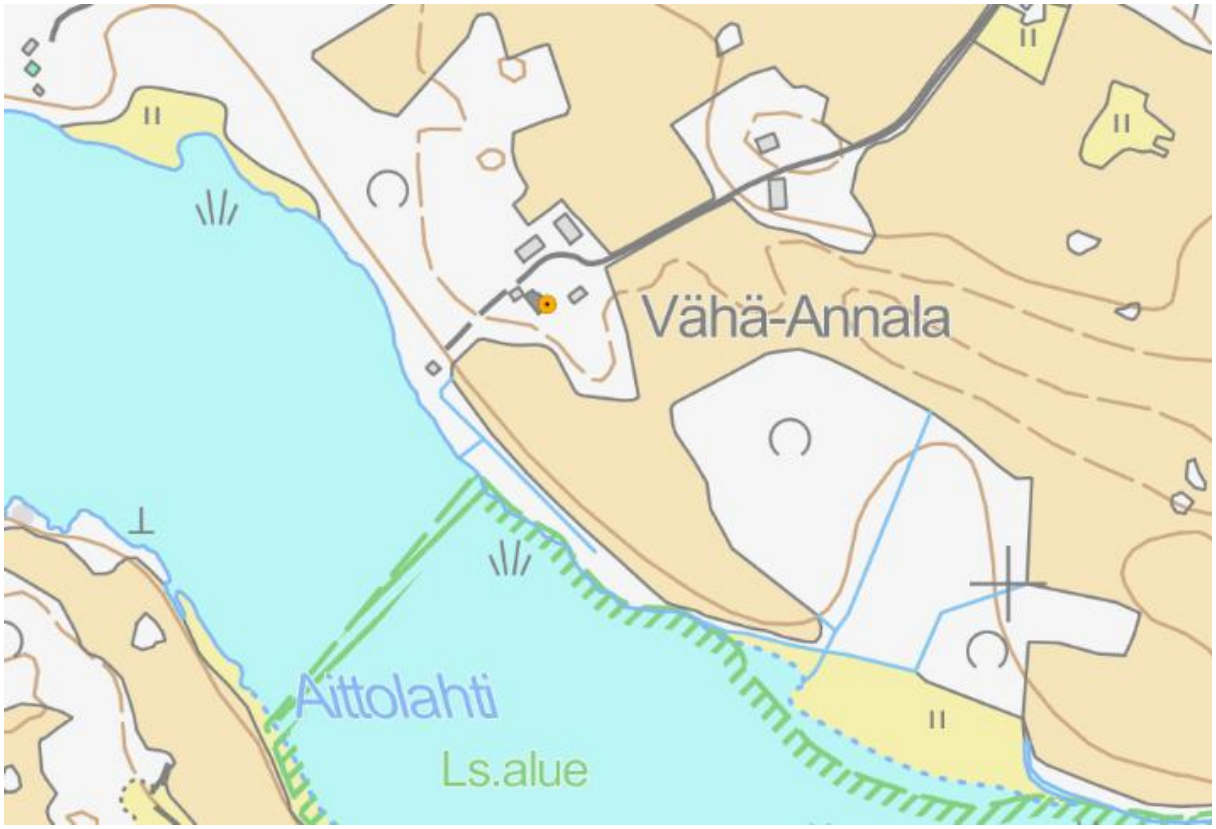

Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Kohde 15: Jaakkola

Kohteen nimi: Jaakkola

Muinaisjäännösrekisterin numero: 1000007989

Laji: Löytöpaikka

Tyyppi: Löytöpaikat

Tyypin tarkenne: Ei määritelty

Ajoitus: Kivikautinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6823337 I (ETRS-TM35FIN): 377639. Z/m.mpy alin: 102,50 Z/m.mpy ylin: 105,00

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 7,4 km koilliseen

Peruskartta: 214112

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: KM 2087:20 tasataltta, joka on löydetty Jaakkolan torpan pellosta Kuhmajärven pohjoisrannalta. KM 2102:257 flat hålmejsel (kourutaltta), funnen vid sjöstrand å Jakola i Pohja by af Kuhmalahti. KM 2102:258 tunn skand. yxa (kivikirves tai tasataltta), funnen å Jakola i Pohja by af ”Kangasalan kappelista”. Jaakkolan talo sijaitsee Kuhmajärven luoteiskulmalla, loivasti kaakkoon viettävällä rinteellä. Kuhmajärven korkeus on 100,9 metriä mpy. Talon etelä- ja itäpuolella on lähellä rantaa pieniä peltotilkkuja. Ilmeisesti kiviesinelöydöt ovat peräisin näistä pelloista.

Aiemmat tutkimukset: 2007, Johanna Seppä, inventointi

Inventointi 2016: Jaakkolan pelloilla kasvoi tiheä heinä, eikä peltoja voitu tarkastaa.

Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Kohde 16: Ala-Hinkkala*

Kohteen nimi: Ala-Hinkkala

Laji: Kiinteä muinaisjäännös Tyyppi: Työ- ja valmistuspaikat

Tyypin tarkenne: Tervahaudat Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6821523, I (ETRS-TM35FIN): 373347

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 2,8 km länsi-koilliseen.

Peruskartta: 214112

Kuvaus (inventointi 2016): Länteen jyrkästi viettävässä rinteessä sijaitseva tervahauta, jonka syvyys on noin 2 metriä, kuoppaosan halkaisija noin 4 metriä. Varsinaisia valleja ei erotu, mutta länteen järveä kohti kulkee juoksutusura, jonka leveys on leveimmältä kohdalta noin 1 metri. Keskeltä tervahautaa kairatessa pohjalla havaittiin noin 15-20 cm paksu tumma, hiilinen, tahmea maakerros. Maasto rinteessä on kivikkoista havupuumetsää. Korkeuserot paikalla ovat suuria. Ylempänä rinteessä on muita pienempiä kuopanteita: kuoppa 1: 6821530/373334+-6m, pitkänomainen kuoppa 2: 6821535/373338+-4m, molempien leveys 1-1,5 m. Kuopassa 1 on kairauksen perusteella hyvin ohut tumma maakerros noin 15 cm:n syvyydessä.

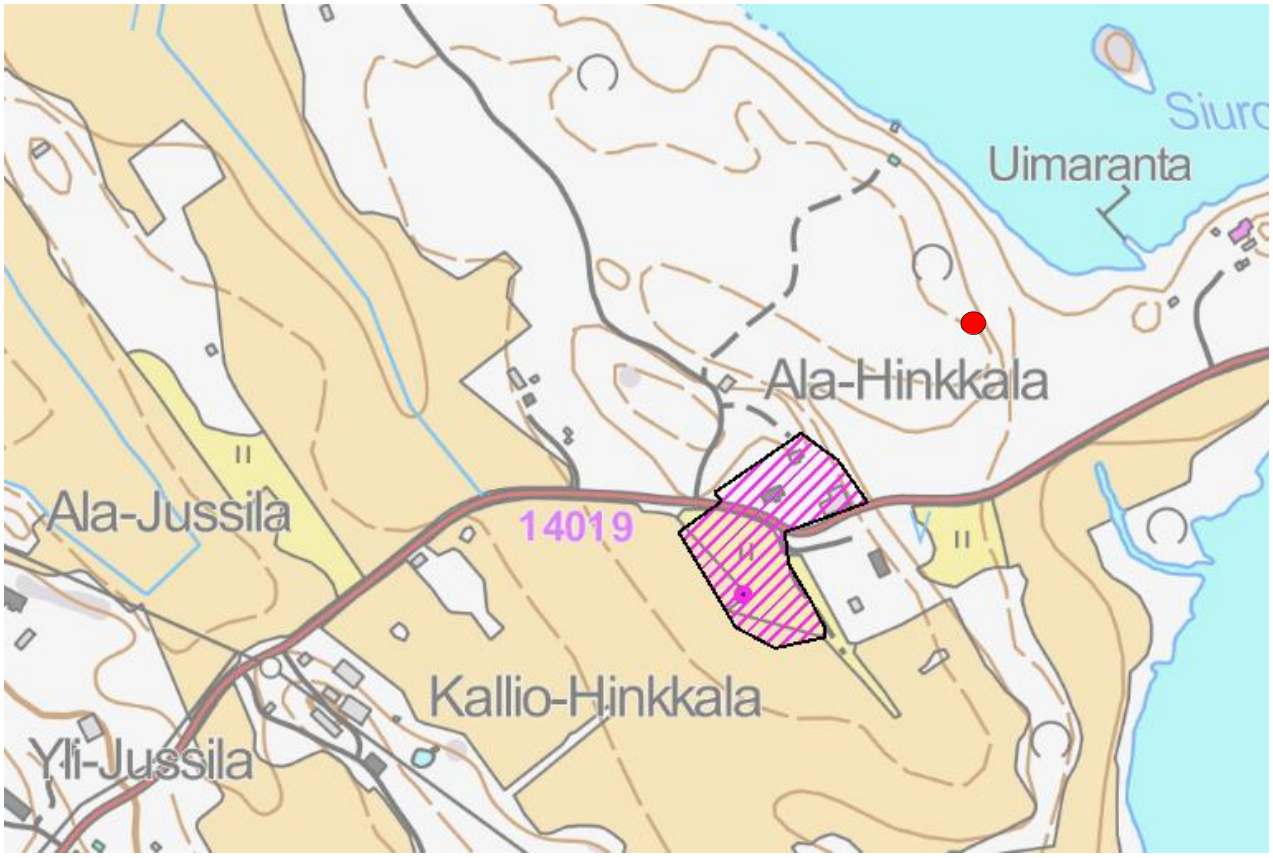

Ala-Hinkkalan tervahaudan sijainti punaisella pisteellä karttaan merkittynä. Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Tervahauta ylärinteeseen pohjoisesta. KYY 196: 22.

Tervahauta juoksutusuran suunnasta kohti ylärinnettä (itää). Kuva: Ulla Moilanen. KYY 196: 23.

Tervahauta LiDAR-aineistossa.

Kohde 17 Puntari*

Kohteen nimi: Puntari

Laji: Kiinteä muinaisjäännös Tyyppi: Työ- ja valmistuspaikat

Tyypin tarkenne: Tuulimyllyt Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6821445, I (ETRS-TM35FIN): 373100

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 2,6 km länteen.

Peruskartta: 214112

Kuvaus (inventointi 2016): Vehkapuntarin kylätontin vieressä sijaitsevan kallioisen, katajaa kasvavan mäen rinteessä on kivetty kuoppa, joka liittynee paikalla olleeseen tuulimyllyyn. Kuopassa on mahdollisesti matalat vallit. Paikalla sijainnut tuulimylly on merkitty isojakokarttaan 1799. Historiallisten tietojen mukaan kyseessä on ollut kylän yhteinen tuulimylly. Kuopassa oli runsaasti kasvillisuutta, joten sitä ei pystytty inventoinnissa tutkimaan tarkemmin.

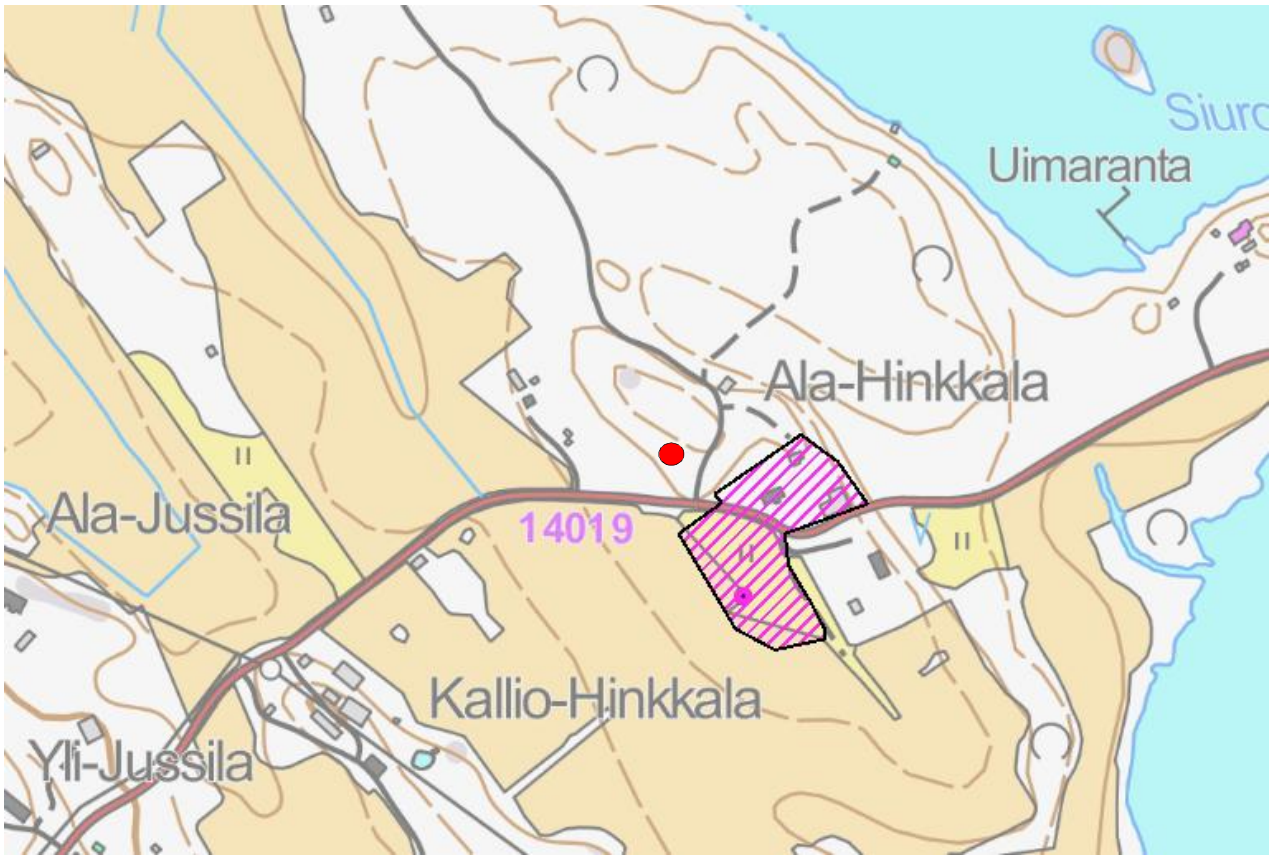

Puntarin historiallisen tuulimyllyn sijaintipaikka punaisella pisteellä karttaan merkittynä. Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

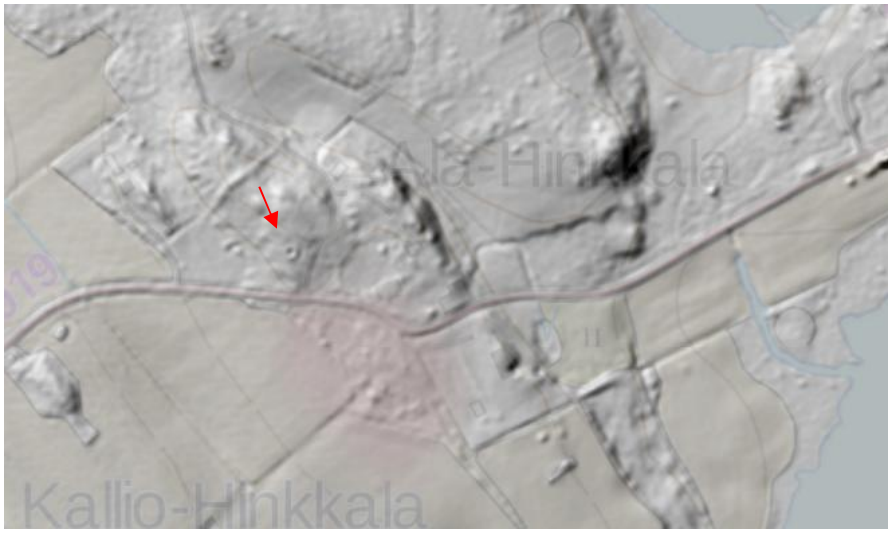

Todennäköisesti historialliseen tuulimyllyn paikkaan liittyvä ilmiö LiDARissa.

Ote isojakokartasta 1799, johon tuulimyllyn paikka on merkitty ristisymbolilla.

Kivetty kuoppa mahdollisine valleineen. Tarkempi tarkastelu ei ollut mahdollista kasvillisuuden takia. Ninni Närväinen seisoo rakenteen pohjalla. Kuva: Ulla Moilanen, kuvattu länsiluoteesta. KYY 196: 26.

Kohde 18: Kuhmajärvi – Pellavaliko*

Kohteen nimi: Kuhmajärvi – Pellavaliko

Laji: Kiinteä muinaisjäännös Tyyppi: Työ- ja valmistuspaikat

Tyypin tarkenne: Käsittelypaikat Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6822600, I (ETRS-TM35FIN): 378170

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 7,7 km länteen.

Peruskartta: 214112

Kuvaus (inventointi 2016): Koordinaatit eivät ole täsmälliset. Kuhmajärven saarista veneellä palatessa järven pohjasta havaittiin pistävän useita pystypuita. Nämä erottuivat hyvin pinnan alla, sillä järven vesi on erittäin kirkasta. Venettä kuljettaneiden paikallisten mukaan paikka olisi vanha pellavanliotuspaikka, ja samanlaisia olisi Kuhmajärvessä useampiakin, mm. pohjoisessa Jaakkolan lähellä ja etelässä Lehmänmahanlahdessa. Peruskartalla Lehmänmahanlahden pohjoispuolella sijaitsee Likoranta-niminen paikka, joka saattaa myös viitata pellavan käsittelyyn. Kohteet vaatisivat vedenalaisen tarkastuksen.

Kuhmajärvi – Pellavaliko. Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Tervaniemi:

Tervaniemen ranta-alueet on inventoitu aiemmin 2007 (Jussila). Alueelta tunnettiin aikaisemmin kolme esihistoriallista asuinpaikkaa (Kalaniemi 1, Kalaniemi 2, Kalaniemi 3 ja Koivusaari, kohteet 19-22) sekä yksi kivikautinen löytöpaikka (Mäki-Tulokas, kohde 23). Nämä sijaitsevat Tervaniemen kylän länsiosassa, Längelmäveden Aittolahden etelärannalla.

Tervaniemen kylää ei ole mainittu aikaisemmissa inventoinneissa. Siihen kuitenkin kuuluu rakentamatonta peltoaluetta, jolla kylän talot ovat ennen 1800-lukua sijainneet (ks. myös inventoinnin osa 2/ Hinnerichsen). Inventoinnissa tarkastettiin Tervaniemen historiallisen kylän paikkaa, Myllyojan vesimyllyjen sijaintikohtaa sekä kylään kuuluvia Kuhmajärven rantoja, josta havaittiin merkkejä pienialaisesta kivikautisesta asuinpaikasta (Kylä-Tulokas, kohde 26). Muinaisjäännöksiksi ehdotetaan myös Tervaniemen kylää (kohde 24) ja Tervaniemen Myllyojaa (kohde 25).

Alla olevaan karttaan on merkitty tarkastetut alueet sinisellä rasterilla sekä aiemmin tunnetut ja nyt löydetyt kohteet. Tervaniemen ympäristössä maaperä oli pääosin savea tai silttiä ja Kuhmajärven ympäristössä hiekkamoreenia.

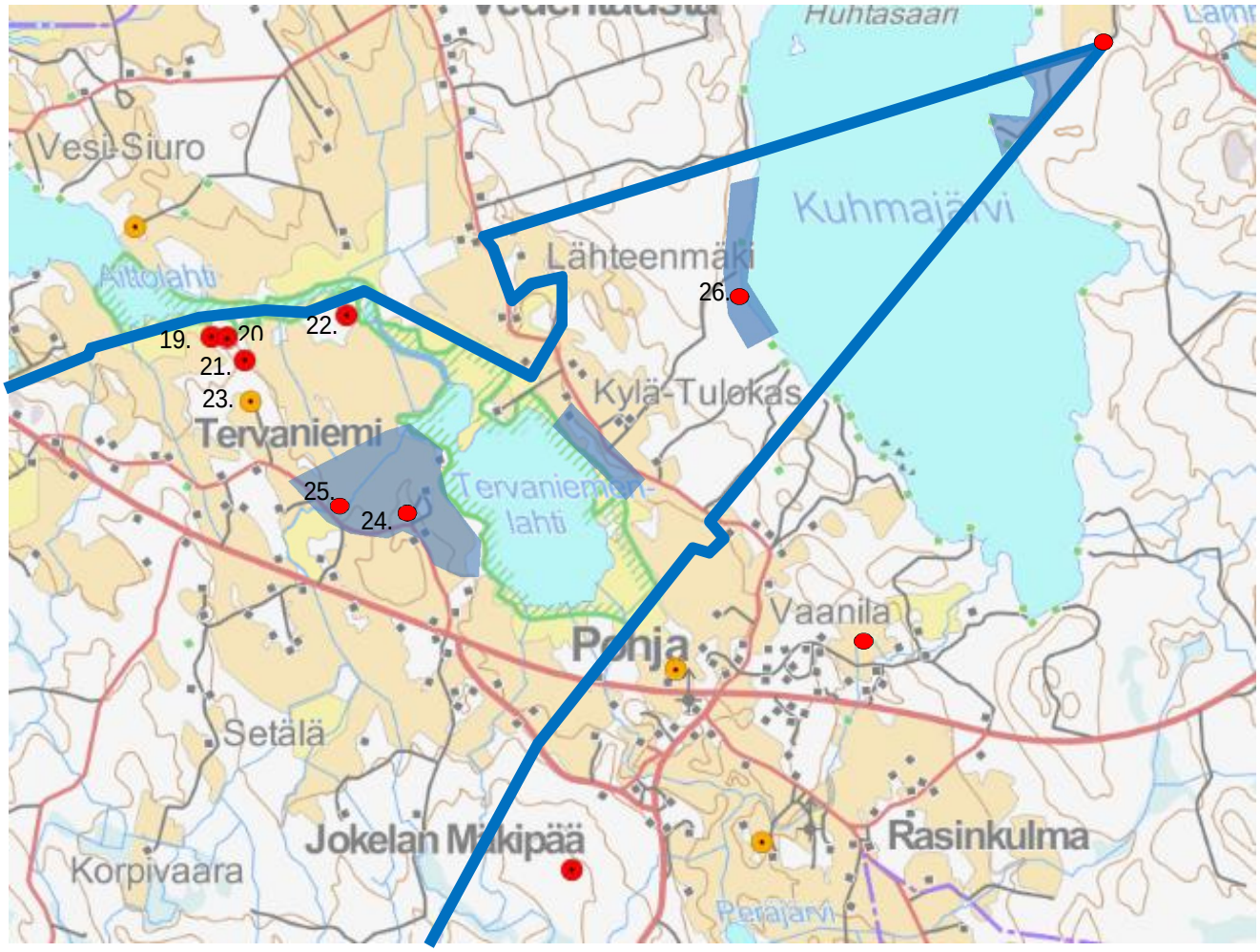

Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Kohde 19: Kalaniemi 1

Kohteen nimi: Kalaniemi 1 Muinaisjäännösrekisterin numero: 1000009328

Laji: Kiinteä muinaisjäännös Tyyppi: Asuinpaikat

Tyypin tarkenne: Ei määritelty Ajoitus: Esihistoriallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6820627 I (ETRS-TM35FIN): 375051, Z/m.mpy alin: 90,00

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 4,6 km itään

Peruskartta: 214112

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: Esihistoriallinen asuinpaikka Längelmäveden Aittolahden etelärannalla. Asuinpaikka sijaitsee Mäki-Tulokkaan talon pohjoispuolella noin 340 m, Längelmäveden Aittolahden itäpohjukan etelärannalla, rannasta noin 80 etelään, pohjoiseen kurottuvan laajan harjanteen luoteisreunalla olevan, länteen jyrkästi laskevan kalliopaljastuman liepeillä ja ympärillä. Vuoden 2007 inventoinnissa paikalta löytyi koekuopista Sarsan tyypin tekstiilikeramiikkaa, kvartsia ja palanutta luuta.

Aiemmat tutkimukset: 2007, Timo Jussila, inventointi

Inventointi 2016: Kohdetta ei tarkastettu maastossa.

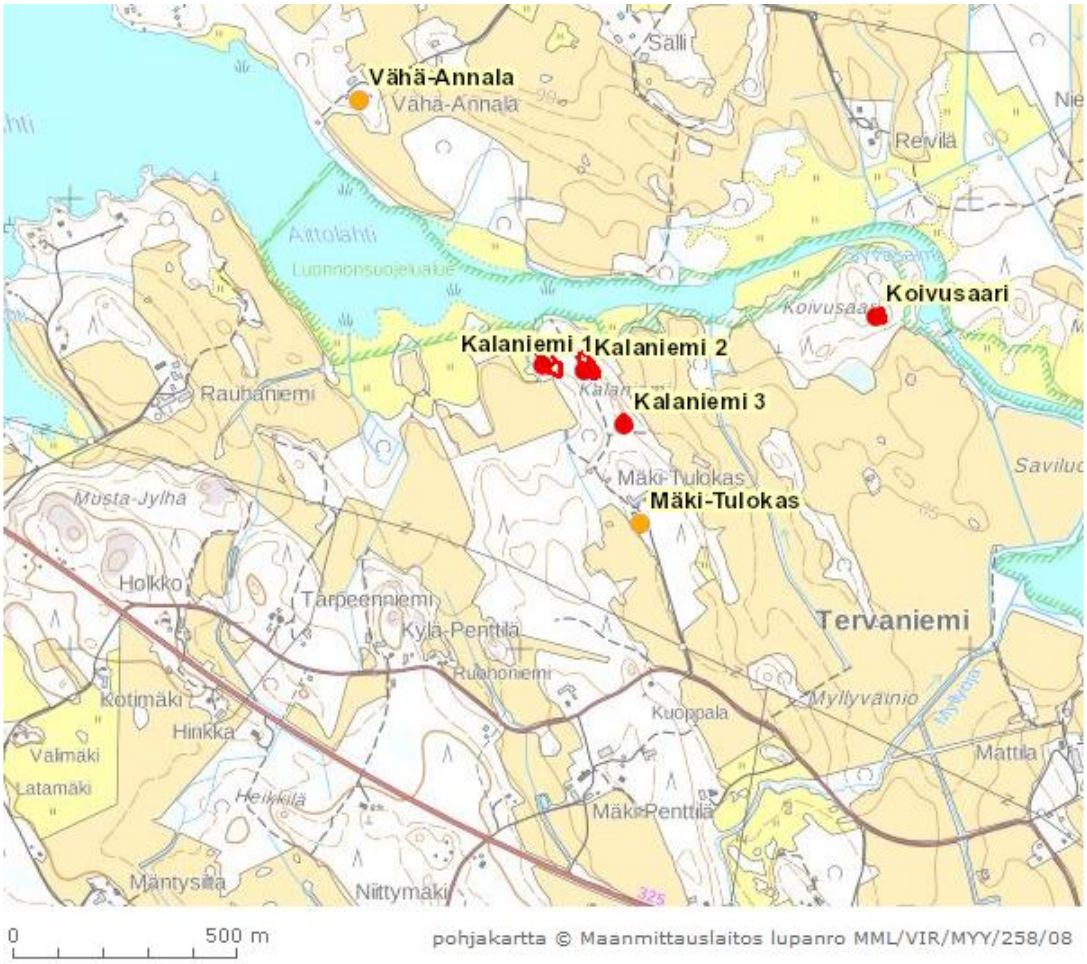

Kohde 20: Kalaniemi 2

Kohteen nimi: Kalaniemi 2 Muinaisjäännösrekisterin numero: 1000009329

Laji: Kiinteä muinaisjäännös Tyyppi: Asuinpaikat

Tyypin tarkenne: Ei määritelty Ajoitus: Esihistoriallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6820618 I (ETRS-TM35FIN): 375140, Z: 90,00

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 4,7 km itään

Peruskartta: 124112

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: Esihistoriallinen asuinpaikka Längelmäveden Aittolahden etelärannalla. Asuinpaikka sijaitsee Mäki-Tulokkaan talon pohjoispuolella noin 300 m, Längelmäveden Aittolahden itäpohjukan etelärannalla, rannasta noin 90 etelään, pohjoiseen kurottuvan laajan harjanteen koillisreunalla olevan, tasaiselta harjanteen laelta koilliseen laskevan kalliopaljastuman eteläpuolen liepeillä ja sen eteläpuolella jyrkähkön rinteen laen reunalla. Vuoden 2007 inventoinnissa löytyi paikalta koekuopista saviastianpaloja (rautakautista?) ja kvartsi-iskoksia.

Aiemmat tutkimukset: 2007, Timo Jussila, inventointi

Inventointi 2016: Kohdetta ei tarkastettu maastossa.

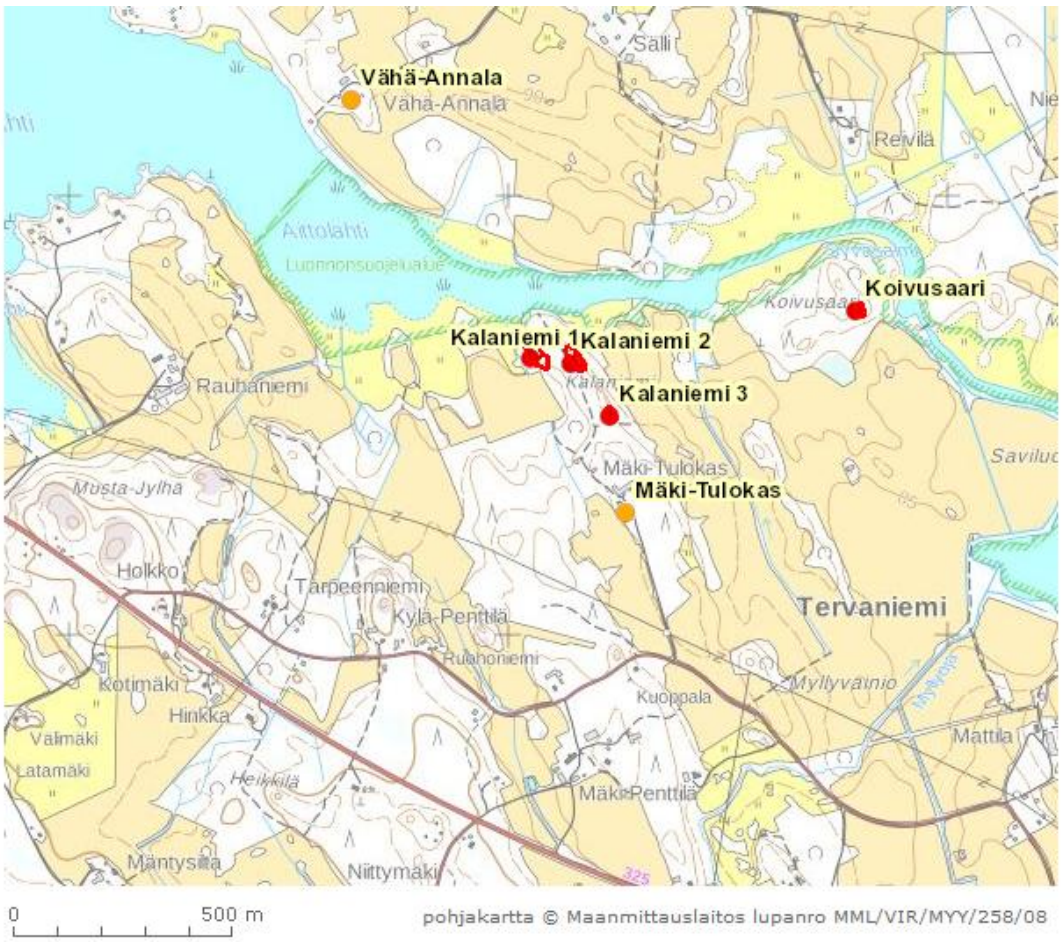

Kohde 21: Kalaniemi 3

Kohteen nimi: Kalaniemi 3 Muinaisjäännösrekisterin numero: 1000009330

Laji: Kiinteä muinaisjäännös Tyyppi: Asuinpaikat

Tyypin tarkenne: Ei määritelty Ajoitus: Esihistoriallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6820498 I (ETRS-TM35FIN): 375230, Z/m.mpy alin: 90,00

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 4,8 km itään

Peruskartta: 124112

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: Esihistoriallinen asuinpaikka Längelmäveden Aittolahden etelärannalla. Asuinpaikka sijaitsee Mäki-Tulokkaan talon pohjoispuolella noin 200 m, Längelmäveden Aittolahden itäpohjukan etelärannalla, rannasta noin 230 etelään, pohjoiseen kurottuvan laajan harjanteen tyven koillisreunalla harjanteen laelta koilliseen laskevan jyrkähkön rinteen laen reunalla, itään pellolle menevän traktoriuran pohjoispuolella.

Vuoden 2007 inventoinnissa paikalta löytyi koekuopista saviastianpaloja (rautakautista?).

Aiemmat tutkimukset: 2007, Timo Jussila, inventointi

Inventointi 2016: Kohdetta ei tarkastettu maastossa.

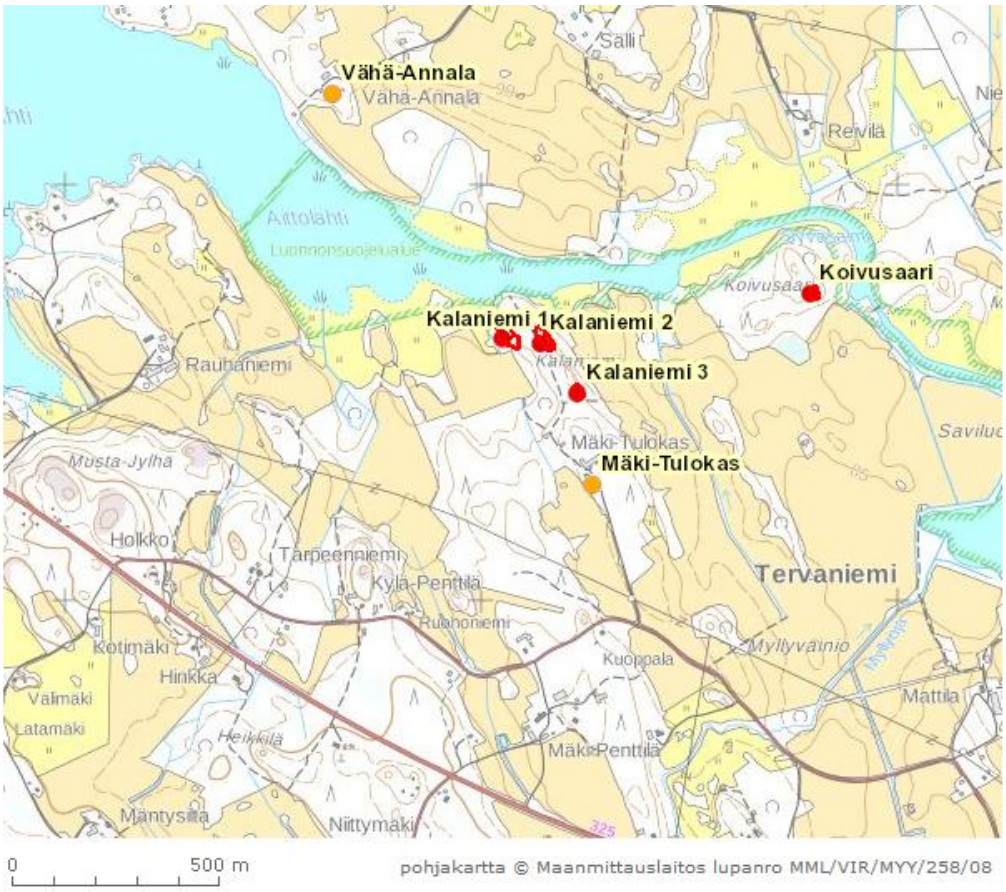

Kohde 22: Koivusaari

Kohteen nimi: Koivusaari

Muinaisjäännösrekisterin numero: 1000009331

Laji: Kiinteä muinaisjäännös

Tyyppi: Asuinpaikat

Tyypin tarkenne: Ei määritelty

Ajoitus: Esihistoriallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6820738 I (ETRS-TM35FIN): 375790, Z/m mpy: 90,00

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 5,3 km itään

Peruskartta: 214112

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: Esihistoriallinen asuinpaikka Koivusaaren eteläreunalla. Asuinpaikka sijaitsee Längelmäveden kaakkoispohjukasta lähtevän joen eteläpuolella, Syväsalmen eteläpuolella olevan Koivusaari-nimisen laajan mäen eteläkaakkoisreunalla olevalla tasanteella, muinaisen rantatörmän äärellä. Maasto on metsää. Vuoden 2007 inventoinnissa paikalta löytyi koekuopista saviastianpaloja, kvartsia ja palanutta luuta.

Aiemmat tutkimukset: 2007, Timo Jussila, inventointi

Inventointi 2016: Kohdetta ei tarkastettu maastossa.

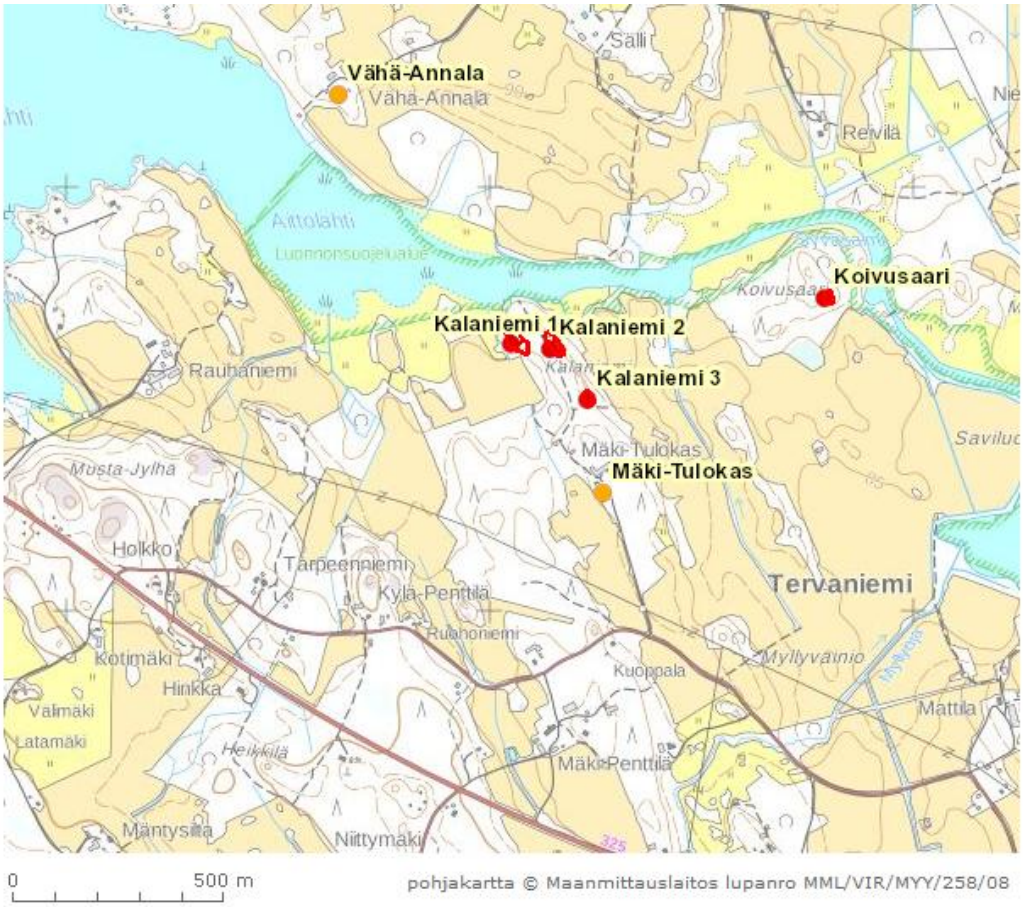

Kohde 23: Mäki-Tulokas

Kohteen nimi: Mäki-Tulokas

Muinaisjäännösrekisterin numero: 1000007990

Laji: Löytöpaikka

Tyyppi: Löytöpaikat

Tyypin tarkenne: Ei määritelty

Ajoitus: Kivikautinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6820278 I (ETRS-TM35FIN): 375265, Z/m.mpy alin: 85,00

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 4,8 km itäkaakkoon.

Peruskartta: 214112

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: KM 2087:22 oikokirves, KM 2087:23 tasataltta, löydetty Kuhmalahdelta Tervaniemen kylästä Mäki-Tulokkaan pellosta. Mäki-Tulokkaan talo sijaitsee Tervaniemen kylässä Aittolahden perukan etelärannalla. Talo on pitkäomaisella pohjoiseen kohti rantaa ulottuvalla harjanteella. Peltoja on sekä harjanteen länsi- että itäpuolella. Vuonna 2007 löytyi rantakaavan inventoinnissa kolme asuinpaikkaa Mäki-Tulokkaan talon pohjoispuolelta Kalaniemen harjanteen koilliseen kohti Aittolahtea viettävän törmän päältä (Kalaniemi 1-3). Asuinpaikat sijaitsevat koskemattomassa metsämaassa. Niistä löytyi sekä Sarsan että rautakauden tyyppistä keramiikkaa. Aiemmin tunnetut kaksi irtolöytöä pellosta voivat liittyä näihin asuinpaikkoihin tai paikalla on ollut jokin muu asuinpaikka (pellon alueella), joka on tuhoutunut kyntötöissä.

Aiemmat tutkimukset: 2007, Timo Jussila, inventointi

Inventointi 2016: Kohdetta ei tarkastettu maastossa.

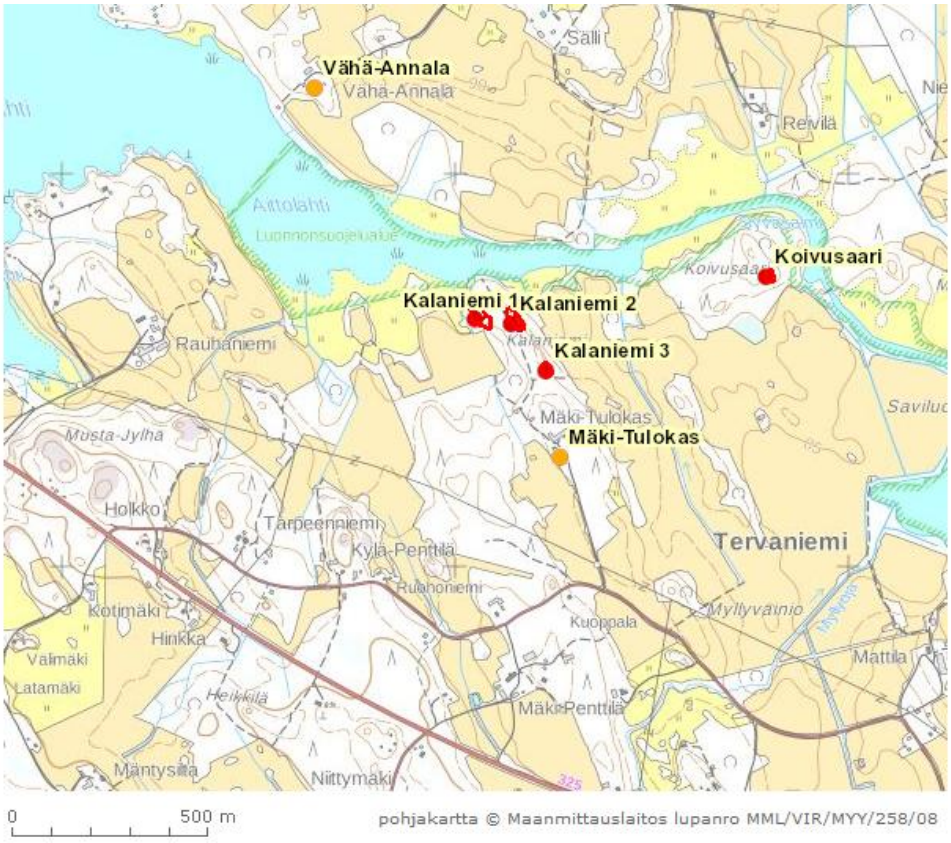

Kohde 24: Tervaniemi*

Kohteen nimi: Tervaniemi

Laji: Kiinteä muinaisjäännös Tyyppi: Asuinpaikat

Tyypin tarkenne: Kylänpaikat Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6819680, I (ETRS-TM35FIN): 376200

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 5,9 km länsikaakkoon.

Peruskartta: 214112

Kuvaus (inventointi 2016): Tervaniemen historiallinen kylän paikka sijaitsee Mattilan tilan pihapiirin eteläpuolella. Vuoden 1775 isojakokartassa kylä on piirretty paikalle ryhmäkylänä. Osa kylänpaikasta on rakentamatonta ja viljelemätöntä. Rajaus perustuu vuoden 1775 karttaan. Rajauksella on merkitty vain kylänpaikan rakentamaton osa, jolla rakennukset ovat edellä mainitun kartan perusteella sijainneet. Rajauksen ulkopuolelle on jätetty kylänpaikalla edelleen sijaitseva Mattilan pihapiiri. Ks. myös inventoinnin osa 2 (Hinnerichsen).

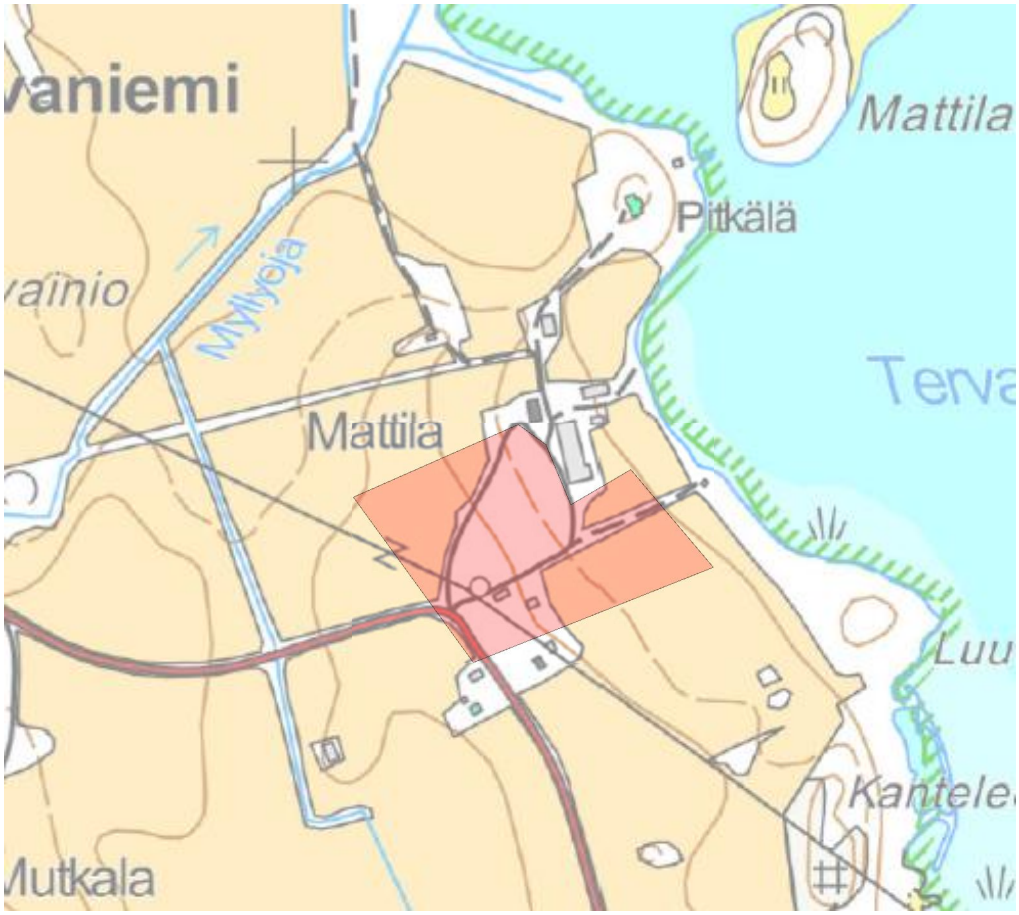

Ehdotus Tervaniemen historiallisen kylänpaikan muinaisjäännösrajaukseksi. Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

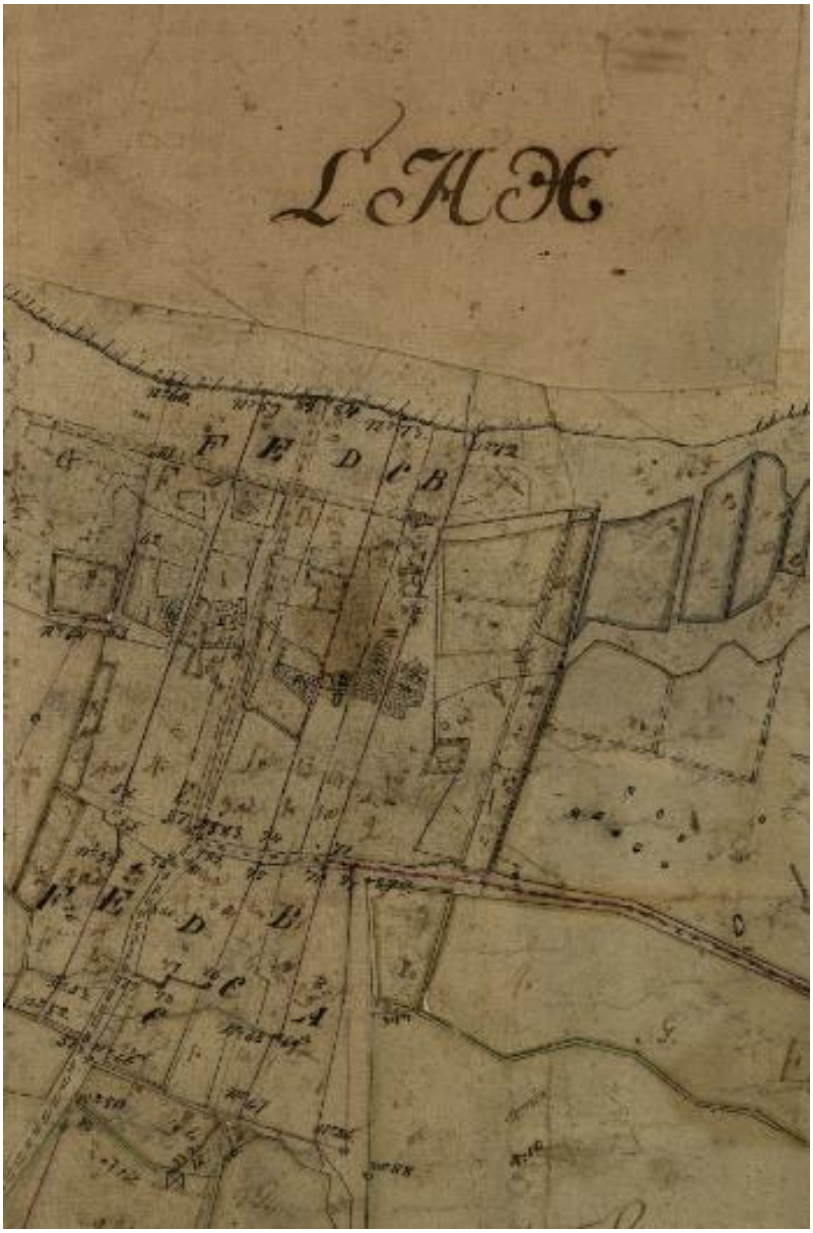

Tervaniemen kylän tontteja vuoden 1775 isojakokartassa.

Tervaniemen kylää luoteesta. Kuva: Miia Hinnerichsen.

Kohde 25: Tervaniemi Myllyoja*

Kohteen nimi: Tervaniemi Myllyoja

Laji: Kiinteä muinaisjäännös

Tyyppi: Työ- ja valmistuspaikat

Tyypin tarkenne: Vesimyllyt

Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6819695, I (ETRS-TM35FIN): 375726

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 5,5 km länsikaakkoon.

Peruskartta: 214112

Kuvaus (inventointi 2016): Vuolaasti virtaavassa Myllyojassa on keinotekoisesti kaivettu uoma sekä tämän ja puron väliin jäävä pieni saari. Osa puroon työntyvistä suurista kivistä voi olla myllyn perustuskivinä käytettyjä. Näiden päällä kasvaa suuri puu. Maassa puron eteläpuolella on jäljellä myllynkivi. Vuoden 1775 isojakokarttaan paikalle on merkitty kaksi vesimyllyä.

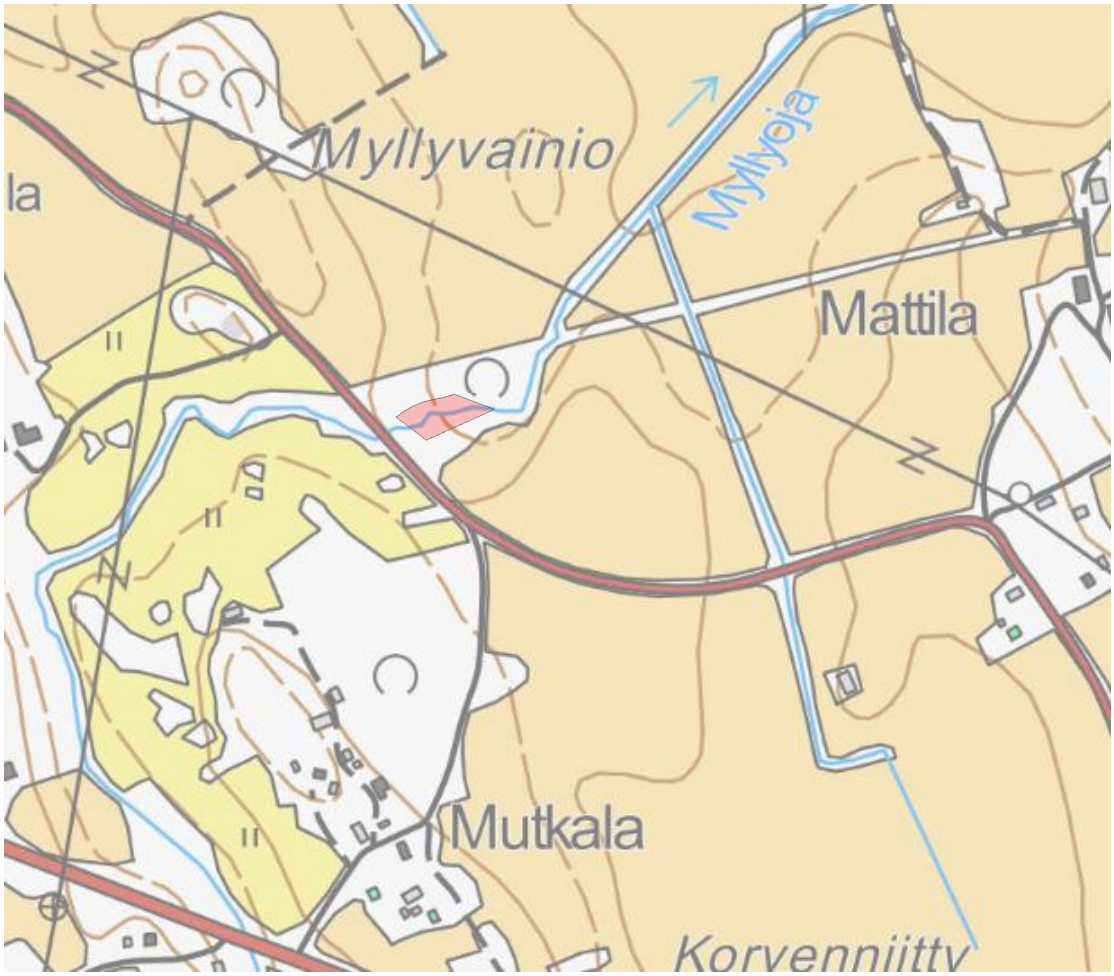

Ehdotus Tervaniemen Myllyojan historiallisen vesimyllyn alueen muinaisjäännösrajaukseksi. Taustakartta: ©MML.

Vuoden 1775 karttaan merkityt myllyjen paikat Myllyojassa.

Tervaniemen Myllyojan haarakohta, oikealla pieni saari. Kuva: Ulla Moilanen, kuvattu idästä yläjuoksun ja sillan suuntaan. KYY 196: 28.

Tervaniemen Myllyojan haarakohta, jonka keskelle, ohuiden kaatuneiden puiden taakse, jää pieni saari. Kuva: Ulla Moilanen, kuvattu lännestä yläjuoksun ja sillan suunnasta. KYY 196:29.

Myllynkivi esiin puhdistettuna Tervaniemen Myllyojan etelärannalla. Kuva: Miia Hinnerichsen.

Kohde 26: Kylä-Tulokas*

Kohteen nimi: Kylä-Tulokas

Laji: Kiinteä muinaisjäännös Tyyppi: Asuinpaikat

Tyypin tarkenne: - Ajoitus: Kivikautinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6820860, I (ETRS-TM35FIN): 6820834

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 7,4 km itään.

Peruskartta: 214112 Löydöt: KM 40996: 1-4

Kuvaus (inventointi 2016): Topografian perusteella pienialainen asuinpaikka tai leiripaikka Kuhmajärven länsirannalla, hieman järven pintaa ylempänä sijaitsevalla tasaisella mutta paikoin kivisellä rantaterassilla. Ympäristön kasvillisuus koostuu kuusista ja varpukasveista, maaperä paikalla on hiekkaa. Asuinpaikka sijoittuu kohtaan, joka on hieman muuta ympäristöä tasaisempi ja kivettömämpi. Aluetta kairatessa oli paikoin havaittavissa punaista mutta puhtaan oloista hiekkaa, paikoin pintamaan alla taas erottui ruskean hiekan kerros, joka vaihettui syvemmällä punaiseksi. Terassille kaivettiin neljä koekuoppaa, joista kolmesta löytöjä: kvartsia ja kivilaji-iskos (KM 40996: 1-4).

KK1: 6820844/377936 +/- 4 m. Pintamaan alla ruskeaa hiekkaa, jossa hiilenmuruja ja kvartsi-iskos (KM 40996: 1) noin 5-10 cm syvyydessä. Kuoppa kaivettu 35 cm:n syvyydelle. Ei muita löytöjä, pohjalla puhdas hiekka.

KK2: 6820843/377937 +/-4 m. (Koordinaatissa heittoa, koekuoppa 4 metriä KK1:stä kaakkoon). Huuhtoutumiskerroksen alla puhtaan näköinen punertava hiekka, jossa kuitenkin noin 5 cm syvyydellä löydöt (kvartsia, KM 40996: 2).

KK3: 6820852/377935 +/- 3 m. (Koekuoppa 9 metriä KK1:stä pohjoiseen). Ruskeassa hiekassa löydöt. Kuopan pohjalla kiviä, jotka todennäköisesti luonnollisia. Kuoppa vain 20 cm syvä. Löydöt (kvartsia KM 40996: 3 ja kivilaji-iskos KM 40996: 4) noin 5 cm syvyydellä, selvästi kuitenkin hiekkakerroksen alla. Koekuopan ympäristöä kairatessa maaperä punertavaa, mutta puhtaan oloista. Ei ruskeaa näkyvissä.

KK4: 6820840/377935 +/-3 m. Lähellä kohtaa, jossa rantaterassi putoaa kohti järven pintaa. Heti pintamaan alla resentin oloisia hiiliä sekä hiiltynyttä puuta. Näiden alla puhtaan oloista hiekkaa n 10 cm, ja hiekan alla iso osittain hiiltynyt ja palanut puunpala. Ei löytöjä. Kaivettu 35cm:n syvyydelle.

Löytöjä koekuopista. Yllä: Kvartsia koekuopasta 2 (KM 40996: 2). Alla: Kvartsia (KM 40996: 3) ja kivilaji-iskos (KM 40996: 4) koekuopasta 3. Kuva: Ulla Moilanen.

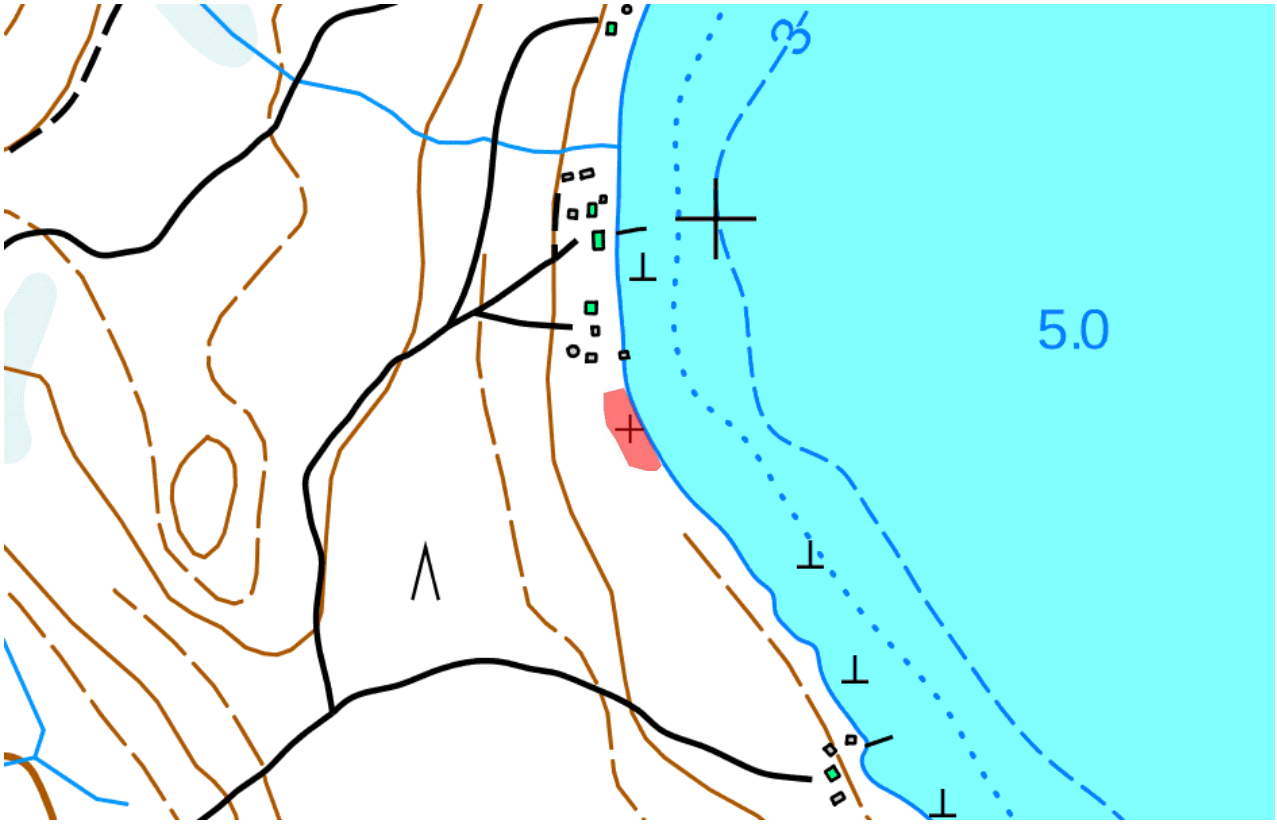

Ehdotus Mäki-Tulokkaan kivikautisen asuinpaikan rajaukseksi. Rajaus perustuu koekuopitukseen sekä topografiaan. Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Mäki-Tulokkaan kivikautista asuinpaikkaa etelästä. Kuva: Ulla Moilanen, KYY 196: 32.

Pohja:

Pohjan kyläyleiskaavan alue on inventoitu vuonna 2007 (Seppä; Jussila). Tässä inventoinnissa keskityttiin hakemaan tietoa vain historiallisista kohteista. Peltoja ei voitu kasvillisuuden vuoksi suorittaa pintapoimintaa. Kuhmajärven itärantaa käytiin läpi, samoin järven etelärantaa. Rannat olivat hiekkamoreenia, mutta melko kivikkoisia. Silmämääräisen tarkastelun lisäksi alueelle tehtiin satunnaisesti pistoja kairalla ja lapiolla. Pohjan kylän alueelta tunnettiin aiemmin kaksi irtolöytöpaikkaa: rautakautisen soljen löytöpaikka Koivisto (kohde 27) ja kivikautisen esineen löytöpaikka Sippolanmäki (kohde 28). Inventoinnissa alueelta havaittiin yksi uusi muinaisjäännös: historiallinen vesimyllyn paikka Vuoto-nimisessä purossa/joessa (kohde 29).

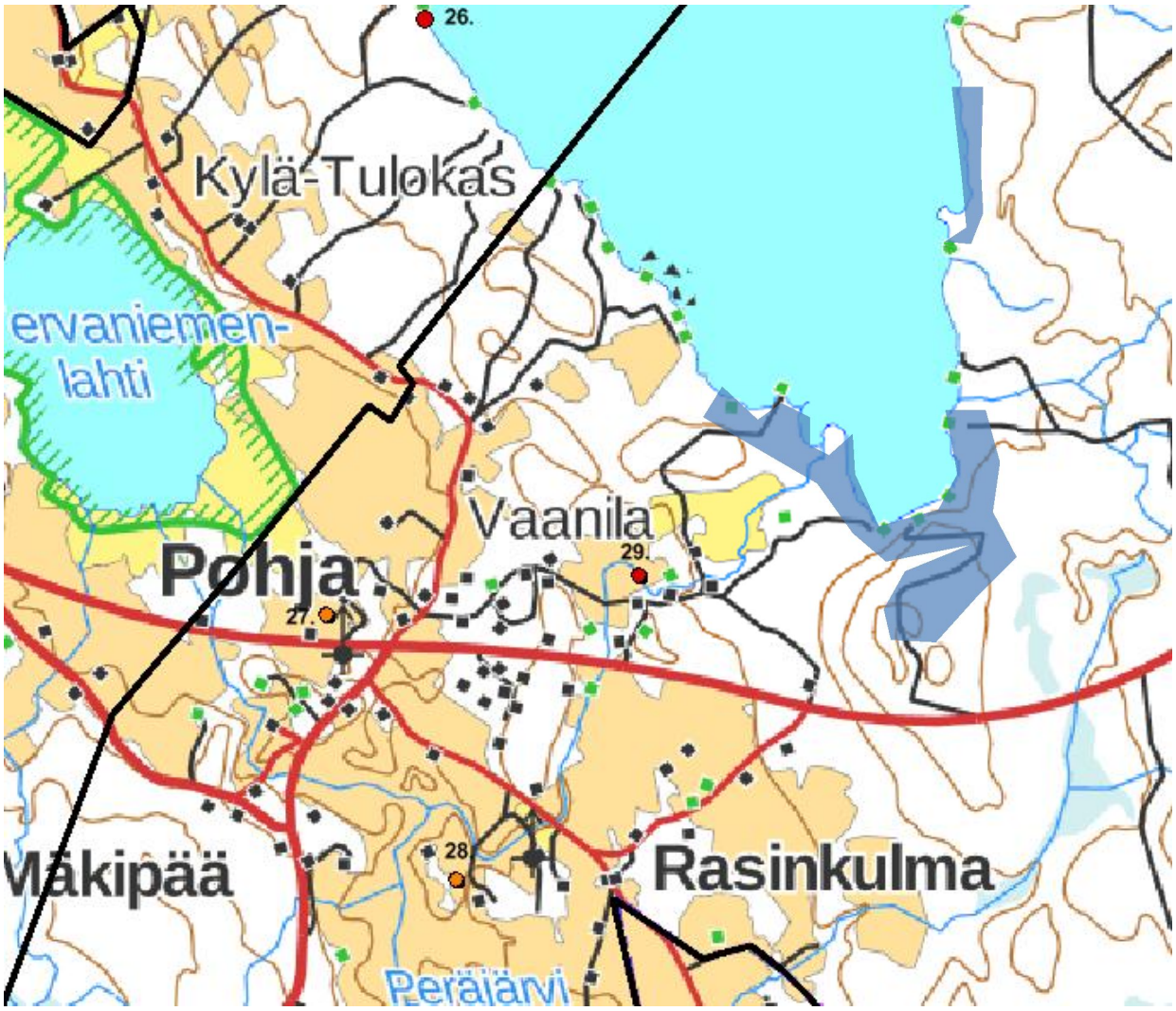

Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Kohde 27: Koivisto

Kohteen nimi: Koivisto

Muinaisjäännösrekisterin numero: 1000007990

Laji: Löytöpaikka

Tyyppi: Löytöpaikat

Tyypin tarkenne: Ei määritelty

Ajoitus: Rautaikautinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6818831 I (ETRS-TM35FIN): 377565, Z/m.mpy alin: 90,00.

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 7,5 km länsikaakkoon.

Peruskartta: 214111

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: KM 35234 suiponsoikea pronssinen kupurasolki, koristeena kapeita nauhakiemuroita. Soljen on löytänyt edesmennyt Tuure Rosendahl 1940-50 luvulla Kuhmalahden Pohjan kylän Koiviston tilalta. Diarioitu 21.9.2005. Löytöpaikan koordinaattitiedot osoittavat alavaan tasaiseen peltoon Tervaniemenlahden kaakkoisrannalla noin 240 metriä Koiviston talosta länteen. Matkaa lahden rantaan on noin 700 metriä luoteeseen, mutta välillä on vesijättömaata. Löytöpaikka on aivan Pohjan kylän keskustassa Kuhmajärvenojan laaksossa, jossa korkeammilla maastokohdilla on rakennuksia ja alavilla paikoilla peltoa.

Aiemmat tutkimukset: 2007, Timo Jussila, inventointi

Inventointi 2016: Pelloilla oli runsaasti kasvillisuutta, joten niitä ei voitu tarkastaa.

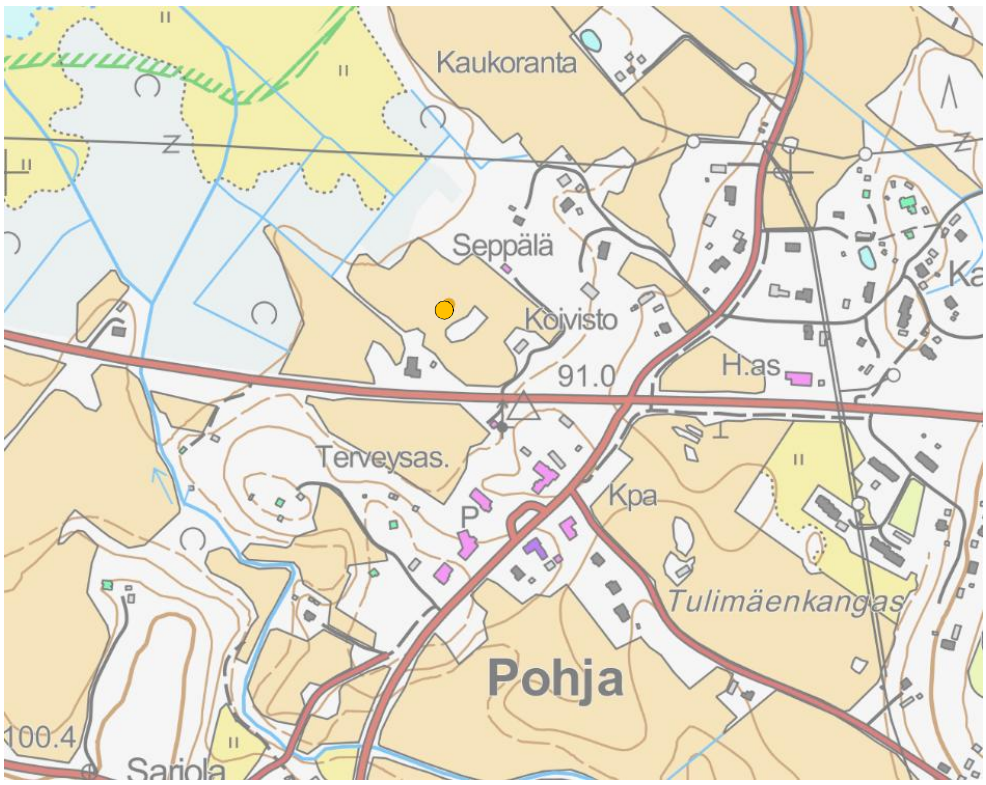

Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Kohde 28: Sippolanmäki

Kohteen nimi: Sippolanmäki

Muinaisjäännösrekisterin numero: 1000009322

Laji: Löytöpaikka

Tyyppi: Löytöpaikat

Tyypin tarkenne: Ei määritelty

Ajoitus: Kivikautinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6817892 I (ETRS-TM35FIN): 378031, Z/m.mpy alin: 92,50

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 8,2 km kaakkoon.

Peruskartta: 214111

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: Löytöpaikka sijaitsee Pohjan kylässä Peräjärven pohjoispuolella, Peräjärvenojan ja Kuhmajärvenojan haarojen välissä Sippolanmäen itärinteellä, Sippolanmäen talosta 140 metriä kaakkoon. Talon ympäristössä mäen laella on metsää ja heinikkoa, alempana mäen rinteillä on peltoa. Mäen itäpuolella on vain pieni kapea notkelma. Maasto nousee taas itään Uutelan talolle. Ympäristössä on useita pieniä peltokumpareita, pieniä ”saaria” muinaisen lahden perukassa. Vuoden 2007 inventoinnissa Sippolanmäen suojaiselta itärinteeltä löydettiin niitetystä rypsipellosta traktorin jäljestä läheltä toisiaan yksi kvartsi-iskos ja mahdollisesti hiotun kiviesineen katkelma. Sen kivilaji on kiilleliuskemaista, joten kyseessä saattaa olla hioinkivikin. Muoto muistuttaa enemmän taltan tai kirveen katkelmaa. Mitään muuta tällä kohdalla ei nyt löytynyt eikä voitu varmistaa onko kyseessä kivikautinen asuinpaikka tai mikä sen rajaus olisi. GPS-mittaus otettiin löytöpaikalta.

Aiemmat tutkimukset: 2007, Johanna Seppä, inventointi

Inventointi 2016: Kohdetta ei tarkastettu maastossa.

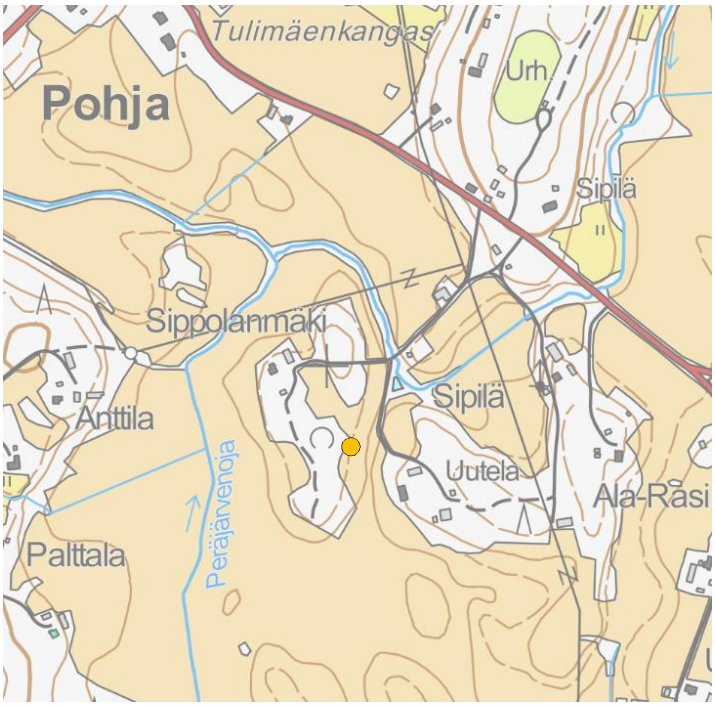

Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Kohde 29: Vuoto Mäkelä*

Kohteen nimi: Vuoto Mäkelä

Laji: Kiinteä muinaisjäännös

Tyyppi: Työ- ja valmistuspaikat

Tyypin tarkenne: Vesimyllyt

Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6818954, I (ETRS-TM35FIN): 378658

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 5,5 km länsikaakkoon.

Peruskartta: 214112

Kuvaus (inventointi 2016): Vuoto-nimisessä joessa/purossa on ollut historiallisten karttojen perusteella Pohjan kylän mylly ainakin 1700-luvulta saakka. Paikalla on sijainnut myös myllytupa ja raamisaha. Viimeisimmät rakennukset on purettu vasta 1900-luvulla. Paikalla on näkyvissä sekä uudempia (betonisia) että vanhempia rakenteita, kuten kivijalkaa ja myllyn kiviä.

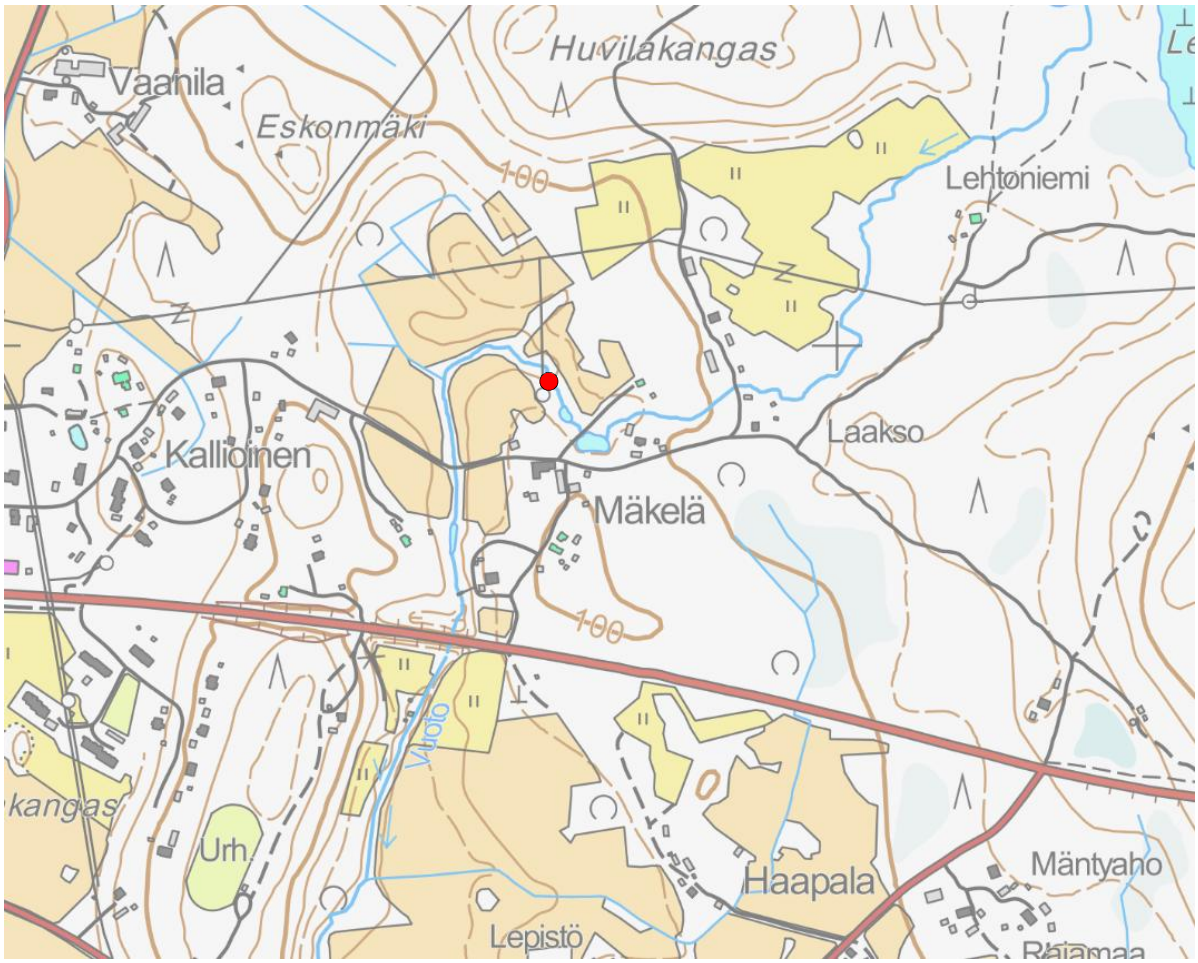

Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Kivijalkaa sekä uudempia, betonisia pylväitä Vuodon Mäkelän vesimyllyn paikalla. Kuva: Miia Hinnerichsen.

Eri-ikäisiä rakenteita Vuodon Mäkelän vesimyllyn paikalla. Kuva: Miia Hinnerichsen.

Pajula:

Pajulanjärven ranta-alueita on inventoitu aiemmin vuonna 2007 esihistorian osalta (Jussila), joten vuoden 2016 inventoinnissa keskityttiin alueen historiallisiin muinaisjäännöksiin. Myös järven pohjoisosan rantoja koekuopitettin ja tarkastettiin silmämääräisesti esihistoriallisten muinaisjäännösten varalta, mutta maasto ei vaikuttanut potentaaliselta, eikä mitään löytöjä tehty. Saarista tarkastettiin Isosaari ja Lakansaari sekä niiden välissä sijaitseva Raatosaari. Raatosaari on matala luoto, jossa on näkyvillä useita pyöreitä, syviä kuopanteita. Paikalle on tarinoiden mukaan haudattu kotieläimiä. Saarelle kaivettiin yhteensä 6 koekuoppaa ja ilmiöitä kairattiin, mutta mitään muinaisjäännökseen tai mahdollisiin ihmisten väliaikaisiin hautoihin viittaavaa ei havaittu. Alueella ei aiemmin tunnettu muinaisjäännöksiä. Yksi kivikautisen esineen löytöpaikka on viety muinaisjäännösrekisteriin: Sipilä (kohde 30). Tarkastetut alueet on merkitty alla olevaan karttaan sinisellä rasterilla.

Inventoinnissa havaittiin seitsemän uutta kohdetta (kohteet 31-38), jotka ovat kaikki historiallisia. Näistä kahta ei kuitenkaan voi pitää muinaisjäännöksenä: Pajulan kylän itäosan muodostanut Mattila 1 (kohde 35) on edelleen asuttu. Mattila 2 (kohde 36) koostuu peltoraunioista ja riihen uunista, mutta nämä rakenteet ajoittuvat mahdollisesti osittain 1900-luvulle. Muinaisjäännöksiin luetaan historiallinen kylänpaikka Pajula (Pajulahti) (kohde 34), rajamerkit Holma 2 (kohde 32) ja Kivisalmi (kohde 33), kiviaidat Yli-Konttila (kohde 31) ja Mattila 3 (kohde 37) sekä viljelyröykkiöistä koostuva Setälänlahti (kohde 38).

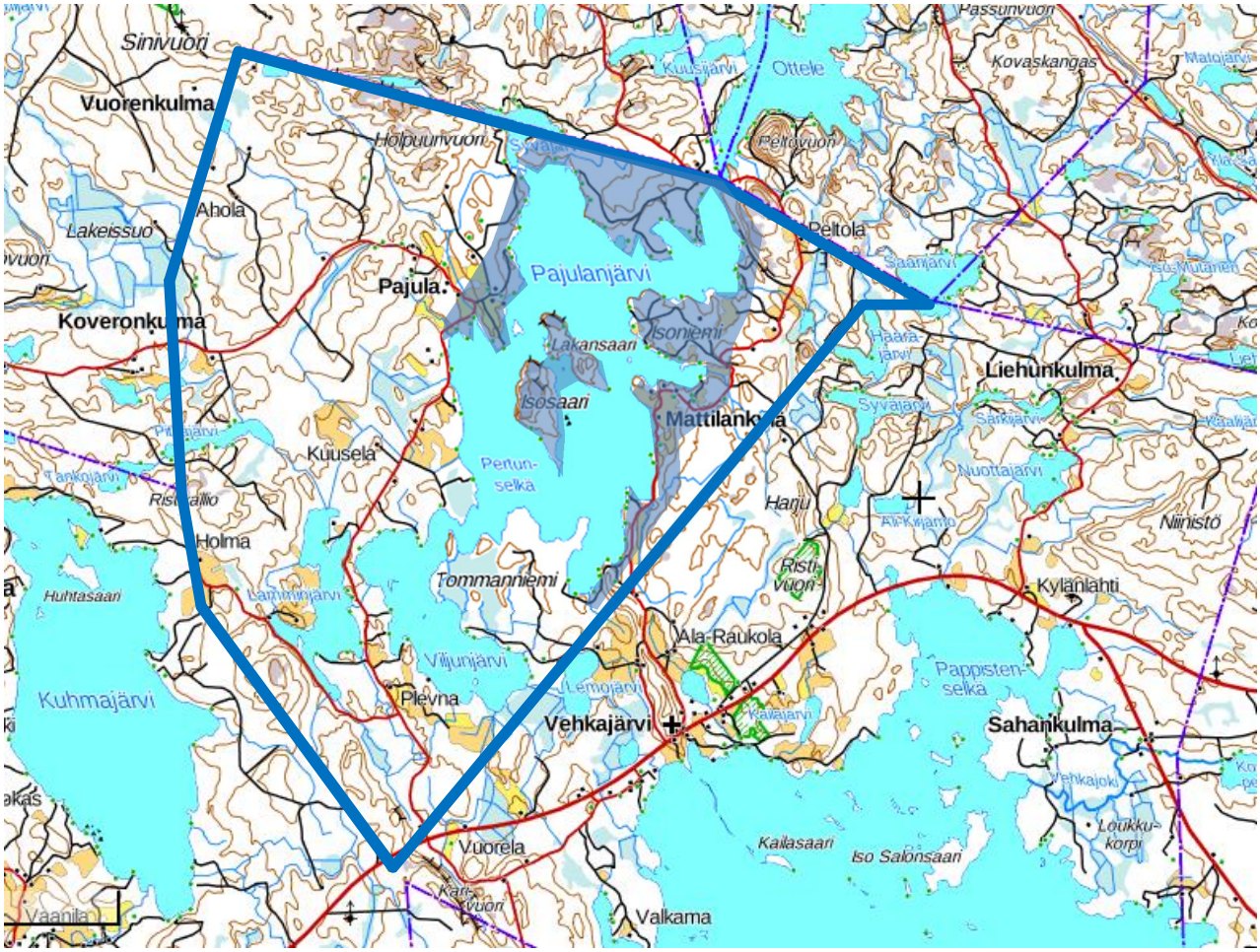

Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Kohde 30: Sipilä

Kohteen nimi: Sipilä

Muinaisjäännösrekisterin numero: 1000009320

Laji: Löytöpaikka

Tyyppi: Löytöpaikat

Tyypin tarkenne: Ei määritelty

Ajoitus: Kivikautinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6825325 I (ETRS-TM35FIN): 382783, Z/m.mpy alin: 105,00 Z/m.mpy ylin: 110,00

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 12,75 km itäkoilliseen.

Peruskartta: 214303

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus: KM 2087:22 oikokirves, KM 2087:23 tasataltta, löydetty Kuhmalahdelta Tervaniemen kylästä Mäki-Tulokkaan pellosta. Mäki-Tulokkaan talo sijaitsee Tervaniemen kylässä Aittolahden perukan etelärannalla. Talo on pitkäomaisella pohjoiseen kohti rantaa ulottuvalla harjanteella. Peltoja on sekä harjanteen länsi- että itäpuolella. Vuonna 2007 löytyi rantakaavan inventoinnissa kolme asuinpaikkaa Mäki-Tulokkaan talon pohjoispuolelta Kalaniemen harjanteen koilliseen kohti Aittolahtea viettävän törmän päältä (Kalaniemi 1-3). Asuinpaikat sijaitsevat koskemattomassa metsämaassa. Niistä löytyi sekä Sarsan että rautakauden tyyppistä keramiikkaa. Aiemmin tunnetut kaksi irtolöytöä pellosta voivat liittyä näihin asuinpaikkoihin tai paikalla on ollut jokin muu asuinpaikka (pellon alueella), joka on tuhoutunut kyntötöissä.

Aiemmat tutkimukset: 2007, Timo Jussila, inventointi

Inventointi 2016: Kohteen tarkka löytöpaikka on tuntematon. Pellot alueella olivat kasvillisuuden peitossa, joten pintapoimintaa ei voitu tehdä.

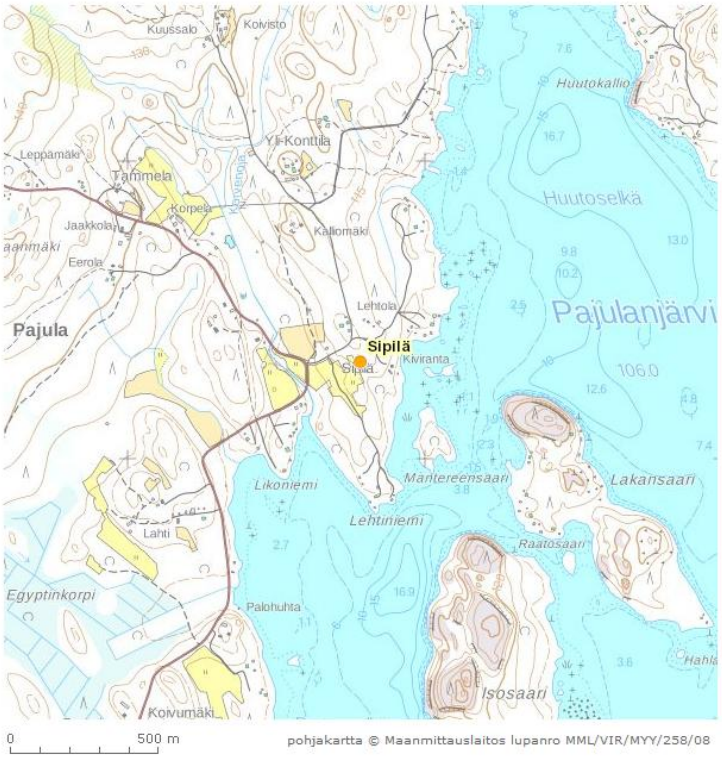

Kohde 31: Yli-Konttila*

Kohteen nimi: Yli-Konttila

Laji: Kiinteä muinaisjäännös Tyyppi: Kivirakenteet

Tyypin tarkenne: Kiviaidat Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6826077, I (ETRS-TM35FIN): 382746

Etäisyystieto: Vehkajärven kirkosta 5,3 km luoteeseen.

Peruskartta: 214303

Kuvaus (inventointi 2016): Massiivinen metsässä sijaitseva kiviladelma, jonka voi mahdollisesti yhdistää vuoden 1851 kartassa näkyviin Yli-Konttilan talon viljelyksiin. Kartta-aineistojen perusteella kyseessä voi olla monitulkintainen rakenne, sillä sitä on mahdollisesti voitu käyttää myös tilusten rajan merkkinä.

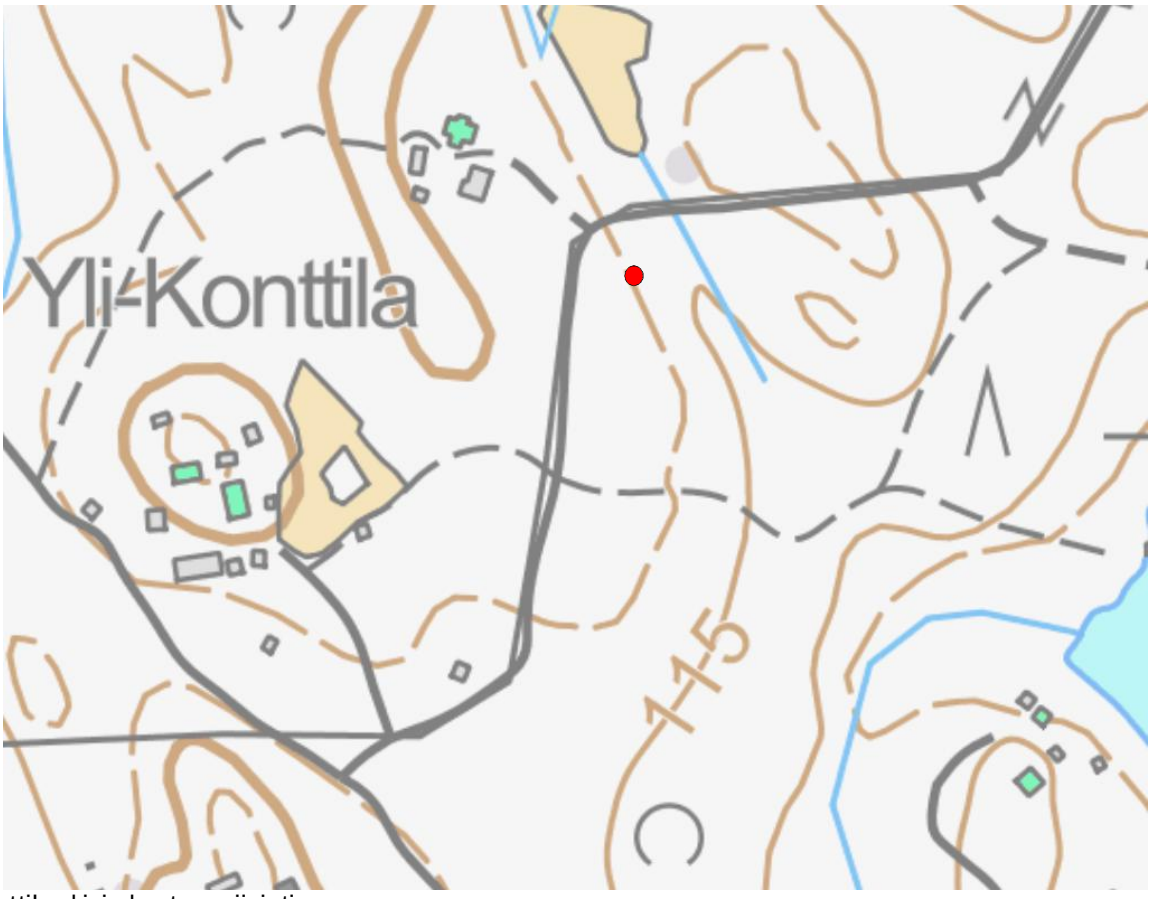

Yli-Konttilan kivirakenteen sijainti.

Yli-Konttilan kivirakenne. Kuva: Miia Hinnerichsen.

Kohde 32: Holma 2*

Kohteen nimi: Holma 2

Laji: Kiinteä muinaisjäännös Tyyppi: Kivirakenteet

Tyypin tarkenne: Rajamerkit Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6822210, I (ETRS-TM35FIN): 379816

Etäisyystieto: Vehkajärven kirkosta 4,9 km länsiluoteeseen.

Peruskartta: 214112

Kuvaus (inventointi 2016): Vehkapuntarin, Tervaniemen, Pohjan ja Pajulan kylien välistä rajakohtaa merkinnyt rajapyykki sijaitsee Kuhmajärven itäpuolella, Holman tilan eteläpuolella, rantaan johtavan tien pohjoispuolella, noin 10 metriä tiestä pohjoiseen. Pyykki on rakennettu suurista kivistä, joita on noin kolmessa kerroksessa. Keskellä on pystykivi, jonka ympärillä on neljä pienempää kiveä. Röykkiön korkeus on noin 1 metri, halkaisija noin 3,5 metriä. Noin neljän metrin päässä rajamerkistä on pohjoisrajalla viisarikivi.

Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Holma 2 rajamerkki etelästä. Kuva: Ulla Moilanen. KYY 196: 35.

Näkymä viisarikiveltä röykkiön suuntaan lännestä. Kuva: Ulla Moilanen. KYY 196:36.

Kohde 33: Kivisalmi*

Nimi: Kivisalmi

Laji: Kiinteä muinaisjäännös Tyyppi: Kivirakenteet

Tyypin tarkenne: Rajamerkit Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6826580, I (ETRS-TM35FIN): 385063

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 15,4 km koilliseen.

Peruskartta: 214303

Kuvaus (inventointi 2016): Rajamerkki sijaitsee kapean, Pajulanjärven ja Ottelejärven yhdistävän Kivisalmen kaakkoisrannalla ja koostuu pienempien kivien päälle nostetusta suuresta laakamaisesta pystykivestä. Kiven eteläpuolisessa pinnassa on uudelta hakkaukselta näyttävä numero 4, pohjoispuolisessa pinnassa on vuosiluku 1786. Kivi merkkaa nykyisin Kangasalan, Oriveden ja Kuhmoisten sekä Pirkanmaan ja Keski-Suomen rajaa. Historiallisesti paikkaa voi pitää Hämeen ja Ylä-Satakunnan välisenä rajakohtana, sillä Kuhmoisten puoli on kuulunut hallinnollisesti Hämeeseen ja Längelmäen sekä Kuhmalahden puolet Ylä-Satakuntaan jo 1500-luvun loppupuolelta. Rajan historian voi mahdollisesti ulottaa jo keskiaikaan, sillä Längelmäen, Kangasalan ja Kuhmoisten rajankäynnistä on kirjattu riitatapauksia jo 1499 (Suvanto 1949: 113). Asiakirjalähteiden perusteella Kivisalmi on ollut varmuudella rajapaikkana ainakin 1600-luvulla. Paikalla oleva rajamerkki – tai ainakin sen hakkaus – liittynee vuonna 1785 vahvistettuun hallinnolliseen jakoon, jossa kihlakuntien rajat vahvistettiin, osan rajakohdista pysyessä kuitenkin muuttumattomina (Jutikkala 1949: 628-630).

Taustakartta: ©MML. Ei mittakaavassa.

Kivisalmen rajamerkin päällä on katkottuja puita ja kiven ympärillä on mm. piikkilanka-aitaa. Kuva: Ulla Moilanen (etelästä). KYY 196:37.

Kivisalmen rajamerkin pohjoispuolisella pinnalla on vuosiluku 1786 (vahvistettuna kuvaan sinisellä). Kuva: Ulla Moilanen. KYY 196:38.

Kohde 34: Pajula (Pajulahti)*

Kohteen nimi: Pajula (Pajulahti)

Laji: Kiinteä muinaisjäännös Tyyppi: Asuinpaikat

Tyypin tarkenne: Kylänpaikat Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6825342, I (ETRS-TM35FIN): 382639

Etäisyystieto: Vehkajärven kirkosta 4,6 luoteeseen.

Peruskartta: 214303

Kuvaus (inventointi 2016): Pajulan (Pajulahti) kantakylä ilmestyy maakirjoihin 1557. Kylän isojakokartassa 1787 näkyvät tonttimaat ovat osittain tai kokonaan autioituneita. Sipilä sijaitsee osittain nykyisellä paikalla, mutta Konttila on kokonaan autioitunut. Paikka on nykyisin osittain peltoa, osittain täysin rakentamatonta. Kyläteiden varsilla on runsaasti viljelysröykkiöitä, joiden ympäristö on paikoin täysin metsittynyttä. Peltoalueella on myös kaksi melko hyvin säilynyttä riihen uunia (pohjoisempi: 6825255/382670 +/- 4 m, eteläisempi: 6825241/382678 +/- 5 m). Maastossa on havaittavissa suorakaiteen muotoinen rakennuksen perustus kohdassa: 6825212/382767 +/- 5 m.

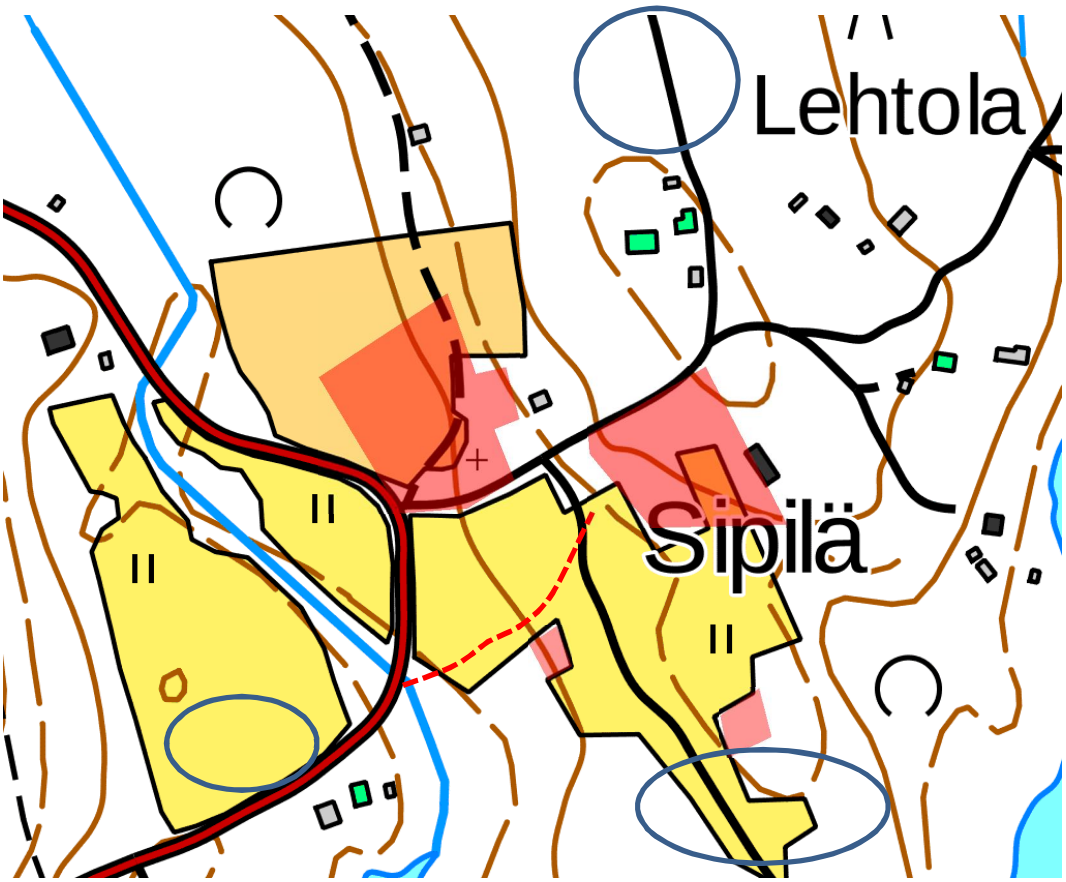

Laajat alueet: Pajulan tontit isojakokartan perusteella. Katkoviivalla merkittynä tielinja, jonka voi paikantaa sekä isojakokartan että LiDAR:in perusteella. Pieni läntinen alue: kaksi riihen uunia. Pieni itäinen alue: rakennuksen kivijalkaa näkyvissä. Siniset ympyrät merkkaavat alueita, joilla on runsaasti viljelysröykkiöitä.

Pajula isojakokartassa 1787. Sipilän tontti (kirjain C) on ainakin osittain nykyisellä paikallaan. B on Konttilan vanha sijaintipaikka, joka nykyisin on autioitunut. Sipilästä lounaaseen lähtevä tielinja yhtyy nykyiseen tiehen vasta sillan kohdalla. Vanha tielinjaus kulkee pellon poikki ja on havaittavissa LiDARissa.

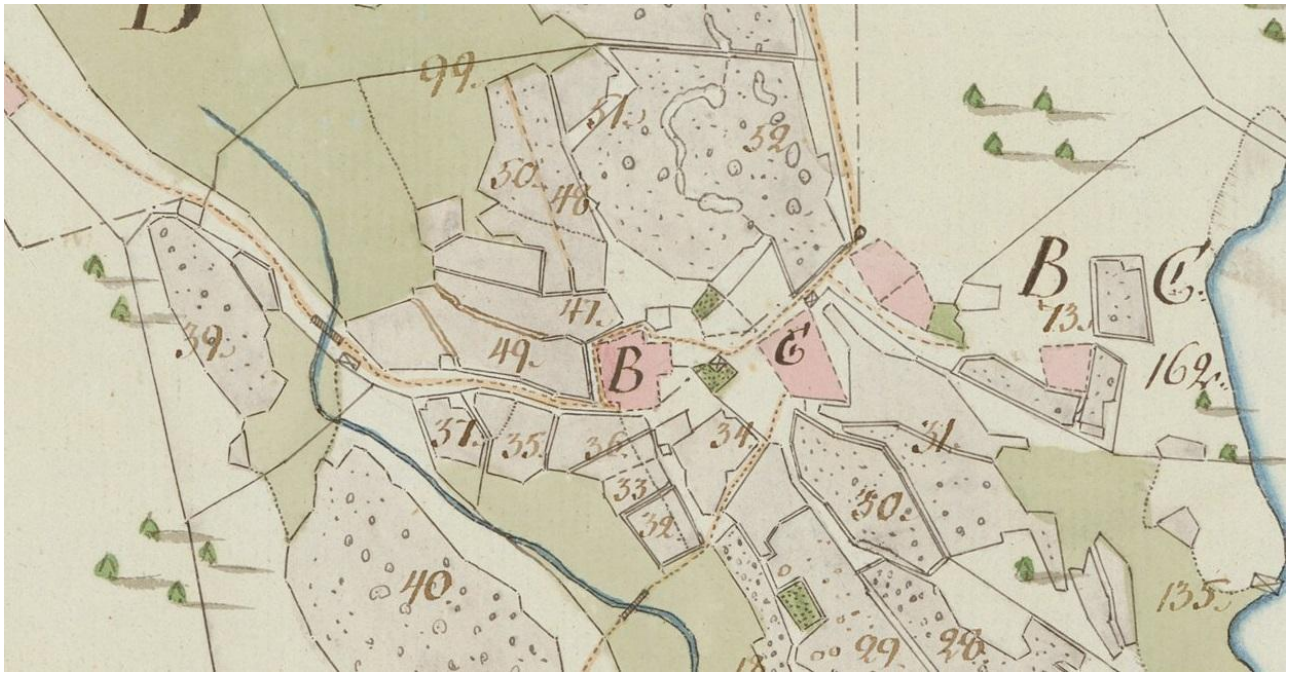

Pajulan kylänpaikkaa eteläkaakosta. Kuvan keskellä on vanhan navetan rauniot, jotka sijaitsevat Sipilän tilan länsipuolella. Kuva: Ulla Moilanen. KYY 196:40.

Metsittynyttä kivijalkaa kohdassa 6825212/382767 +/- 5 m. Kuva: Ulla Moilanen. KYY 196:43.

Pohjoisempi riihen uuni (6825255/382670 +/- 4 m), uunin suuaukko etelään. Kuva: Ulla Moilanen. KYY 196:45.

Eteläisempi riihen uuni (6825241/382678 +/- 5 m), uuni suuaukko pohjoiseen. Kuva: Ulla Moilanen. KYY 196:47.

Kohde 35: Mattila 1*

Kohteen nimi: Mattila 1

Laji: Muu kulttuuriperintökohde Tyyppi: Asuinpaikat

Tyypin tarkenne: Kylänpaikat Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6824421, I (ETRS-TM35FIN): 384366 (Mattilan talo)

Etäisyystieto: Vehkajärven kirkosta 3,3 km pohjoiseen.

Peruskartta: 214303

Kuvaus (inventointi 2016): Pajulanjärven itärannalla sijaitseva Mattila on kuulunut Pajulankylään jo 1500-luvulta saakka. Nykyinen rakennus sijaitsee todennäköisesti samalla paikalla kuin aikaisemmat rakennukset, mihin viittaa omistajien kertomus lattian alta remontointitöissä löytyneet lattialankkujen jäännökset ja 1700-luvun rahat. Kaaliniemen kärjessä on vanha pajan paikka ja Ranamäessä, nykyisen kesämökin paikalla, on kertomusten perusteella vanhan tiilitehtaan paikka (*Vehkajärvi. Ellen, tänään, huomenna. Vehkajärven ja Pajulan kylien kyläsuunnitelma 2001*). Mattilan alue on tiiviisti rakennettua ja asuttua, joten sitä ei voi pitää muinaisjäännöksenä.

Mattilan alue on kuulunut historialliseen Pajulan kylään. Paikalla aiemmin sijainneet rakennukset ovat todennäköisesti olleet Mattilan nykyisen pihapiirin kohdalla. Mattilan talo kartassa violetilla pisteellä merkittynä. Sinisellä rasterilla merkittynä kohta, jossa kertomusten mukaan on sijainnut kylän tiilitehdas. Paikalla sijaitsee nykyisin kesämökki.

Kohde 36: Mattila 2*

Kohteen nimi: Mattila 2

Laji: Muu kulttuuriperintökohde Tyyppi: Työ- ja valmistuspaikat

Tyypin tarkenne: Viljelyröykkiöt Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6824154, I (ETRS-TM35FIN): 384792

Etäisyystieto: Vehkajärven kirkosta 3,2 km pohjoiseen.

Peruskartta: 214303

Kuvaus (inventointi 2016): Mattilankylän itäpuolella, vanhan metsätien varrella on ainakin 12 kpl viljelyröykkiöitä, osa kekomaisia ja sammaloituneita, osa pitkiä ja kapeita aitamaisia rakenteita. Joukossa on myös yksi suorakulmainen ja korkea riihin uuni (koko 2,5x2,5m). Rakenteet ovat pääosin todennäköisesti 1900-luvun alkupuolelta, sillä alueella näkyy nykyistä laajempia peltoja 1950-luvun peruskartoissa. Ikänsä puolesta niitä ei voi pitää muinaisjäännöksinä. Mattilan asukkaiden kertoman mukaan viljelyröykkiöiden lähellä, metsätien varressa, on 1900-luvun puolivälin jälkeen tehty tervahauta. Tätä ei tarkastettu maastossa.

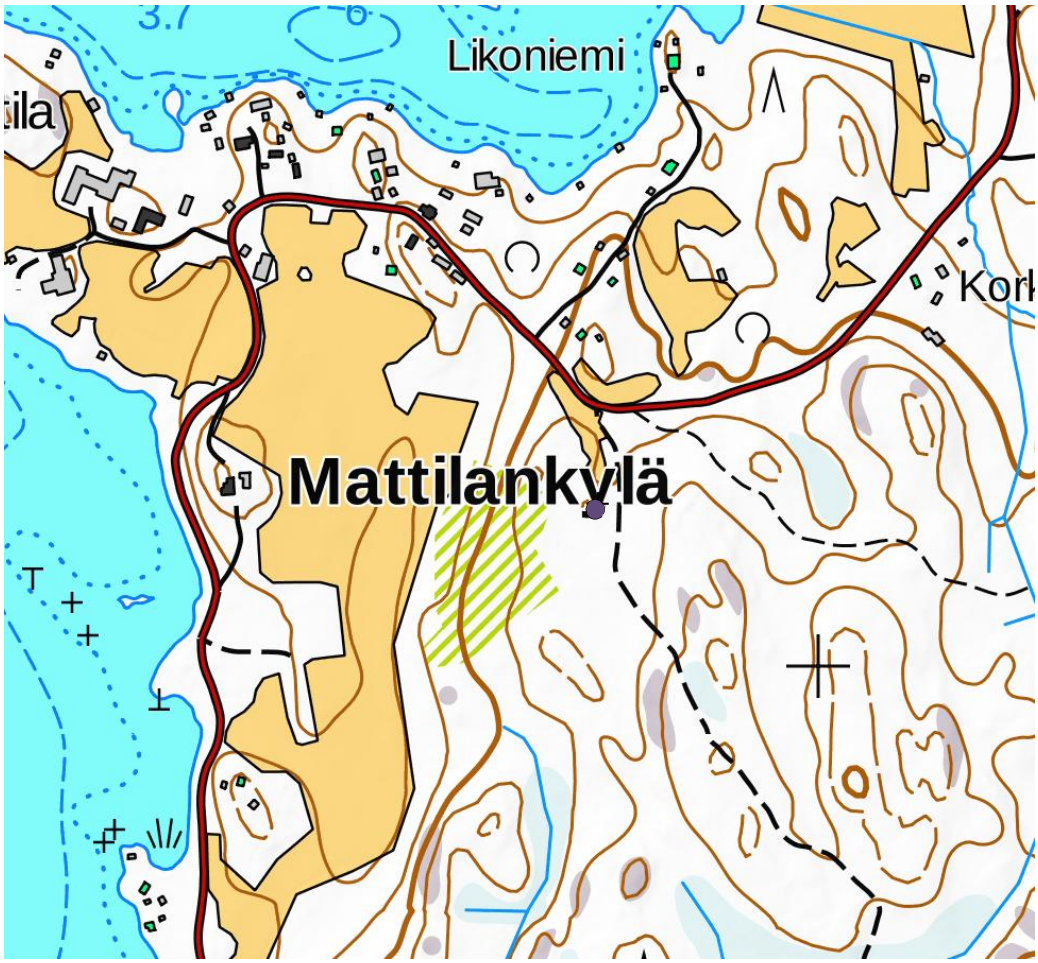

Viljelyröykkiöiden sijainti (keskipiste) violetilla pisteellä merkittynä.

Pitkänomainen kiviröykkiö alueella Mattila 2. KYY 196:49.

Riihen uuni alueella Mattila 2. KYY 196:50.

Kohde 37: Mattila 3*

Laji: Kiinteä muinaisjäännös Tyyppi: Kivirakenteet

Tyypin tarkenne: Kiviaidat Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6823684, I (ETRS-TM35FIN): 384437

Etäisyystieto: Vehkajärven kirkosta 2,6 km pohjoiseen.

Peruskartta: 214303

Kuvaus (inventointi 2016): Tien molemmin puolin oleva kiviaita. Järven puolella rannasta nousevan osan leveys on noin 80 cm, pituus noin 10 metriä. Tien itäpuolella aidan leveys on noin 1 metri ja pituus noin 32 metriä. Kivet ovat sammaloituneita ja irtonaisia. Aidan päällä on paikoin jälkiä puisista seipäistä, jotka tuskin ovat kovin vanhoja. Mattilan vanha isäntä Timo Mattila kertoi, että tien kohdalla kiviaidassa olisi hänen kuulemansa mukaan ollut aikoinaan portti ja että aita olisi toiminut karja-aitana. Aita todennäköisesti merkinnyt kylän etelärajaa sekä asutun alueen/peltojen ja metsämaan välistä rajaa.

Mattila 3, kiviaidan sijainti.

Mattila 3, kiviaidan järven puoleinen osa pohjoiskoillisesta. Kuva: Ulla Moilanen. KYY 196:51.

Mattila 3, kiviaidan itäosa etelälounaasta. Kuva: Ulla Moilanen. KYY 196:52.

Kohde 38: Setälänlahti*

Kohteen nimi: Setälänlahti

Laji: Kiinteä muinaisjäännös. Tyyppi: Työ- ja valmistuspaikat

Tyypin tarkenne: Viljelyröykkiöt Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6824803, I (ETRS-TM35FIN): 384954

Etäisyystieto: Vehkajärven kirkosta 3,7 km pohjoiseen.

Peruskartta: 214303

Kuvaus (inventointi 2016): Isoniemessä, kumpumaisessa metsämaastossa, Pajulanjärven Setälänlahden pohjoisrannalla sijaitsee vähintään parisenkymmentä sammaloitunutta viljelysröykkiötä, joista ainakin osa voi olla kaskiraunioita. Alue on merkitty kaskimaaksi 1800-luvun pitäjänkarttoihin, eikä röykkiöiden sijainti vastaa 1950-luvun peruskartoissa näkyvien peltoalueita tai niiden rajoja. Röykkiöiden lisäksi alueella on sammaloitunut, osittain romahtanut riihen uuni sekä erikokoisia kuopanteita ja kaivantoja, jotka voivat liittyä kaskiviljelyyn. Paikalta mitattiin GPS:llä vain muutamia Setäläntien molemmin puolin olevia röykkiöitä. Alueen kaikkien rakenteiden sijoittaminen kartalle vaatisi erillisen kartoituksen, eikä siihen inventoinnin puitteissa ollut aikaa.

Rakenne	P/I	+/-	Muuta
1	6824939/384777	+- 5 m	pitkänomainen kuoppa
2	6824879/384718	+-4 m	matala röykkiö, ainakin kaksi kivikerrosta
3	6824891/384736	+-5 m	
4	6824894/384735	+-4 m	
5	6824892/384738	+-4 m	
6	6824903/384736	+-5 m	
7	6824905/384731	+-4 m	
8	6824913/384747	+-4 m	
9	6824904/384838	+-4 m	Soikea, ainakin kolme kivikerrosta, kivet isohkoja, päältä tasainen rakenne.
10	6824905/384855	+-3 m	
11	6824896/384860	+-4 m	Pitkänomainen röykkiö
12	6824898/384835	+-4 m	
13	6824960/384806	+-4 m	
14	6824959/384796	+-4 m	
15	6824986/384751	+-4 m	Massiivinen, pitkänomainen. Itäpuolella kaksi röykkiötä, joiden sijaintia ei otettu GPS:llä.
16	6824986/384751	+-4 m	Riihen uuni, kekomainen, suuren maakiven viereen kasattu. Korkeus 120 cm.
17	6824983/384745	+-3 m	
18	6824966/384744	+-4 m	Puolikaaren muotoinen, kaksi kivikerrosta, täysin sammaloitunut.

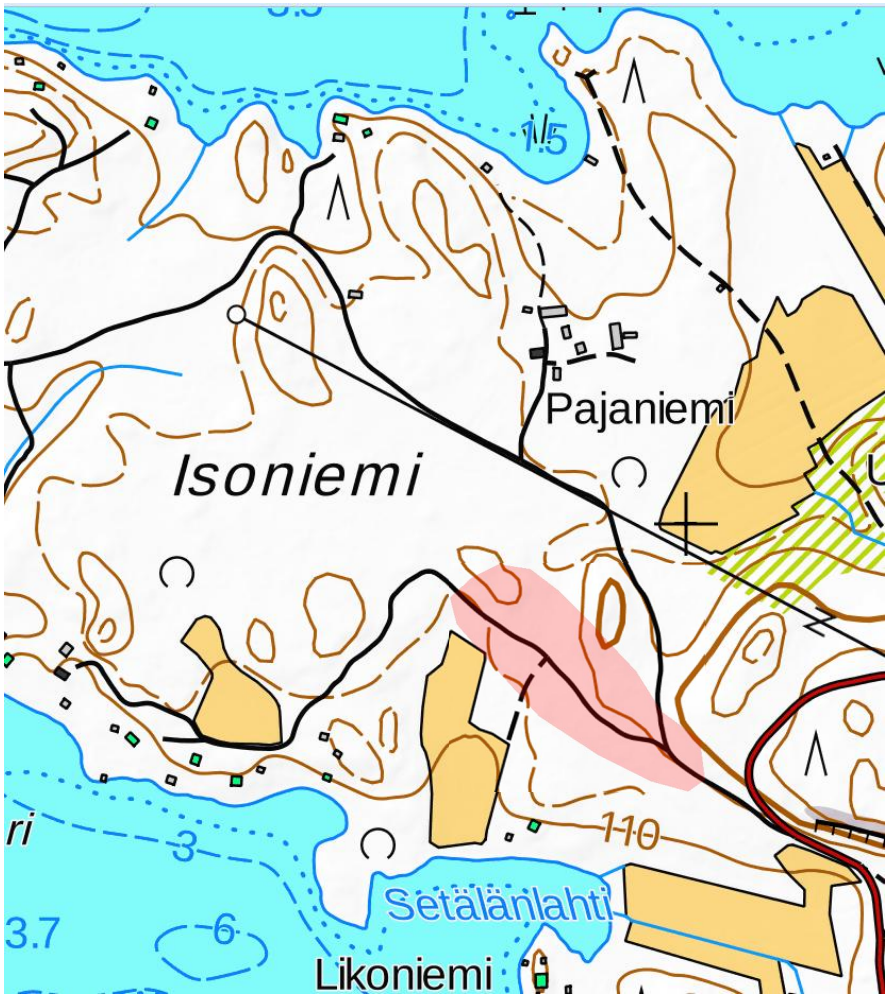

Setälänlahti, viljelys- ja kaskiröykkiöiden sijainti.

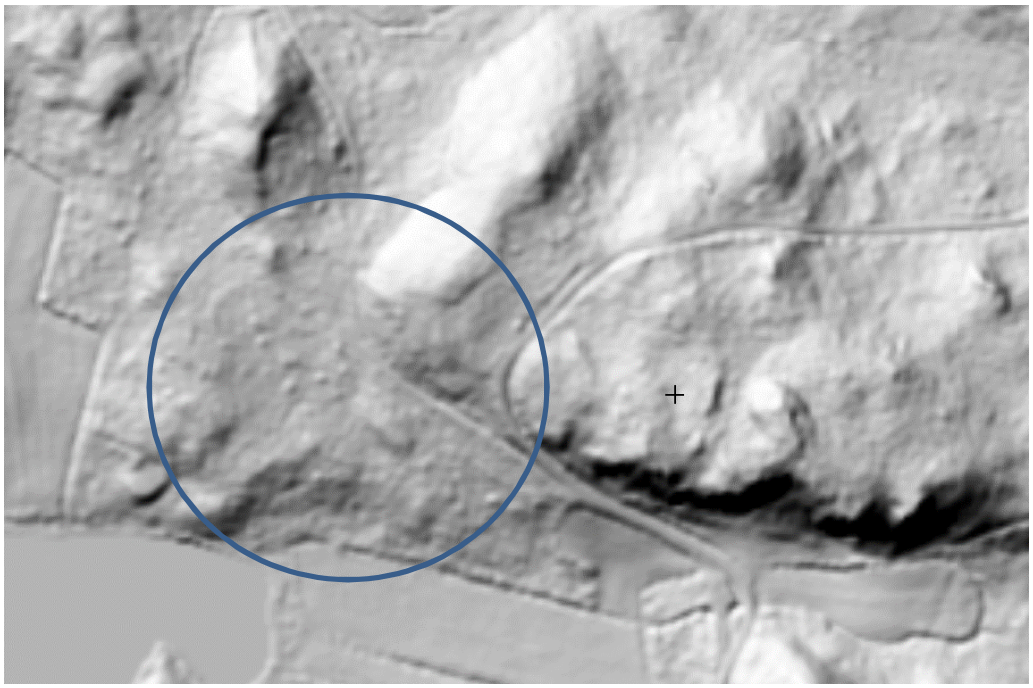

Röykkiötä erottuu selvästi myös LiDAR-kuvassa sinisen ympyrän sisällä.

Setälänlahden röykkiöitä. Kuva: Ulla Moilanen. KYY 196:55.

Setälänlahden röykkiöitä Setäläntien varresta, idästä kuvattuna. Kuva: Ulla Moilanen. KYY 196:56.

Vehkajärvi:

Vehkajärven ranta-alueita on inventoitu aiemmin vuonna 2007 (Jussila). Tuolloin on tarkastettu myös Vehkajärven pohjoisrantoja, jotka nyt jätettiin ajanpuutteen takia käymättä läpi. Vehkajärven pohjoisosassa sijiatsevat pienten järvien rannat olivat joko soisia tai kallioisia, eikä niiden ympäristössä havaittu merkkejä muinaisjäännöksistä. Runsas kasvillisuus haittasi inventointia. Vehkajärven suuret saaret: Iso Salonsaari ja Iso Vehkasalo jäivät lopulta tarkastamatta, sillä saariin mennessä alkoi tuulla kovaa ja järveltä nousta ukkosmyrsky, minkä vuoksi oli käännettävä vene takaisin. Valkamanlahden länsirannalla näytti LiDAR-aineiston perusteella olevan mahdollinen tervahauta (kohdassa 6818922/383850), mutta paikka oli täysin käännetty metsätöissä, eikä mitään rakenteita pystytty löytämään.

Tarkastetut alueet on merkitty alla olevaan karttaan sinisellä rasterilla. Karttaan on merkitty myös uudet kohteet: kivikautinen asuinpaikka Joensuu (kohde 39) ja kivikautisen kvartsiesineen löytöpaikka Kailasaari (kohde 40). Alueelta ei aiemmin tunnettu kiinteitä muinaisjäännöksiä. Vehkajoesta, Sahankulmalta, on kivikautinen irtolöytö, jota ei ole tässä raportissa huomioitu, sillä se sijoittuu kaava-alueen ulkopuolelle.

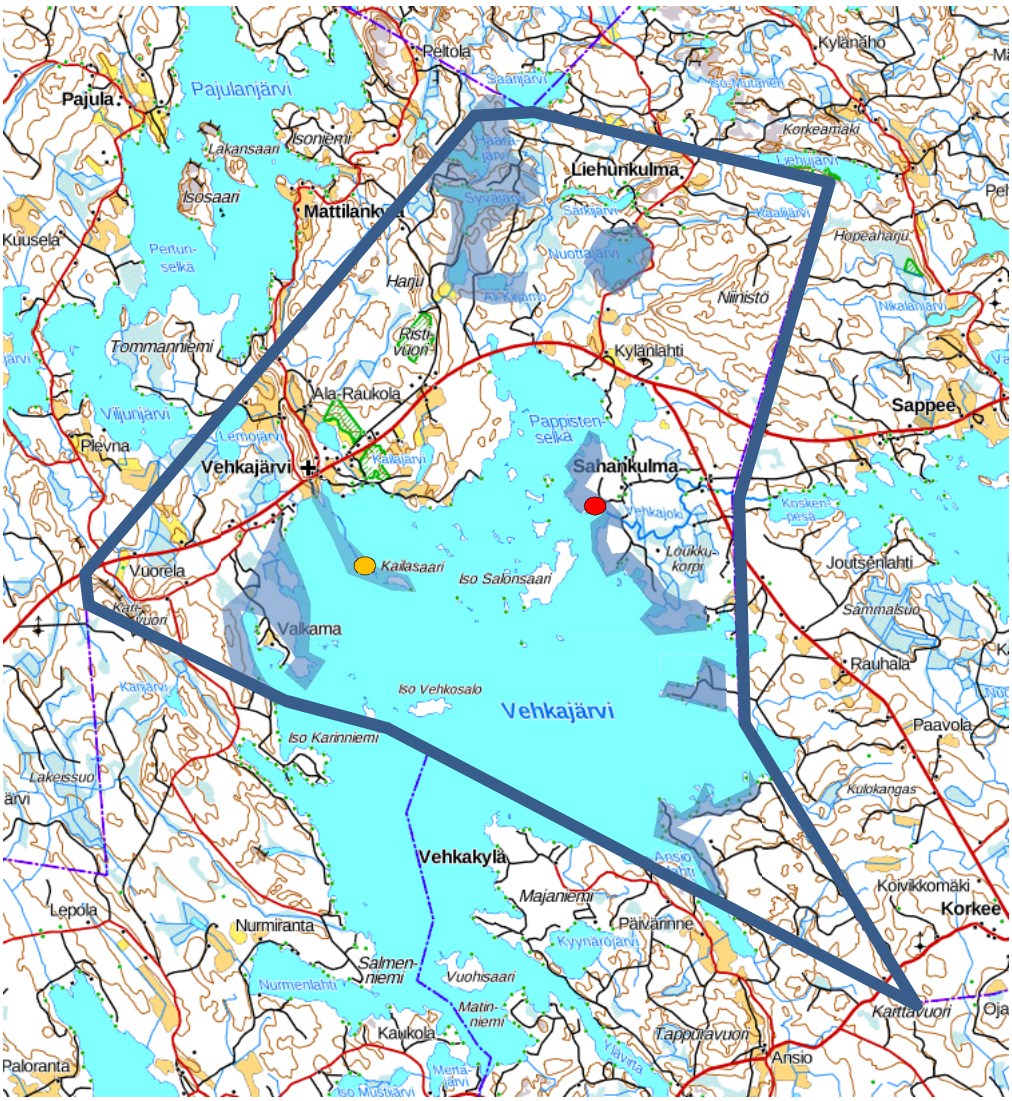

Kohde 39: Joensuu*

Kohteen nimi: Joensuu

Laji: Kiinteä muinaisjäännös Tyyppi: Asuinpaikat

Tyypin tarkenne: - Ajoitus: Kivikautinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 68250593, I (ETRS-TM35FIN): 388047

Etäisyystieto: Vehkajärven kirkosta 3,5 km itään.

Peruskartta: 214303 Löydöt: KM 40997: 1-10

Kuvaus (inventointi 2016): Asuinpaikka sijaitsee Vehkajoen suussa, etelään suuntaavalla lähes kivettömällä rannalla, suojaisen lahden poukamassa, lähellä Vehkajärven rantaa. Asuinpaikka on pohjoisen puolelta matalan mäen suojaama. Maaperä paikalla on hiekkaa. Maan pinnalla on 10-20 cm paksu sammal- ja juurikerros, jonka alla on huuhtoutumiskerroksen sijaan voimakkaasti värjäytynyttä punaista tai punaruskeaa hiekkaa, jonka joukossa on palaneen luun muruja. Paikalle kaivettiin viisi koekuoppaa, joista saatiin löytöinä palanutta luuta ja savea sekä kvartsi-iskoksia. Kvartsi-iskoksia poimittiin myös metsäkoneen ajourista tasanteen länsipuolelta. Rajaus on tehty löytöjen ja rantaterassin topografian perusteella ja sen mukaan asuinpaikkaa on noin sadan metrin pituisella matkalla lähellä järven rantaa. Tarkan rajauksen selvittäminen vaatii koekaivausta. Inventoinnissa ei ollut mahdollista selvittää, ulottuuko asuinpaikka pienen mäen päälle tai rinteelle. Asuinpaikka vaikuttaa hyvin säilyneeltä.

KK1: 6820588/388090 +-5 m. Paksun pintamaan alla maa punertavaa hiekkaa. Syvyys noin 40 cm. Hiekan joukossa pientä luumurua. Löydöt: KM 40997: 1-3, kvartsia, palanutta luuta ja palanutta savea.

KK2: 6820591/388073 +-4 m Paksun pintamaan alla maa punertavaa hiekkaa. Syvyys noin 40 cm. Löydöt: KM 40997: 4-5, palanutta luuta ja palanutta savea.

KK3: 6820583/388061 +-4 m Paksun pintamaan alla maa punaista hiekkaa. Syvyys noin 35 cm. Löydöt: KM 40997: 6, kvartsia

KK4: 6820592/388051 +-5 m Paksun pintamaan alla maa punertavaa hiekkaa. Syvyys noin 40 cm. Löydöt: KM 40997: 7 kvartsia

KK5: 6820591/388035 +-3 m Paksun pintamaan alla maa punertavaksi värjäytynyttä hiekkaa. Syvyys noin 40 cm. Löydöt: KM 40997: 8-9, palanutta luuta ja palanutta savea.

Löytö KM KM 40997: 10, kvartsia metsäkoneen rikkoman maan pinnasta, kohdasta 6820597/388012 +-5 m.

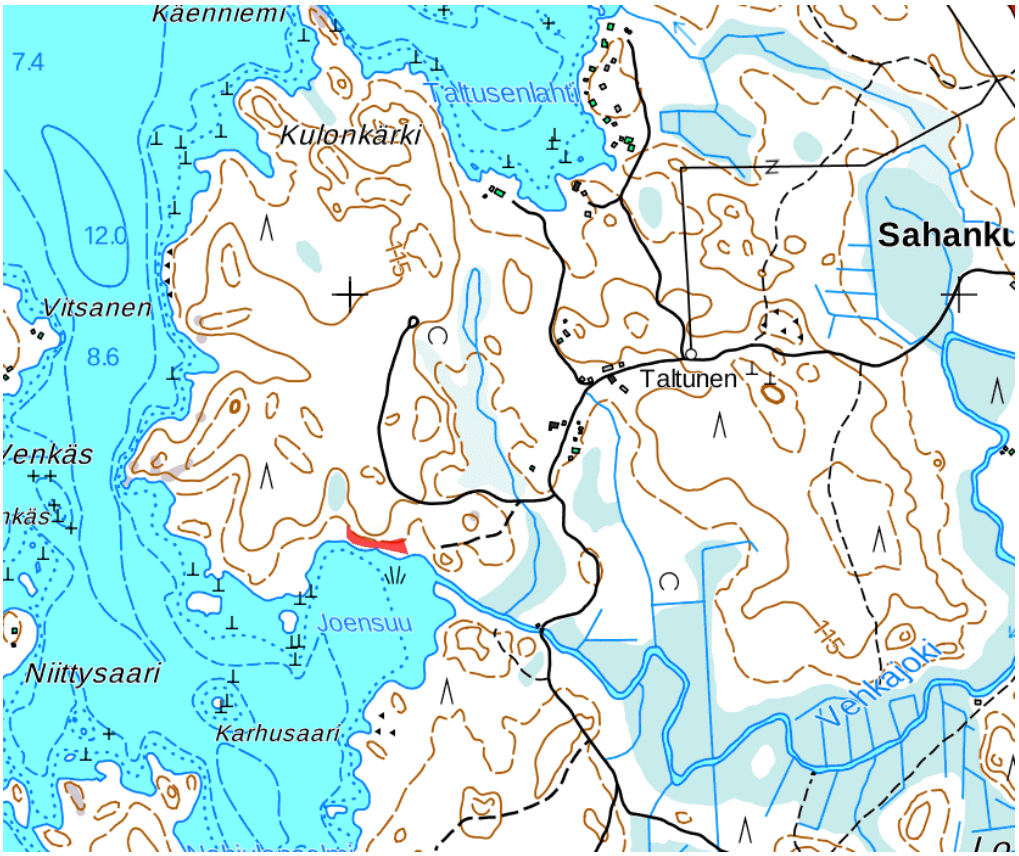

Joensuun kivikautisen asuinpaikan sijainti Vehkajärven rannalla, Vehkajoen laskukohdassa. Taustakartta © MML.

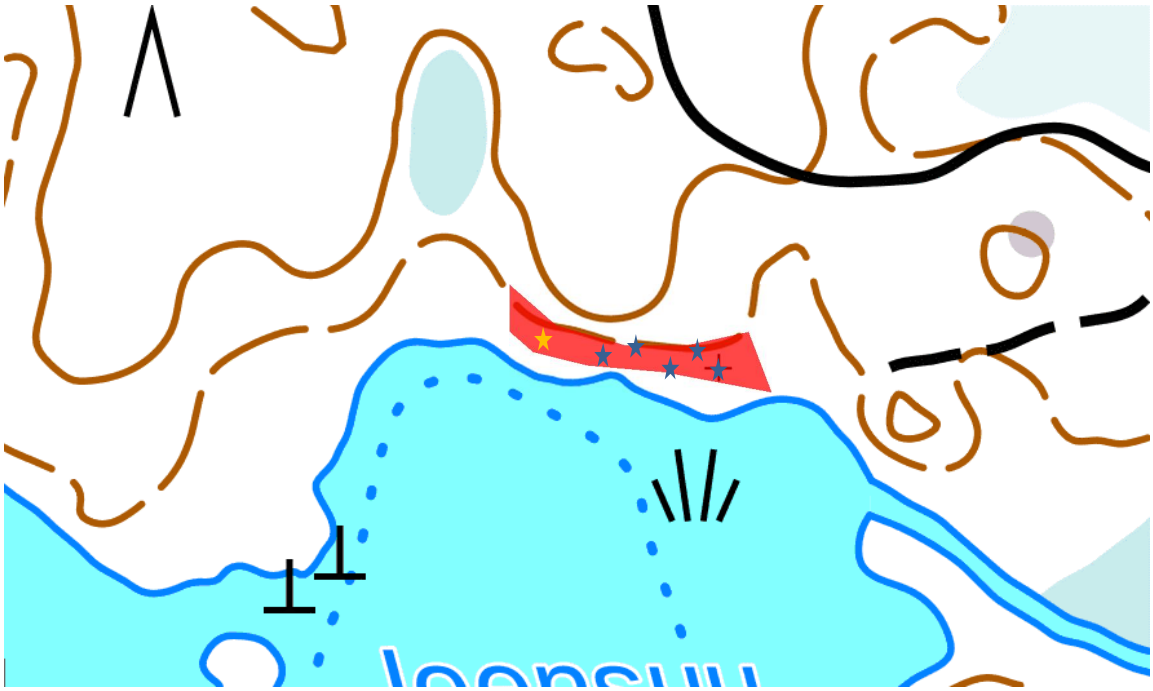

Sinisillä tähdillä merkittynä paikalle kaivetut koekuopat. Keltaisella tähdellä kohta, josta kvartsia metsäkoneen rikkomasta maasta. Taustakartta © MML.

Maisemaa Joensuun kivikautisella asuinpaikalla pohjoisesta. Kuvan keskellä KK 2. Kuva: Ulla Moilanen. KYY 196:58.

Näkymä Joensuun asuinpaikalta Vehkajärvelle. Kuva pohjoisesta, Ulla Moilanen. KYY 196:59.

Kohde 40: Kailasaari*

Kohteen nimi: Kailasaari

Laji: Löytöpaikka Tyyppi: Löytöpaikat

Tyypin tarkenne: - Ajoitus: Kivikautinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6819834 I (ETRS-TM35FIN): 385353

Etäisyystieto: Vehkajärven kirkosta 5 km kaakkoon.

Peruskartta: 214303 Löydöt: KM 40998:1

Kuvaus (inventointi 2016): Kailasaari on pitkä ja kapea kannas, Vehkajärven keskustan poikki kulkevan harjumuodostelman jatke. Saaren pituudelta sen eri kohtiin tehtiin kairan- ja lapionpistoja. Kohdasta 6819834/385353 +-3 m löytyi kvartsiesine tai esineen teelmä, ohuen harmaan huuhtoutumiskerroksen alta, punaisesta hiekasta. Ympäristöön tehtiin yhteensä seitsemän koepistoa ja -kuoppaa, mutta mitään muinaisjäännökseen viittaavaa ei havaittu, eikä enempää löytöjä tehty. Maaperä paikalla oli punertavaa.

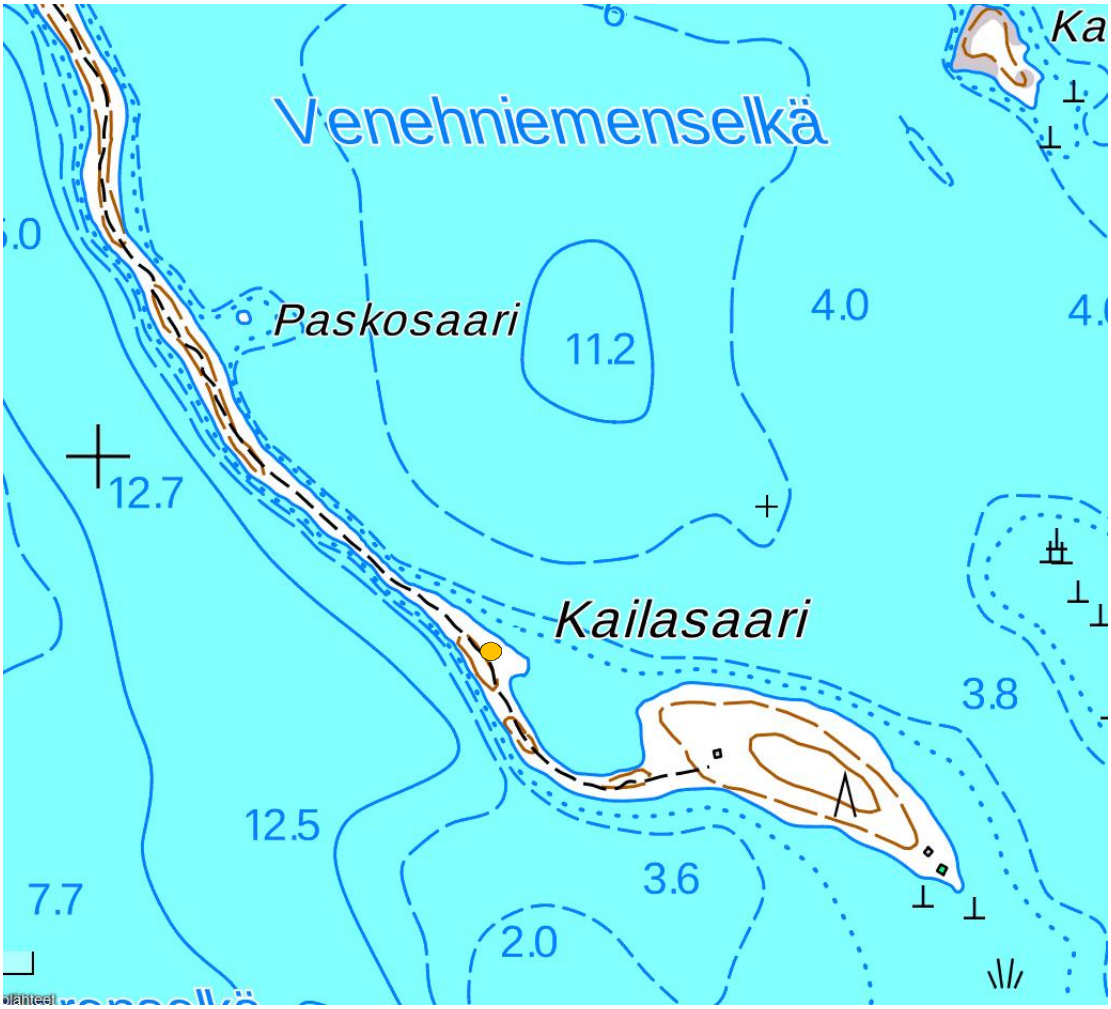

Kailasaaren kvartsiesineen löytöpaikka. Taustakartta © MML.

Näkymää Kailasaaren kvartsiesineen löytöpaikalta etelään. Kuva: Ulla Moilanen. KYY 196:61.

Kohde 41: Pentojärvi louhos*

Kohteen nimi: Pentojärvi louhos

Laji: Löytöpaikka

Tyyppi: Raaka-aineen hankintapaikat

Tyypin tarkenne: Louhokset

Ajoitus: Historiallinen

Keskikoordinaatit: P (ETRS-TM35FIN): 6819834 I (ETRS-TM35FIN): 385353

Etäisyystieto: Kuhmalahden kirkosta 3,2 km lounaaseen.

Peruskartta: 214108

Kuvaus (inventointi 2016): Pentojärven etelärannalla, järven lounaispuolella sijaitsevasta kivilouhoksesta on paikallisten mukaan otettu materiaalia mm. hautakiviä ja perustuskiviä varten. Louhoksessa on massiivisia lohkomispintoja ja räjäytystöissä syntyneitä kivikasoja. Järven puolella sijaitsee louhoksen vanhin osa, minkä voi havaita käsiporan aiheuttamista jäljistä kalliossa. Ylempänä rinteessä, etelämpänä, on paineilmaporalla aikaan saatuja porausjälkiä. Paikallisten mukaan louhosta olisi käytetty vielä sotien aikaan, mutta koska louhoksen vanhin osa on käyttöjälkien perustella yli sata vuotta vanha, sitä voinee pitää muinaisjäännöksenä. Järven ranta kuuluu louhoksen sijaintipaikalla vanhastaan Sahalahteen. Paikalle ei johda tietä.

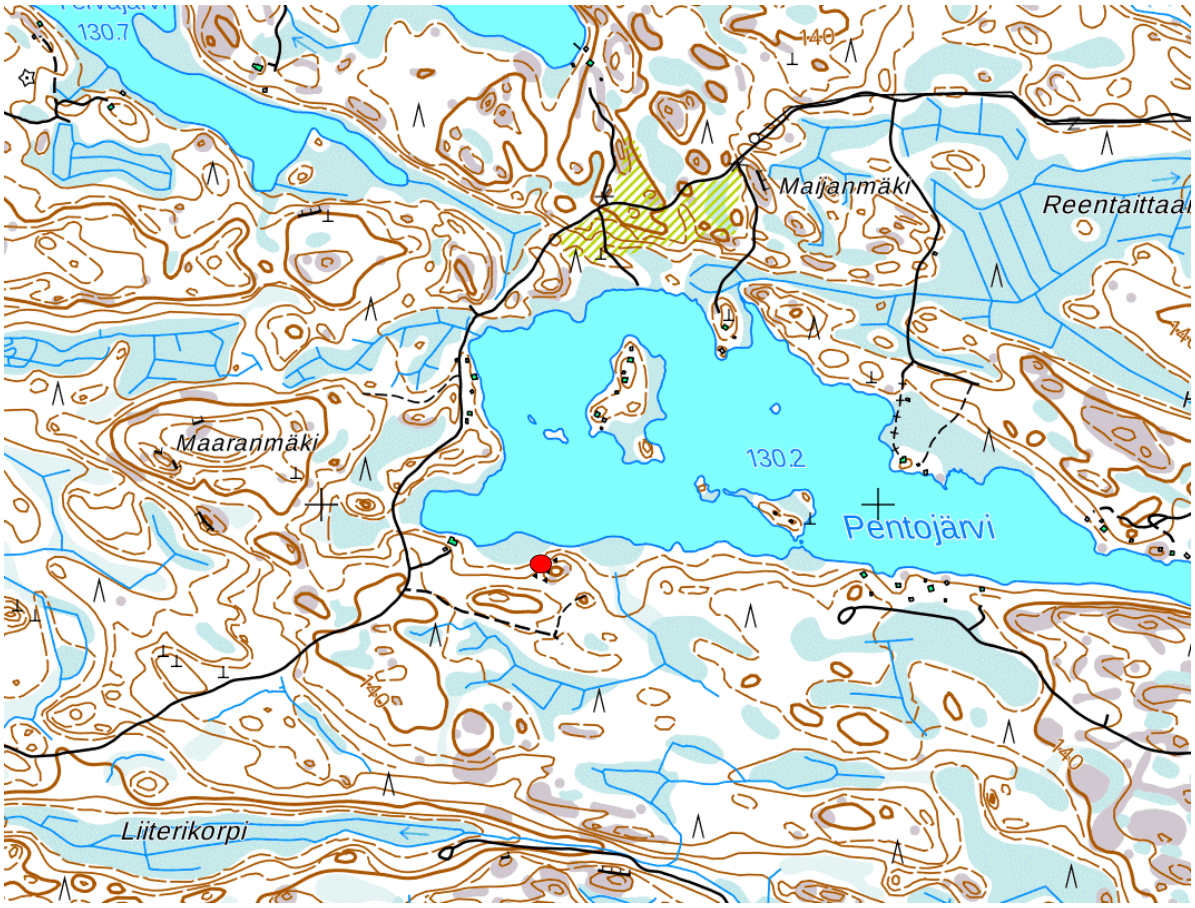

Taustakartta © MML.

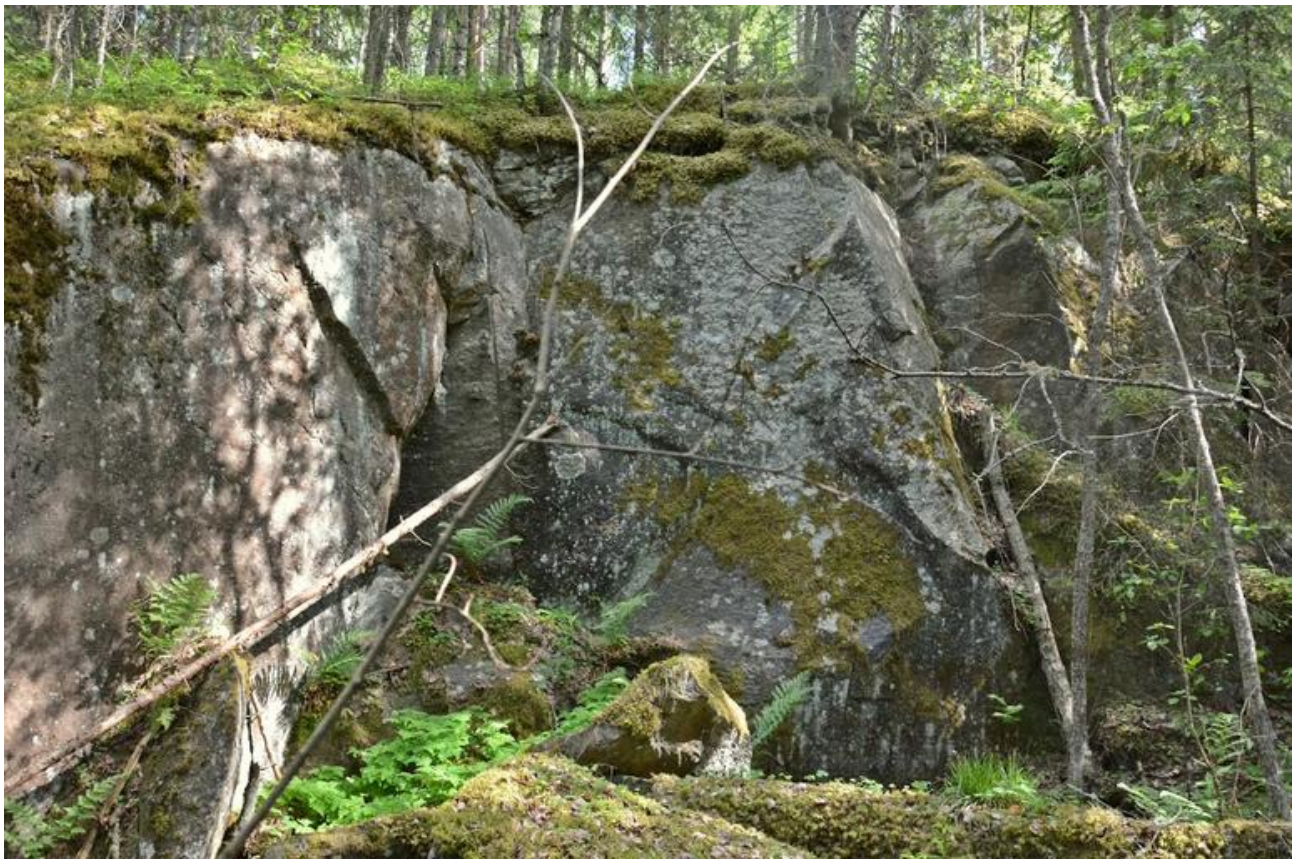

Pentojärven louhoksen seinämiä. Kuva etelästä, Ulla Moilanen, KYY 196:63.

Louhoksen seinämissä näkyviä käsiporan jälkiä. Kuva: Ulla Moilanen. KYY 196:64.

6. Yhteenveto ja suositukset jatkotoimenpiteistä

Arkeologisessa inventoinnissa löydettiin yhteensä 23 kohdetta, joista neljä on esihistoriallisia (yksi näistä löytöpaikka). Muut kohteista ovat historiallisia. Kohteet ja arvio niiden muinaisjäännösstatuksesta on esitetty taulukossa sivulla 11. Uudet kohteet on merkitty raportin kohteiden otsikoihin tähdellä (*).

Kohteista kolme: Kalkkivuoren louhos ja kalkkiuunit (kohde 5), Katajasillanmäen mestauspaikka (kohde 12) ja Pentojärven kivilouhos (kohde 41) sijoittuvat hieman kaava-alueen ulkopuolelle. Taulukossa esitettyjen kohteiden lisäksi havaittiin LiDAR-aineistossa kaksi todennäköistä tervahautaa, jotka olivat kuitenkin ehtineet tuhoutua maankäytössä. Poikkeuksellisia kohteita ovat alueella sijaitsevat historialliset kylänpaikat, joiden menneisyys ulottuu asiakirjalähteiden perusteella ainakin 1500-luvulle. Useimmat kylänpaikoista ovat osittain rakentamattomia, joten niihin voi liittyä maan alla säilyneitä rakenteita. Erityismaininnan arvoinen on myös Joensuun esihistoriallinen asuinpaikka, joka sijoittuu lähelle Vehkajärven rantaviivaa. Tällä paikalla maisema on pysynyt lähes muuttumattomana esihistoriallisista ajoista saakka, joten kohdetta voi pitää sekä kulttuurikerrosten säilyvyyden että maiseman puolesta merkittävänä kohteena. Maiseman ja rakenteiden puolesta arvokkaita kohteita ovat myös myllyjen paikat. Historiallisesti merkittävä on myös Kivisalmen rajamerkki (kohde 23), jonka sijainti Satakunnan ja Hämeen rajalla ulottunee keskiaikaan.

Muinaisjäännösten laajuuden ja tarkan rajauksen selvittäminen vaatii inventointia laajempia tutkimuksia. Asemakaavavaiheessa voi olla hyvä tarkastaa vielä vesistöjen lähellä tai sopivilla korkeuksilla sijaitsevia peltoalueita, joita ei tässä eikä aiemmissa inventoinneissa ole voitu käydä läpi runsaan kasvillisuuden vuoksi. Myös Vehkajärven suuret saaret olisi hyvä inventoida. Historiallisen ajan muinaisjäännöksiin on hyvä kiinnittää erityistä huomiota, sillä koko Kuhmalahden alue on potentiaalinen niiden löytymisen suhteen.

Lähteet

Painamattomat lähteet:

Arkkitehtitoimisto Eija Teivas 2006: *Kuhmalahti, kulttuuriympäristöselvitys*. Kuhmalahden kunta.

Vehkajärvi. Ellen, tänään, huomenna. Vehkajärven ja Pajulan kylien kyläsuunnitelma. Vehkajärven kylätoimikunta 22.1.2001.

Jussila, T. 2003. *Kuhmalahti Vehkajärvi osayleiskaava-alueen muinaisjäännösinventointi 2003*. Inventointiraportti. Mikroliitti oy.

Jussila, T. 2007. *Kuhmalahti. Rantaosayleiskaava-alueiden muinaisjäännösinventointi 2007. Työvaihe 1*. Inventointiraportti, Mikroliitti Oy. Pirkamaan maakuntamuseon arkisto.

Jussila, T., Sepänmaa, T., Poutiainen, H. & Rostedt, T. 2011. Kangasala Sahalahti muinaisjäännösinventointi 2011. Mikroliitti Oy. Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto.

Köngäs, U. 2009. *Kuhmalahti. Kirkonkylän keskustan asemakaava-alueen arkeologinen inventointi*. Museoviraston keskusarkisto.

Luoto, K. 2011. *Pirkanmaan historiallisesti merkittävät tiet*. Karttaselvitys. Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto.

Moilanen, U. 2014. Kangasala, Sahalahti-Kuhmalahti siirtoviemärilinjan arkeologinen inventointi 23.9.-3.10.2014. Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto.

Seppä, J. 2007. *Kuhmalahti, Arkeologinen osainventointi. Kirkonkylän asemakaava ja Pohjan kansakoulun ympäristö*. Museoviraston keskusarkisto.

Sepänmaa, T. 2003. Kuhmalahti Vehkajärvi Kirkkoharju. Tilan 2:27 suunnitelun maa-ainesottoalueen arkeologinen tarkastus. Mikroliitti oy. Museoviraston keskusarkisto.

Painetut lähteet:

Jutikkala, E. 1949. Hallinto ja oikeudenkäyttö. Osallistuminen valtioelämään. *Längelmäveden seudun historia I, Längelmäen historia I*: 621-682.

Niukkanen, M. 2009. *Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset. Tunnistaminen ja suojelu.* Museoviraston rakennushistorian osaston oppaita ja ohjeita 3.

Ojanen, E. 1992. *Kuhmalahden seurakunnan historia*. Kangasala.

Suvanto, S. 1949. Keskiaika. *Längelmäveden seudun historia I, Längelmäen historia I*: 78-194.

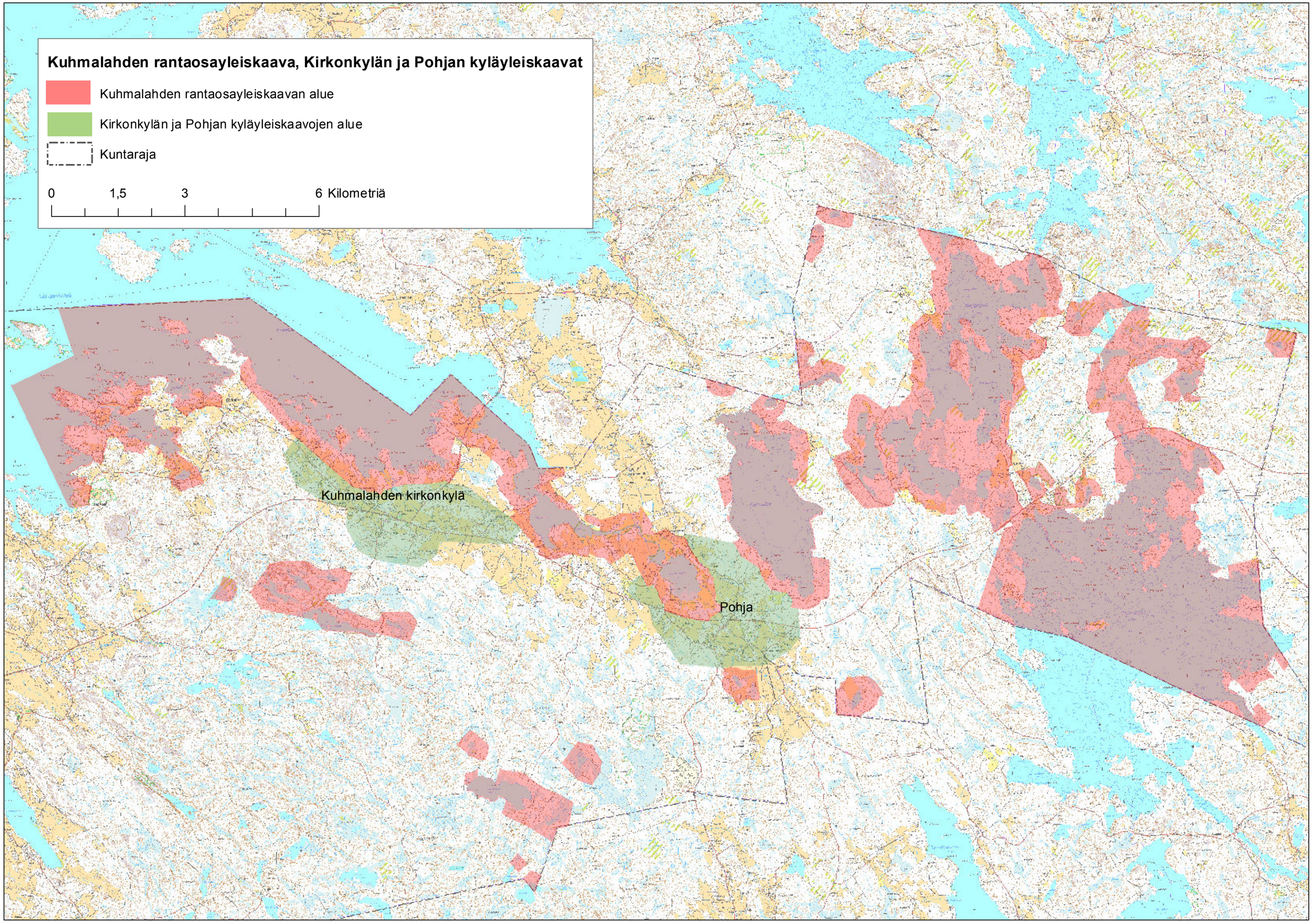
Kuhmalahden rantaosayleiskaava, Kirkonkylän ja Pohjan kyläyleiskaavat
Kuhmalahden rantaosayleiskaavan alue
Kirkonkylän ja Pohjan kyläyleiskaavojen alue
Kuntaraja
0
1,5
3
6 Kilometriä
Kuhmalahden kirkonkylä
Pohja

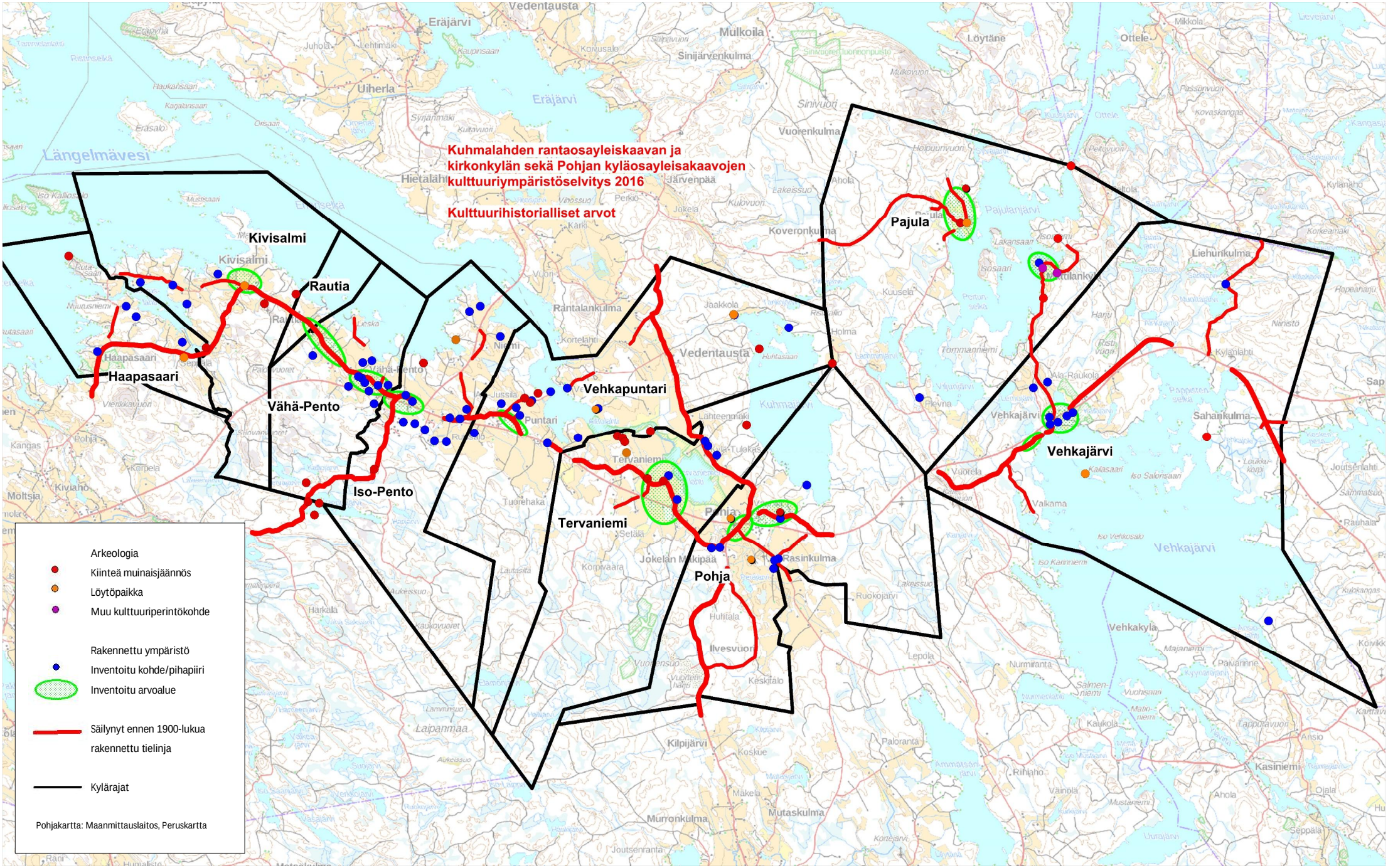
Kuhmalahden rantaosayleiskaavan ja
kirkonkylän sekä Pohjan kyläosayleisakaavojen
kulttuuriympäristöselvitys 2016
Kulttuurihistorialliset arvot
Kivisalmi
Rautia
Haapasaari
Vähä-Pento
Iso-Pento
Vehkapuntari
Tervaniemi
Pohja
Pajula
Vehkajärvi
Arkeologia
Kiinteä muinaisjäännös
Löytöpaikka
Muu kulttuuriperintökohde
Rakennettu ympäristö
Inventoitu kohde/pihapiiri
Inventoitu arvoalue
Säilynyt ennen 1900-lukua rakennettu tielinja
Kylärajat
Pohjakartta: Maanmittauslaitos, Peruskartta

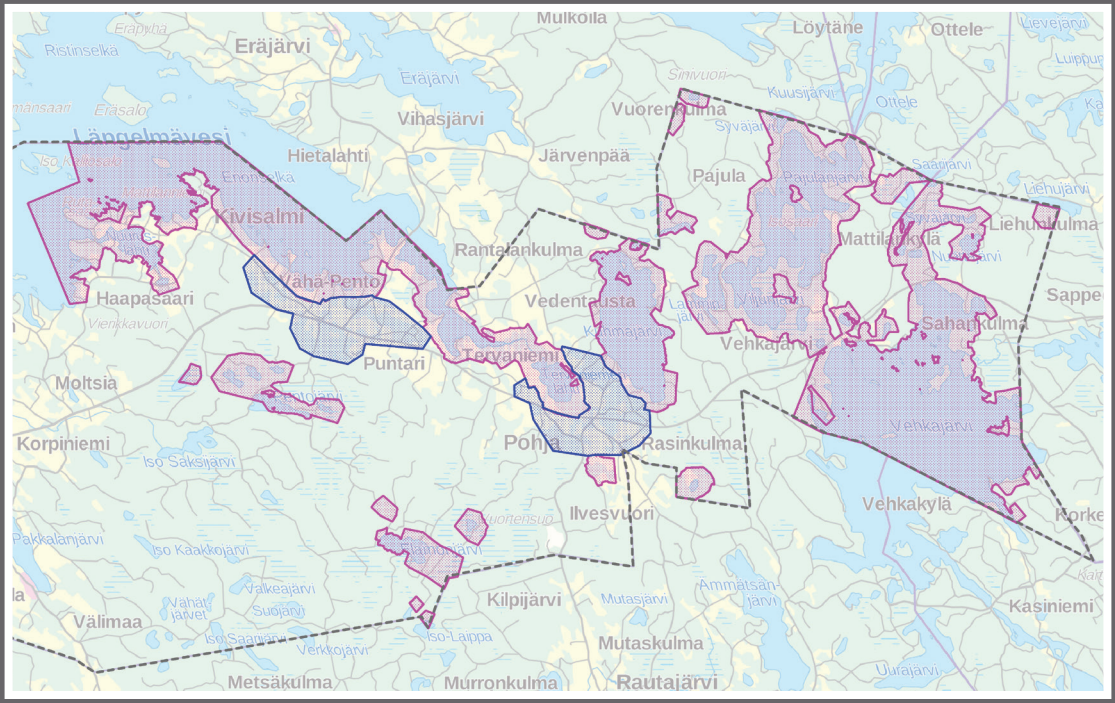

KANGASALA

Kuhmalahden rantaosayleiskaavan ja kirkonkylän sekä Pohjan kyläyleiskaavojen kulttuuriympäristöselvitys 2016

OSA 1

PIRKANMAAN MAAKUNTAMUSEO